

YÛSUFU MEDDÂH'IN KADI İLE UĞRU DESTÂNI VE DİL ÖZELLİKLERİ

Şaban DOĞAN*

ÖZET

Eski Oğuz Türkçesi ürünleri üzerinde yapılan metin neşri çalışmalarının ve dil incelemelerinin oldukça ileri bir seviyeye ulaştığı aşikârdır. Yapılan onca çalışmaya rağmen kütüphanelerimizde henüz üzerinde çalışılmamış ya da çalışılıp müelliflerinin kim olduğu tespit edilememiş veya isim aynılığı/benzerliği sebebiyle birbirlerine karıştırılmış birçok eser vardır. Bu gerçekten hareketle Eski Oğuz Türkçesi metinleri üzerine yapılacak çalışmaların bir süre daha kesintisiz olarak devam etmesi gerektiğini ifade etmek gerekir. Bazı çalışmalarda müellifi bilinmeyen eserler arasında zikr edilen, bir kısım araştırmacı tarafından da aynı adı taşıyan mensur eserle birlikte değerlendirilen Yûsuf-ı Meddâh'ın Kadı ile Uğru Destânı bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında Kadı ile Uğru Destânı incelenmiş, eserin müellifi bilinen ve Eski Oğuz Türkçesi Dönemine ait olan manzum nüshası ile dönemleri tam olarak bilinmeyen mensur nüshaları hakkında bilgiler verilerek mensur nüshalardan ikisinin dil özellikleri manzum nüsha ile karşılaştırılmıştır. Çalışmada amaçlanan öncelikle eserin manzum nüshasının dil özelliklerini ortaya koymak, Eski Oğuz Türkçesi ürünlerinden olan manzum metinle ilgili değerlendirmeler yapmaktır. Çalışmada asıl amaç şu ana kadar yayımlanmamış bir Eski Oğuz Türkçesi metnini neşr ederek, eserin dil özelliklerini ortaya koymak suretiyle alana az da olsa katkı sağlamaktır. Çalışma boyunca Eski Oğuz Türkçesi ürünü olup olmadığı tartışılmış olan mensur nüshaların metin kısımları da farklı alanlardaki çalışmalara kaynaklık edebilmesi için okuyucunun kullanımına sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Eski Oğuz Türkçesi, Yûsufu Meddâh, Kadı ile Uğru.

THE EPIC OF KADI AND UĞRU BY YÛSUFU MEDDAH AND ITS LINGUISTIC FEATURES

ABSTRACT

It is obvious that publishing and linguistic analysis conducted on the texts of Old Oghuz Turkish is at a highly developed level. Despite these numerous studies, there many texts on which no study has been done or whose writer could not have been determined in the libraries. There are also many works which were confused with each other

---

* Yrd. Doç. Dr., Abant İzzet Baysal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Üyesi,
El-mek: sdogan58@yahoo.com.tr

because of sameness/resemblance of the titles. On the basis of this fact, it is incontestable that studies on the texts of old Oghuz Turkish must continue incessantly. The focus of the present study is tale of Kadı and Uğrı by Yūsuf-ı Meddâh which is considered to be one of the works whose writer is not known, and which is evaluated with the other prose works with the same title by some researchers. In the present study the epic of Kadı and Uğru has been analyzed, and some information on the verse copy - whose writer is known and which belongs to Old Oghuz Turkish Period- and on the prose copies whose period are not known precisely have been given, and two of the prose copies have been analyzed through comparisons with the verse copy. The aim of the study is to determine the linguistic features of the verse copy and then to evaluate this copy, which is a work of Old Oghuz Turkish. The primary aim of the study is to make some contributions on the field studies by giving linguistic features of text of Old Oghuz Turkish which have not been published up to now. The texts of prose copies, which have been discussed about whether they belong to Old Oghuz Turkish period or not, have also been presented to the readers for the studies of other fields.

Key Words: Old Oghuz Turkish, Yūsufu Meddâh, Kadı and Uğru

0. Giriş

Beylikler devri ürünleri arasında yer alan Kadı ile Uğru Destânı hakkında kaynaklarda az da olsa bilgi yer almaktadır. Eserle ilgili bilgi edinilecek önemli çalışmalardan birisi Amil Çelebioğlu'na aittir. Çelebioğlu, Kadı ile Uğru Destânı hakkında "*Yusuf-ı Meddah'ın muhtemelen kaynağı Arapça olan bir mesnevîsidir. Takriben 200-250 beyit civarında olmalıdır. Fâilâtün fâilâtün fâilün vezniyle yazılmıştır* (Çelebioğlu 1999, 85)" ifadeleriyle eser ve yazarı hakkında bilgiler sunduktan sonra hikâyenin kısa özetini verir. Çalışmamızda kullandığımız nüsha da Çelebioğlu tarafından görülmüş ve mensur bir nüsha ile konu itibarıyla karşılaştırıldıktan sonra manzum nüshanın eksik olduğu kanaatine varılmıştır. Çelebioğlu bu özette sonra eserin XIV. yüzyıl halk tipi eserlerden olduğunu, aynı zamanda münazara türünden de sayılabileceğini vurgular. Hikâyenin özetini verirken manzum kısımdaki eksikliklerin mensur bir nüshadan tamamlandığını vurgulayan Çelebioğlu mensur nüshanın müellifi, müstensih veya istinsah tarihi hakkında bilgi vermez, sadece bulunduğu kütüphaneyi ve arşiv numarasını vermekle yetinir. Çelebioğlu'nun çalışmasında manzum ve mensur nüshanın farklı kalemlerden çıkmış olabileceğine dair bir bilgi yoktur. Aksine manzum nüshayı mensurla tamamlaması okuyucuda eserin aynı şahıs tarafından yazıldığı izlenimi uyandırmaktadır.

Kadı ile Uğru Destânı 1966 yılında Şevket Rado tarafından sadeleştirilerek yayımlanmıştır (Rado 1966, 5-9). Bu çalışmada eser hakkında bilgi verilmemiş, sadece çalışma başlığının altına yazma bir metinden sadeleştirildiği notu düşülmüştür.

Eser ve yazarı hakkında bilgi edinilebilecek bir diğer çalışma da Kazım Köktekin'e aittir (Köktekin 2007). Bahse konu çalışmasında Köktekin, Kadı ile Uğru Destânının müellifi olan Yūsufu Meddah'ın XIV. yüzyıl şairlerinden olduğunu, eserlerinden hareketle onun Arapça ve

Farsçayı çok iyi bildiğinin anlaşıldığını, eserlerinden Mevlevî olma ihtimalinin çıkarılabileceğini vurgular (Köktekin 2007, 5).

Eserle ilgili bilgi edinilebilecek bir diğer kaynak da Mustafa Özkan'ın çalışmasıdır. Özkan, “Yûsuf-ı Meddâh'ın, Varka ve Gülşah, Dâsitân-ı İblîs, Hikâyet-i Kız ve Cehûd ile Kadı ve Uğru Destânı isimli eserleri hep Beylikler döneminde meydana getirilmiş manzum eserlerdendir (Özkan 2009, 76)” ifadeleriyle eserin yazarını ve dönemini vererek manzum olarak kaleme alındığını ifade eder.

Konuyla ilgili yapılan son çalışma Eyüp Akman'a aittir (Akman 2012). Akman, Kadı ile Uğru Destânı'nın Kastamonu nüshasını işlemiş, eserin nüshaları ve eser üzerinde yapılan çalışmalar hakkında bilgi verdikten sonra eserin anlatı türleri içerisindeki yeri hakkında değerlendirmeler yaparak yazmanın çeviriyazıya aktarılmış metnini ve metnin sadeleştirilmiş şeklini de çalışmaya ilave etmiştir. Çalışmayı yazmanın tıpkıbasımıyla sonlandıran Akman'ın eserinde kısa bir sözlük de yer almaktadır. Dil çalışması olmaması sebebiyle tam transkripsiyon yapılmayan eserin sonuna tıpkıbasım verilmiş olması eser üzerinde yapılacak dil çalışmalarını da kolaylaştırmıştır. Akman, nüshanın dil özellikleri üzerine de kısa bir değerlendirme yapmıştır ancak bu değerlendirmenin birçok kısmına katılmadığımızı belirtmek isteriz. Bahse konu çalışmada Akman, dil özelliklerinden hareketle eseri Azerbaycan Türkçesi dil yadigârları arasında kabul etmiştir ancak düşüncesini desteklemek için verdiği tüm dil özellikleri Eski Oğuz Türkçesinde ve Klasik Osmanlı Türkçesinde de bulunmaktadır. Harekeli olması sebebiyle fonetik olarak oldukça sağlam ipuçları ihtiva eden eser bize göre 17.-18. yüzyıllarda telif/istinsah edilmiş bir Klasik Osmanlı Türkçesi metni olmalıdır. Birçok ek (bildirme eki -DI₄r, isimden isim yapma eki +sI₄Z, iyelik eki ünlüleri, ilgi hâli eki ünlüsü vs.) ve sözcüğün dudak uyumuna tabi olması bu düşüncemizi destekler mahiyettedir. Akman'ın çalışmasında eserin kaynağı ile ilgili değerlendirmeler de yapılmıştır. Akman, Kadı ile Uğru Destânı'nın mensur olanlarının Arap kaynaklı El-Ferec Ba' de'ş-Şidde adlı bir hikâye külliyyatı olabileceğini, bu külliyyatın 1307 yılında Farsçaya ardından Türkçeye çevrildiğini ifade ederek en eski tarihli Türkçe yazmasının 1492 tarihini taşıdığını vurgular (Akman 2012, 12). Mensur nüshalar için bu mümkün olabilir ancak manzum nüshanın kaynağı doğrudan Arapça ya da Farsça metin olmalıdır. Zira Yûsufu Meddâh 14. yüzyıl şairlerindedir ve eserini El-Ferec Ba' de'ş-Şidde'nin Türkçeye tercümesinden önce kaleme almıştır. Kaynaklarda Arapça ve Farsçaya hâkim olduğu belirtilen Yûsufu Meddâh'ın eserini her iki dildeki eserlerden de yapması ihtimal dâhilindedir.

Kadı ile Uğru Destanı hakkında Abdulkadir Karahan (Karahan 1983), Doğan Kaya (Kaya 2009) ve İsmet Çetin'in (1988) de çalışmaları vardır ancak bahse konu çalışmaların hemen tamamı aşağıda vurgulanacağı üzere bu çalışmanın konusu olan Yûsufu Meddâh'ın eseri üzerine değildir. Doğan Kaya'nın çalışması ise aynı hikâyenin Ruhsâtî tarafından nazma çekilmiş nüshaları üzerinedir.

Kadı ile Uğru Destânı hakkında bilgi veren kaynakların birçoğu hikâyenin Eski Oğuz Türkçesi metni olduğu noktasında hemfikirdir. Öyle ki bazı kaynaklarda eserin müellifi dahi zikr edilmiş, müellifin 14. yüzyıl şairlerinden olan Yûsufu Meddâh olduğu vurgulanmıştır. Gerçekten de çalışmada kullandığımız manzum nüshanın 149. beytinde müellifin adı yer almaktadır:

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012*

yūsufu meddāh bī-çāre faķīr

‘ilmi yoķdur lā-cerem oldı ĥaķīr

Burada üzerinde durulması gereken hususlardan belki de en önemlisi Kadı ile Uğru Destānı'nın tek bir kalem ve kaynaktan çıkmamış olduğu gerçeğidir. Konuyla ilgili bilgi içeren kaynaklar bu hususta yeterince açıklayıcı malumat vermemektedir. Kaynakların hemen hemen tamamından tek kalemden çıkmış bir hikāye ile karşı karşıya olduğumuz sonucu çıkabilmektedir. Bize göre destanın en eskisi ve belki de Eski Oğuz Türkçesi ürünlerine dāhil edilebilecek tek yazması yukarıda zikr ettiğimiz Yūsufu Meddāh'a ait olandır. Diğer nüshaların daha sonraki dönemlerde farklı kaynaklardan yapılan tercüme ya da istinsahlar olabileceğini düşünüyörüz. Nüshanın dil özellikleri üzerinde durulurken bu konuda daha ayrıntılı bilgiler verilecektir.

Eser ve nüshaları üzerinde yapılan ulaşılabildiğimiz çalışmaların tamamı mensur yazmalarla ilgilidir. Bahse konu çalışmalar destānın dil özelliklerini ortaya koymaktan ziyade içerik, tür, eserin Türk edebiyatındaki yeri vs. üzerinedir. Bu çalışma hem dil özelliklerini ortaya koyması, hem de manzum ve mensur eserleri bu özelliklerden hareketle karşılaştırması bakımından şimdiye kadar yapılan çalışmalardan farklılık arz etmektedir.

Eserin nüshaları üzerinde yapılan çalışmalarda konuyla ilgili oldukça ilginç bilgilere ulaşılmıştır. Eğer nüshaların tamamı manzum olsa idi bu çalışmanın konusu Yūsufu Meddāh'ın Kadı ile Uğru Destanı ve bahse konu eserin dil özellikleri olacaktı. Fakat farklı nüshalar incelendikçe durum biraz daha karmaşıklaşmıştır. Zira eserin aynı konunun işlendiği manzum ve mensur nüshalarının olduğu görülmüş, nüshalar arasındaki dil özellikleri meseleye daha farklı açılardan yaklaşılması gerektiğini ortaya koymuştur.

Manzum ve mensur nüshalar arasındaki ses bilgisi, şekil bilgisi ve söz varlığındaki farklılıkların tespit edilmesiyle eser hakkında daha çarpıcı bilgilere ulaşmanın mümkün olacağı düşüncesinden hareketle seçilen üç nüsha (Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi 1930/5, Milli Kütüphane 181/2 ve 06 Mil Yz A 2179) karşılaştırmalı olarak çalışılmıştır.

Üzerinde çalışılan nüshalara geçmeden önce tespit edilen diğer nüshalar ve arşiv numaralarını vermek faydalı olacaktır: Milli Kütüphane Nüshaları 06 Hk 13/2, 06 Hk 181/2, 06 Hk 3172/5, 06 Mil Yz A 5809, 06 Mil Yz A 2179, 06 Hk 2076/7, 06 Mil Yz A 3740, 06 Mil Yz A 1488/3, 43 Va 379/3, 43 Va 578, 05 BA 832/3, Sadberk Hanım Müzesi Hüseyin Kocabaş Kitaplığı Türkçe Yazmaları 362/1, Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi 1930/5, İngiltere Milli Kütüphanesi Yazmaları Or. 11129/5, Almanya Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Mc. Or. Oct. 2424, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi 706, TDK Kütüphanesi 142/38, A 7/5, Eyüp Akman Arşivi Kastamonu nüshası.

Çalışmada kullanılan 06 Hk 181/2, 06 Mil Yz A 2179 ve Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi 1930/5 arşiv numaralarına kayıtlı eserlerle ilgili açıklayıcı bilgiler aşağıdadır:

Süleymaniye Kütüphanesi Nüshası: Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi 1930/5 arşiv numarasına kayıtlı olan bu nüsha eserin ulaşılabildiğimiz nüshaları içerisinde manzum olarak yazılmış tek nüshadır. İstinsah tarihi bilinmeyen bu nüsha tasavvufî bir ferman, Mehdi hakkında bir risāle ve tasavvufî bir hikāye ile birlikte ciltlenmiştir. Yazı biçiminden hareketle aynı müstensih elinden çıktığı anlaşılan bu eserlerin birisinde 999 yılı vardır ki eğer bu, istinsah tarihi

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

ise yazma hicrî 999 (mîlâdî 1590-91)'de istinsah edilmiştir. Bu tarih yazmayı, istinsah tarihi bilinen en eski eser yapmaktadır.

Millî Kütüphane Nüshaları: Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi koleksiyonu 06 Hk 181/2 arşiv numarasında yer alan eser nesih kırmayısıyla yazılmış her sayfasında 17 satır bulunan on varaktan ibarettir. Eserde müstensih adı, istinsah yeri ve tarihi bulunmamaktadır. Ancak birlikte ciltlendiği eserlerden hareketle yazmanın istinsah tarihinin 1756 olduğu söylenebilir.

Millî Kütüphane yazmalar koleksiyonuna kayıtlı 06 Mil Yz A 2179 arşiv numarasında yer alan eser harekeli nesih ile yazılmış her sayfasında 10 satır bulunan yirmi dokuz varaktan ibarettir. Eserde müstensih adı ve istinsah yeri bulunmamaktadır. İstinsah tarihi 1751'dir.

Çalışmada manzum nüsha olan ve Yûsufu Meddah tarafından yazıldığı kesin olan tek nüsha esas alınmıştır. Dolayısıyla da dil özellikleri verilirken bu nüsha öncelikli olmuş, diğer nüshalar sadece karşılaştırma için kullanılmıştır. Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde manzum nüsha için A, mensur nüshalardan 06 Hk 181/2 arşiv numarasına kayıtlı nüsha için B, 06 Mil Yz A 2179 arşiv numarasına kayıtlı nüsha için C harfleri kullanılmıştır. Eserin dil incelemesi; imlâ özellikleri, ses bilgisi, şekil bilgisi ve söz varlığı sıralamasıyla yapılmıştır.

1. Dil Özellikleri

1.1. İmlâ Özellikleri

Bu bölümde Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde görülen imlâ özelliklerinin yazmadaki durumu değerlendirilecek, imlâ bakımından metinde yer alan özel durumlara dikkat çekilecektir. B ve C nüshalarıyla ilgili önemli hususlar da vurgulanacaktır.

1.1.1. Ünlülerin İmlâsı

Arap harfli metinlerde Türkçe kelimelerde /a/ ünlüsü kelime başında daima medli elifle, kelime içinde sadece elifle, kelime sonunda elifle, kimi eklerin ve kelimelerin kalıplaşmış yazılışlarında ise (ا) ile gösterilir. Arapçanın tek bir yuvarlak ünlüsüne karşılık Türkçede dört yuvarlak ünlü vardır (o, ö, u, ü) ve bunların tamamı kelime başında elif vav, kelime ortasında ve sonunda vav harfi ile gösterilir. Yine Türkçe kelimelerde /ı/ ve /i/ ünlüleri kelime başında elif ye (ای), kelime sonunda ise /ye/ (ی) ile gösterilir. Türkçe kelimelerde /e/ ünlüsü kelime başında elifle gösterilirken kelime içinde genellikle gösterilmez, kelime sonunda he (ه) ile gösterilir (Ayrıntılı bilgi için bkz. Develi 2006, 31-59)

Ünlülerin imlâsıyla ilgili olarak Arap harfli metinlerde görülen yazım özellikleri konusunda nüshalar arasında çok fazla farklılık bulunmadığını söylemek yanlış olmaz. Kalıplaşmış imlâyâ sahip kelime ve eklerin dışında genellikle yukarıdaki yazım özellikleri üç nüshada da görülmektedir: *korqmaz mısın* (قورقمزمیسین) (A.28), *eyleñüz* (ایلكون) (A. 83), *şoñra* (صكره) (A. 50), *işitmedüñ mi* (ایشتمدوكمی) (A. 33); *var idi* (وار ایدی) (B. 1b/2), *buyurduklarından* (بیوردقلازندن) (B. 1b/6), *geldiler* (كلدیلر) (B. 10a/6); *olanların* (اولنلریك) (C. 14a/10), *oldı* (ولدی) (20a/4), *içün* (ایچون).

C nüshasında Arap harfli metinlerde görülen standartlaşmış kimi ek ve kelimelerin yazımında standart biçimlerden farklı olarak sadece hareke kullanıldığı da görülmektedir: *olalar* (وللر), (C. 10a/4), *gördi ki* (كوردیک) (C. 22a/8).

1.1.2. Ünsüzlerin İmlâsı

Arap harfli metinlerde müellif ve müstensihlerin Arap alfabesinde olmayan /p/ ve /ç/ ünsüzlerini kimi zaman /be/ (ب) ve /cim/ (ج) harfleri ile gösterdikleri bilinmektedir. Yazmadan bu ünsüzlerin yazımıyla ilgili dikkat çeken hususlar şunlardır.

Yazmada /p/ ünsüzü genellikle alt alta iki nokta konmuş /b/ (ب) ile işaretlenmiştir: pāk (پاک) (A. 16), perhiz (A. 34) (پرهیز), tapuḡda (طپوگده) (A. 82), parmağında (پرمغنده) (A. 100).

Metinde zarf-fiil eki -Up için alt alta iki nokta konmuş b (ب) kullanılmamış, ek sürekli /b/ (ب) ile yazılmıştır: dèyüp (ديوب) (A. 18), vèrüp (ويروب) (A. 76)

P ünsüzünün imlâsıyla ilgili A nüshası ile diğer nüshalar arasında çok büyük fark yoktur. B nüshasında p ünsüzü için alta iki nokta konmuş b (ب), C nüshasında ise alta üç nokta konmuş b (ب) kullanılmış; zarf-fiil eki -Up için ise her iki nüshada da b (ب) tercih edilmiştir. Üç nüshada da zarf-fiil ekinin yazım şekli kalıplaşmış imlâ ile ilgili olmalıdır.

B ve C nüshalarında /p/ ünsüzünün yazımıyla ilgili bazı örnekler aşağıdadır:

ḡapayup (قبایوب) (B. 1b/10), çıplak (جبلق) (B. 3b/1); deprenme (دپرنمه) (C. 6a/9), peyğamber (پيغمبر) (11a/1), getürüp (کتورب) (C. 21b/8).

Yazmada /ç/ istisnasız olarak alt alta iki nokta konmuş /c/ (ج) ile yazılmış, /ç/ için /cim/ (ج) harfi kullanılmamıştır: çün (جون) (A. 78), çağırır turdı (چاغرورتوردي) (A. 113), çıkardı (چيقردي) (A. 78).

B nüshasında da aynı yazım söz konusudur fakat bu nüshada zaman zaman /ç/ harfinin /cim/ (ج) ile yazıldığı da görülmektedir: çünki (چونكه) (B. 1b/11), çoğdan (چوقدن) (2a/4).

C nüshasında /c/ /ç/ ayrımı yapılmamış, tüm /ç/ harfleri cim (ج) ile yazılmıştır. çıkar (چقار) (11b/1), çek (چك) (6b/3).

Ünsüzlerin imlâsıyla ilgili bir başka husus da /sad/ (ص) ve /tı/ (ط) harflerinin kullanımıyla ilgilidir. Bilindiği üzere Arap harfli metinlerde bu ünsüzler Türkçe kelimelerde sadece kelime başında kullanılır. Kelime ortasında ve sonunda hem kalın hem de ince sıradan /s/ ve /t/ ünsüzleri /sin/ (س) ve /te/ (ت) harfleriyle gösterilir. Her üç nüshada da bu yazım özelliğine dikkat edilmiştir ancak B nüshasında kalıplaşmış imlâsı /t/ (ت) harfli olan otur- fiili üç yerde /tı/ (ط) harfi ile bir yerde /t/ (ت) harfi ile yazılmıştır: otur- (اوتر) (B. 10a/7, 10a/8, 10b/6), otur- (وتر) (10b/7).

Ünsüzlerin imlâsıyla ilgili olarak üzerinde durulması gereken bir diğer husus da geniz n'sinin imlâsıdır. Bazı metinlerde geniz n'sinin özel işaretlerle gösterildiği bilinmektedir. A nüshasında geniz n'sinin imlâsı düzenli değildir. Kimi zaman /kef/ üzerine konulan üç nokta ile (ڭ) gösterilen bu sesin genellikle sadece /kef/ (ك) ile işaretlendiği görülür: baḡa (بگا) (A. 41), baḡa (بكا) (A.4); aḡa (اگا) (A. 147), aḡa (اكا) (A. 127), diḡle (ديگله) (A. 94).

Geniz n'sinin imlâsında B nüshasında da ikili yazım sözkonusudur. A nüshasında olduğu gibi bu ses düzensiz olarak bazen üç noktalı /kef/ (ڭ) ile bazen de sadece /kef/ (ك) ile gösterilmiştir.

C nüshasında bütün geniz n'leri sadece /kef/ (ك) ile gösterilmiştir.

Turkish Studies

Her üç nüshada da Arapça ve Farsçadan alınan kelimelerin az da olsa orijinal imlâlarından farklı yazıldıkları görülmektedir: baqçaya (بَقچِه) (A. 61) [Bu yazım eserin kafiye yapısıyla ilgili olmalıdır. Bu yazımla bâğça sözcüğü diğer dizenin sonundaki aççaya sözcüğüyle kafiyeli hale getirilmiştir.]; kâzî (قاضى) (B. 9b/17), kâdı (قدى) (B. 5b/13), kâdıya (قاديه) (B. 10a/15), kâdî (قادى) (B. 10b/6).

1.2. Ses Bilgisi

Bu başlık altında eserde dil ve dudak uyumlarının durumu ele alınmış, dudak uyumu dışında kalan kelimeler üzerinde durulmuştur. Birçok çalışmada karşılaştırmalı olarak ortaya konan ve eserde Eski Oğuz Türkçesinden farklı bir görünüm arz etmeyen ünlü ve ünsüz değişimleri irdelenmemiştir. Ayrıca damak ve dudak uyumları dışında kalan çekim ekleri de şekil bilgisi bahsinde işleneceği için bu başlıkta ele alınmamıştır.

Ses değişimleri konusunda üzerinde durulması gereken önemli bir husus incelediğimiz nüshada sadece üç örneği bulunan fakat B nüshasında oldukça fazla, C nüshasında nisbeten az olan geniz n'sinin damaklılaşmasıdır (ŋ > n). Bu değişimler eserlerin istinsah tarihleriyle ilgili olmalıdır. “ŋ sesi Türkçenin aslî seslerinden birisidir. Ancak Batı Türkçesinde özellikle 16. yüzyıldan sonra yerini teşekkül noktaları bakımından kendisine yakın ve bir diş ünsüzü olan n'ye bırakma temâyülünde olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim bu başkalaşma, Batı Türkçesinin bir özelliği olarak, Eski Anadolu Türkçesi devresinde yazıya da geçirilmeye başlanmıştır (Duman 1995, 146).” Yukarıda da ifade edildiği gibi metnimizde sadece eklerde olmak üzere toplam dört örnek yer almaktadır: tevben < tevbeŋ (A. 20), varun < varuŋ (A. 139), getürün < getürüŋ (A. 139), oldun < olduŋ (A. 130).

Diğer nüshalarda hem kelimelerde hem de eklerde birçok örneği bulunan bu değişimlerden bazıları şunlardır: sana < saŋa (B. 8b/8), şonunı < şoŋunı (B. 9a/3), gidersen < giderseŋ (B. 2b/13), çalabilürsen < çalabilürseŋ (B. 4b/15), mülâhaza êdersen < mülâhaza êdersen (B. 5b/17); nesneni < nesneŋi (B. 3a/5), haberin < haberin (B. 3a/10), eşbâbını < eşbâbın (B. 3a/17); işitmedin mi < işitmedin mi (B. 3b/4), görmedin mi < görmedin mi (B. 3a/12), şarığınan < şarığınan (B. 4a/2), sözün < sözün (B. 5b/5); işlediğin < işlediğin (B. 9b/14), senin < senin (C. 9b/11), sizin < sizin (C. 10a/10).

1.2.1. Ünlü Uyumları

1.2.1.1. Dil Uyumu

Türkçenin en temel uyumlarından olan ve damak uyumu olarak da adlandırılan bu uyumun üç nüshada da oldukça sağlam olduğu dikkat çekmektedir. Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde aitlik eki +KI, isimden isim yapma ekleri +sağ, +IK ve +rek, zarf-fiil eki -ken ve yoru- yardımcı fiilleri damak uyumu dışında kalabilmektedir (ekler ve örnekler için bkz. Gülsevin 2004, 93). Dil uyumuna aykırı örnekler konusunda üzerinde durulması gereken çalışmalardan biri de Musa Duman'a aittir (Duman 2008,75-79). Duman, çalışmasında +IK, -mAK, -IcAK, AcAK, -sAK, -dIK ve -DIKDA şekil unsurlarının Klâsik Osmanlı Türkçesinde zaman zaman dil uyumuna aykırı biçimde kullanıldığını, bu kullanımın Eski Türkiye Türkçesinde de bulunduğunu ifade eder. Metinde yukarıdaki şekil unsurlarından -ken zarf-fiil eki bir kez ve ince sıradan kelimeyle kullanıldığı için [hüzün iken (A. 75)] uyuma aykırı bir görünüm arz etmemiştir. Aynı şekilde +ki

aitlik ekinin metindeki kullanımlarının tümü ince sıradan kelimelerdir [göçeki (A. 126)]. Metinde dil uyumunu bozan eklerden sadece +IIK uyum dışı yapısıyla bir yerde kullanılmıştır: rāfızılıktan (A. 106).

1.2.1.2. Dudak Uyumunu

Bir Eski Oğuz Türkçesi metni olan A nüshasında dudak uyumundan bahsetmek mümkün değildir. Eski Oğuz Türkçesinde “ünlülerdeki genel yuvarlaklaşma eğilimi ve bazı eklerin sürekli düz veya yuvarlak ünlü ile kalıplaşması uyumu bozan asıl etkenlerdir (Şahin 2003, 38).” Konuyla ilgili örneklere ekler bahsinde yer verileceğinden burada üzerinde ayrıca durmanın gereksiz olacağı düşünülmüştür. Ancak dudak uyumuyla ilgili diğer iki nüshanın oldukça önemli veriler içerdiğini vurgulamak gerekir. Her iki nüshada da Eski Oğuz Türkçesinde yuvarlak ünlülü olan bazı eklerin dudak uyumuna girdiği görülmektedir. Şekil bilgisi konusunda bu noktaya tekrar dönüleceğinden birkaç örnekle yetinilecektir: vardır (وارڈر) (C. 7b/5), öğretdim (اؤكرتدیم) (21b/3); eyledim (ایلهدیم) (B. 5a/10), aldıgına (الديغنه) (11b/9).

B ve C nüshalarında dudak uyumunun etkisiyle gerçekleşen düzleşmeler sadece ek ünlülerinde değil bazı kelimelerde de görülmektedir: kendi (كندی) (B. 2b/7), eyi (ایی) (B. 4a/11); kendi (كندی) (C. 22a/4), yalınız (باللغز) (C. 7b/4).

B ve C nüshalarında düzleşmelerin tamamlanmadığını, birçok kelime ve ekte ünlü yuvarlaklıklarının korunduğunu belirtmek gerekir. Bu nüshalardaki yuvarlak ve düz ünlülü ek ve kelimeler şekil bilgisi bölümünde ayrıntılı olarak değerlendirilecektir.

1.2.1.2.1. Dudak Uyumunu Dışında Kalan Kelimeler

Türkçede bir sözcüğün ünlü yuvarlaklığından dolayı dudak uyumu dışında kalmasının birden çok sebebi vardır. Bu sebepler yapım eklerindeki yuvarlaklıklar, ses olaylarına bağlı yuvarlaklıklar, dudak ünsüzlerine bağlı yuvarlaklıklar ve eski şeklin korunmasıyla ilgili yuvarlaklıklar olmak üzere sınıflandırılabilir (Bilgi için bkz. Gülsevin 2004, 94).

Yazmada yer alan yapım eklerindeki yuvarlaklık örnekleri: artuğ (ارتوق) (A. 6), ayruğ (ایروق) (A. 48), yazuğı (يازوغی) (A. 69), çaresüzsin (چاره سوزسین) (A. 74), götürün (گتورون) (A.139).

Yazmada yer alan ses olaylarına bağlı (Ø < ğ) yuvarlaklık örnekleri: kamu (قمو) (A. 14) < kamağ, tapuğda (طبوگده) (A. 82).

Yazmada yer alan eski şeklin korunmasıyla ilgili yuvarlaklık örnekleri: incü (ینجو) (A. 147) altun (التون) (A. 54), gerü (گیرو) (A. 113). B ve C nüshalarında da bu türden yuvarlaklık örnekleri bulunmaktadır: şatun (B. 11a/6), kendü (B. 3b/8), eyü (C. 7a/1).

1.2.1.2.2. Dudak Uyumunu Dışında Kalan Ekler

Eski Oğuz Türkçesinde bazı eklerde ek ünlüleriyle yardımcı ünlülerin sadece yuvarlak, bazı eklerde ise sadece düz biçimlerinin bulunduğu bilinmektedir (Ekler için bkz. Gülsevin 2007, 153-156, Gülsevin 2004, 94-95, Şahin 2003, 39-40, Timurtaş 2005, 48-55). Dudak uyumu dışında kalan eklerle ilgili olarak metinde Eski Oğuz Türkçesine aykırı bir kullanım bulunmamaktadır. Eski Oğuz Türkçesinin diğer ürünlerinde olduğu gibi iyelik 1. ve 2. teklik ve çokluk eklerinin yardımcı ünlüleri, ilgi hâli ekinin ünlüsü, isimden isim yapma eklerinden metnimizde bulunan

+sUz, +IU, bildirme üçüncü teklik şahıs eki +dUr, fiilden isim yapma eki - (U)K sıfat-fiil ekleri – dUK ve Ur, zarf-fiil eki –Up, görülen geçmiş zaman 1. ve 2. teklik ve çokluk şahıs ekleri ve emir 3. teklik şahıs eki sürekli yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır. B nüshasında +sUz, +IU eklerinin bazı kelimelerde uyuma tabi olarak düzleştiği görülmektedir: zahmetli (B. 9a/2), tehlikesiz (B. 7b/11). Bu nüshada bir örnekte uyum dışı kullanım dikkat çekmektedir: adlu (B. 2a/8).

Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde sadece düz ünlülü olmaları sebebiyle uyum dışında kalan ve incelediğimiz metinde de görülen ekler şunlardır: 3. tekil şahıs iyelik ekleri +I, +sI, belirtme eki +I, birliktelik eki +IIA, öğrenilen geçmiş zaman eki –mİş, gelecek zaman eki –IsAr, görülen geçmiş zaman 3. teklik kişi –dI, emir 2. tekil şahıs pekiştirme eki –gII, zarf-fiil eki -IcAk.

1.2.2. Ünsüz Uyumu

Eski Oğuz Türkçesinde kimi eklerin sadece ötümlü şekilleri bulunmaktadır. Bunlar bulunma hâli eki +dA, çıkma hâli eki +dAn, görülen geçmiş zaman eki –dI, fiilden fiil yapma eki – dUr, bildirme eki –dUr(Ur), sıfat-ffil eki –dUk'tur. Bu eklerin sadece ötümlü şekillerinin bulunması Eski Oğuz Türkçesinde ünsüz uyumu olmamasının temel sebeplerindendir. Metnimizde bu eklerin kullanımıyla ilgili bazı örnekler şunlardır: şüretde (صورتده) (A. 122), râfizîlikdan (رافضيلقدن) (A. 106), çıkdı (چيقدی) (A. 127), aşdurursam (اصدر رسم) (A. 131), yok durur (يوقدورور) (A. 5), tapduğuş (طيدغك) (A. 92).

1.3. Şekil Bilgisi

Şekil bilgisi başlığı altında isim ve fiil çekim ekleri üzerinde durulmuş, metinde yer alan çekim ekleriyle ilgili değerlendirmeler yapılmıştır. Metinde örneği bulunmayan çekim ekleri inceleme dışında tutulmuştur.

1.3.1. İsim Çekim Ekleri

1.3.1.1. Çokluk Eki

Eski Oğuz Türkçesinin çokluk eki +IAr metnimizde de alışlagelmiş yapısıyla kullanılmıştır: râfizîlerün (رافضيلرك) (A. 104), tonları (طنلری) (A. 111).

Çokluk ekinin B ve C nüshalarında da kullanımı aynıdır fakat C nüshasında birkaç yerde çokluk eki çokluk fonksiyonunun dışında kullanılmıştır. “Eski Türkçeden bu yana yazılı metinlerimizde sayı sıfatlarıyla kurulan sıfat tamlamalarında yer alan ismin çokluk eki aldığı dair örnekler vardır. Bu örneklerde +IAr eki çokluk fonksiyonunda değil; grup, topluluk ismi yapma fonksiyonundadır (Bayraktar 2002, 63-70 aktaran Şahin 2003, 45)” Bu kullanımın C. nüshasındaki örnekleri şunlardır: iki oğlanlarına (C. 22b/2), iki ayakların (C. 22b/3), iki hizmet-kârlarına (C. 22b/3).

1.3.1.2. Hâl Ekleri

Bu bölümde tüm hâl ekleri ele alınmayacak, sadece yazmada kullanılan hâl ekleri örnekleriyle verilerek varsa bu eklerin kullanılışlarıyla ilgili özel durumlar üzerinde durulmuştur.

1.3.1.2.1. İlgi Hâli Eki

Diğer hâl eklerinden farklı olarak eklendiği ismi fiile değil de bir başka isme bağlayan ve tamlayan eki olarak da adlandırılan ilgi hâli eki Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde sürekli yuvarlak

Turkish Studies

ünlülüdür (bkz. Gülsevin 2007, 25, Gülsevin 2004, 139, Özkan 2009, 114, Şahin 2003, 47, Timurtaş 2005, 85, Türk 2011, 22) ve ek +(n)Uñ biçimindedir. Metnimizde de ekin sadece yuvarlak ünlülü şekli kullanılmıştır. Ekin kalıplaşmış imlâsı (نك) biçimindedir ancak metinde zaman zaman yuvarlaklığı göstermek için ek (نوك) şeklinde yazılmıştır [bunun elin (بنوك) (A. 110), anuñ-içün (انوكيچن) (147)]. Bu yazım özelliğinden hareketle metinde sürekli yuvarlak ünlülü olduğunu ifade etmek mümkündür.

İlgi hâli ekinin B ve C nüshalarındaki durumu daha farklıdır. Harekesiz olan B nüshasında ek genellikle (نك) biçiminde yazılmıştır. Bu yazım kalıplaşmış imlâ sebebiyle ekin nasıl okunması gerektiği hususunda yeterince bilgi vermemektedir. Eserde az da olsa ekin hem düz ünlülü hem de yuvarlak ünlülü yazılışı bulunmaktadır. Bu örneklerde ekin dudak uyumuna tabi olduğu dikkat çekmektedir: bağıñ (باغيڭ) (2b/5), bunun (بونوك) (6b/6). Yavuz Kartallıoğlu ekin 16. ve 17. yüzyılda düzensiz olduğunu 18. yüzyılda uyuma bağlandığını ifade ederek “17. yüzyılda düzensizlik safhasında bulunan ek, 18. yüzyılda dudak uyumuna bağlanmıştır. Bu ek, muhtemelen 17. yüzyılın ikinci yarısında veya sonunda geçiş safhasını aşmış olmalıdır; çünkü, 18. yüzyılın başında dudak uyumuna bağlanmıştır (Kartallıoğlu 2005, 341)” der. B nüshasındaki düz ünlülü biçimleri ekin bu durumuyla açıklamak mümkündür. 18. yüzyılda istinsah edilen nüshada ekin uyuma tabi olduğu düşüncesiyle ekin (نك) yazılışları dudak uyumu dikkate alınarak okunmuştur.

Harekeli olan C nüshasında ek düzensizdir. Kimi zaman dudak uyumuna tabi olarak ünlüsü +(n)İñ biçiminde düz yazılan [anıñ (C. 10a/3)] ek kimi zaman da uyuma aykırı olarak +(n)uñ biçiminde [senüñ (C.10a/5)] harekelenmiştir.

Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde ilgi hâli eki teklik ve çokluk birinci şahıs zamirlerinde yuvarlak ünlülü olarak +üm'dür. Metnimizde bu ekin sadece teklik birinci şahıs zamirine gelmiş biçimi vardır ve ünlüsü yuvarlak olarak işaretlenmiştir. [benümdür (بنومدر) (A. 136)] Diğer nüshalarda ek ünlüsü düzleşmiştir.

1.3.1.2.2. Belirtme Hâli Eki

Eski Oğuz Türkçesinde asıl belirtme hâli eki sadece düz biçimleri bulunan +I'dır. Ek bu özelliği ile dudak uyumu dışında kalan bir yapıya sahiptir. Metnimizde ekin yuvarlak ünlülü biçimlerine rastlanmamıştır: tonlaruñı (طنلاروكى) (A. 31), sözüñi (سوزوكى) (A. 75). “Eski Anadolu Türkçesinde iyelik eki almış bazı isimlerin +I belirtme durum ekini almadan belirtme durumuna girdiği ve sözkonusu eki almadan belirtili nesne olduğu görülür. Böyle örneklerde sıfır accusative sözkonusudur. Bu durum yalnızca iyelik eki almış kelimelerde görülür (Şahin 2003, 47).” Eski Oğuz Türkçesinde daha çok manzum metinlerde görülen bu türden belirtme hâli şekilleri metnimizde de bulunmaktadır: hücet-ile bağlayan ağzum dilüm (A. 126), kılsañ sen rızkuñ benden taleb (A. 29).

Kimi kaynaklarda eksiz belirtme olarak nitelendirilen belirtme yapıları da metnimizde sıkça kullanılmıştır: iç tonından artuğın vèrdi kamu (A. 96), bu cihānda ol cihānda cümlesin (A. 108).

Belirtme hâli ekinin B ve C nüshalarındaki şekilleri A nüshası ile aynıdır. Adı geçen nüshalarda da ekin yuvarlak ünlülü biçimleri yoktur.

1.3.1.2.3. Yönelme Hâli Eki

Eski Oğuz Türkçesinde yönelme hâli eki +A'dır. Ekin her üç nüshada da aynı biçimlerde kullanıldığı görülmüştür: uğrıya (A. 12), söze (A. 30).

1.3.1.2.4. Bulunma Hâli Eki

Eski Oğuz Türkçesinde bulunma hâli eki +dA'dır. Bu ekin ünsüzü sürekli olarak ötümlüdür (bkz. Gülsevin 2007, 48, Gülsevin 2004, 110, Özkan 2009, 115, Şahin 2003, 48, Timurtaş 2005, 88, Türk 2011, 22). Ekin her üç nüshada da bu özelliği muhafaza edilmiştir: şüretde (A. 122), tapuñda (A. 82).

1.3.1.2.5. Ayrılma Hâli Eki

Eski Oğuz Türkçesinde ayrılma hâli eki +dAn'dır. Bu ekin ünsüzü sürekli olarak ötümlüdür (bkz. Gülsevin 2007, 55, Gülsevin 2004, 111, Özkan 2009, 116, Şahin 2003, 48, Timurtaş 2005, 88, Türk 2011, 22). Ek her üç nüshada da bu şekli ile yazılmıştır: şüretde (A. 122), tapuñda (A. 82).

Eski Oğuz Türkçesi için karakteristik olmayan (Gülsevin 2007, 57) ve Eski Oğuz Türkçesinin ilk dönem ürünlerinde seyrek olarak görülen +dIn eki metnimizde bulunmamaktadır.

1.3.1.2.6. Vasıta Hâli Eki

Eski Oğuz Türkçesinin işlek vasıta hâli eki olan +n metnimizde bulunmamaktadır. Metinde ile edatının ekleşmiş biçimi olan +(y)IIA şeklinin vasıta hâli eki olarak kullanıldığı görülmektedir ki bu yapı da Eski Oğuz Türkçesinde kullanılan (bkz. Gülsevin 2007, 69, Gülsevin 2004, 113, Özkan 2009, 117, Şahin 2003, 48, Timurtaş 2005, 91, Türk 2011, 22) vasıta hâli biçimlerindedir: odıla (A.9), şıdık-ıla (A. 16), uğrı-y-ıla (A. 115).

Bir+le yapısında olan ve edat olarak kullanılan (Gülsevin 2007, 69) birle sözcüğü metinde bir yerde vasıta göreviyle kullanılmıştır: tevbe birle şonra şâlih oldılar (A. 50).

Vasıta hâli eki B ve C nüshalarında da yukarıdaki biçimdedir.

1.3.1.2.7. Eşitlik Hâli Eki

Eski Oğuz Türkçesinin eşitlik hâli eki olan +CA hem metnimizde ve hem de diğer iki nüshada bu göreviyle kullanılmıştır: bahâsınca (A. 54).

1.3.1.3. İyelik Ekleri

“Türk dilinin hemen her dönem ve sahasında Eski Türkçeden beri hep aynı iyelik ekleri kullanılagelmiştir. Eski Anadolu Türkçesi Döneminde, iyelik eklerinin yalnızca ünlülerinde bazı farklılıklar bulunmaktadır. Türkiye Türkçesindeki küçük ünlü uyumu Eski Anadolu Türkçesinde tam gelişmemiş olduğundan, bu dönemdeki iyelik eklerinin bir kısmı sadece düz ünlü, bir kısmı ise yuvarlak ünlü ile kalıplaşmıştır (Gülsevin 2004, 137).” Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde kullanılan iyelik eklerinin ve yardımcı ünlülerin bazı şahıslarda sadece düz, bazı şahıslarda da sadece yuvarlak ünlülü biçimleri bulunmaktadır. Eski Oğuz Türkçesinde 1. ve 2. şahıslarda kullanılan iyelik ekleriyle yardımcı ünlüler sürekli yuvarlak, 3. şahıslarda kullanılan iyelik eklerinin ünlüleri ise düzdür. Bu bilgilerden hareketle Eski Oğuz Türkçesinin iyelik eklerini yardımcı ünlüleriyle

birlikte şu şekilde göstermek mümkündür: +(U)m, +(U)η, +(s)I, +(U)mUz, +(U)ηUz, +lArI. (Ek ve kullanılışlarıyla ilgili bkz. Gülsevin 2007, 12-15, Gülsevin 2004, 137-138, Özkan 2009, 111-112, Şahin 2003, 45-46, Timurtaş 2005, 81-82, Türk 2011, 22).

Metinde 1. ve 3. çokluk şahıs iyelik ekleri kullanılmamıştır. Bir kez kullanılan 2. çokluk şahıs iyelik ekinde ise yardımcı ünlü gösterilmemiştir [rızkuñuz (رذقون)]. Dolayısıyla da bu ünlü hem düz [rızkuñuz] hem de yuvarlak [rızkuñuz] okunabilir. Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde her iki biçim de mevcuttur. Çeviri yazıya aktarmada yuvarlak ünlülü biçim tercih edilmiştir. Metinde kullanılan iyelik ekleri örneklerinden bazıları şunlardır: ağzum dilüm (اغزوم ديلوم) (A. 126), rızkuñ (رذقون) (A. 29), yüzügi (يوزوكى) (A. 100), birisi (برىسى) (A. 37), rızkuñuz (رذقون) (A. 2).

B nüshasında ek ünlülerinin ve yardımcı ünlülerin dudak uyumuna tabi olduğu, kimi kelimelerde düz ünlülerin /y/ (ي) harfi ile gösterilmesinden anlaşılmaktadır: hātırıma (خاطریمه) (B. 11a/6), āgāhıñ (اکاهیک) (B. 11a/7).

Yine aynı nüshada üçüncü şahıs iyelik eklerinin iki örnek dışında [yüzünde (B. 8a/17), kölem oğlu (B. 10b/15)] sadece düz şekilleri kullanılmış, ek ünlüleri yuvarlaklaşmamıştır. Bu durumu ekin imlasının kalıplaşmasıyla açıklamak yerinde olur: vücūdına (وجودینه) (B. 3b/8).

Harekeli olan C nüshasında iyelik eklerinin yardımcı ünlüleri kimi zaman dudak uyumuna tabi olup düzleşmiş, kimi zaman da uyuma aykırı olarak yuvarlaklığını muhafaza etmiştir: maşlahatuñ (7b/5), kaftānıñı (C. 6b/2). Aynı nüshada 3. tekil şahıs iyelik eklerinin ünlülerinin yuvarlaklaşmadığı, ekin sürekli olarak düz ünlülü biçimlerinin kullanıldığı görülmüştür: uykusı (C. 13b/8).

1.3.2. Fiil Çekim Ekleri

1.3.2.1. Zaman Ekleri

1.3.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Eki

Eski Oğuz Türkçesinde görülen geçmiş zaman eki 3. teklik ve çokluk şahıslar dışında sürekli yuvarlak ünlülü olarak kullanılan –dU’dur. Ek 3. teklik ve çokluk şahıslarda sürekli düz ünlülüdür ve yapısı –dI’dır. Ekin ünsüzü tüm şahıslarda ötümlüdür (Ek ilgili bilgi için bkz. Gülsevin 2007, 88, Gülsevin 2004, 122, Özkan 2009, 136, Şahin 2003, 59, Timurtaş 2005, 139, Türk 2011, 22). Ekin şahıslara göre durumu –dUm, -dUη, -dI, -dUk, -dUηUz, -dIIAr şeklindedir. Metnimizde ekin 1. ve 2. çokluk biçimleri yoktur. Diğer tüm şahıslarda ekin Eski Oğuz Türkçesindeki biçimlerinin kullanıldığı görülmektedir. bildüm (A. 102), uğradum (A. 120), rāzī oldıñ (A. 61), düşdün (A. 130); tutdı (A. 137), sevindi (A. 40); gördiler (A. 119).

B ve C nüshalarında ek asıl nüshada olduğu gibi ünsüz uyumuna tabi değildir.

Harekesiz olan B nüshasında ek ünlüsü, taban ünlüsü yuvarlak olan bazı kelimelerde vav harfi ile gösterilmiş [oldum (اولدوم) (A. 7b/17)] diğer kelimelerde gösterilmemiştir [uğradıñ (اوغرادیك) (B. 6b/17)]. Bu yazım tarzı ekin adı geçen nüshada uyuma tabi olduğuna ve ünlü yuvarlaklıklarının düzleşmeye başladığına delil olabilir. Bu düşünceden hareketle ek, metinde dudak uyumuna göre okunmuştur. Konuyla ilgili olarak Yavuz Kartallıoğlu “18. yüzyıldaki transkripsiyon metinlerine bakınca, bu ekin dudak uyumuna bağlandığı görülecektir (Kartallıoğlu

2005, 97)" ifadeleriyle ekin yazmanın istinsah tarihi olan 18. yüzyılda artık dudak uyumuna tabi olduğunu belirtir.

Harekeli olan C nüshasında ek ünlüleri düzlük-yuvarlaklık bakımından karışık bir durum arz etmektedir. Ekin kimi zaman dudak uyumuna tabi olup düzleştiği kimi zaman da uyuma aykırı olarak yuvarlak ünlülü biçiminin kullanıldığı görülmektedir: işitmedüñ (C. 9b/11), geldüñ (C. 10b/1); işitmedin (12a/6), girdin (C. 14a/2).

1.3.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman Eki

Eski Oğuz Türkçesinde öğrenilen geçmiş zaman eki –mİş'tır. Ek ünlüsü sürekli düzdür. Ekin şahıs ekleriyle görünümü –mİşAm, -mİşIn, -mİş, -mİşUz, -mİşIz, -mİşAr biçimindedir. Dudak uyumundan kaçınan ek metnimizde de aynı görünümde: urmuş (A. 123), gelmişdür (A. 94), vemiş (A. 121), oturtmuşlar (A. 101). Metinde ekin 1. teklik şahıs ile 1. ve 2. çokluk şahıs biçimleri yoktur.

Harekesiz olan B nüshasında ek ünlüsü bazı kelimelerde /ye/ (ی) harfi ile işaretlenmiştir [görmüşüz (كورمیشوز) (B. 10b/11)]. Bu durum ekin tüm nüshada düz ünlülü olabileceğini gösterir. Ayrıca asıl nüshada bulunmayan 1. ve 2. çokluk şahıs biçimleri bu nüshada Eski Oğuz Türkçesi eserlerindeki şekilleriyle yer almaktadır: görmüşüz (كورمیشوز) (B. 10b/11), olmuşuz (اولمشسوز) (10a/12).

C nüshasında ekin durumu düzensizdir. Kimi kelimelerde dudak uyumu tesiriyle yuvarlaklaşan ek ünlüsü kimi kelimelerde uyum dışında kalarak düz biçimini muhafaza etmiştir: buyurmuşlardur (C. 4b/8), teslim olmuşdur (C. 22b/11).

1.3.2.1.3. Geniş Zaman Eki

Eski Oğuz Türkçesinde geniş zaman eki –(V)r'dir. Ekin şahıslara göre biçimi –(V)rvAn / –(V)rvAnIn / -In / -Am, -(V)rsIn, -(V)r, -(V)rsIn, -(V)rUz, -(V)rsIz, -(V)rIAr şeklindedir. (Ekle ilgili bilgi için bkz. Gülsevin 2007, 92-95, Gülsevin 2004, 124-127, Özkan 2009, 137, Şahin 2003, 60, Timurtaş 2005, 141-142, Türk 2011, 22) "Türk dilinde –(V)r ekinin ünlüsünün hangi şartta hangi nitelikte geleceği konusu başlı başına meseledir. Bugüne kadar da konuyla ilgili çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinin Türkiye Türkçesinden farkı bu dönem metinlerinde 'düz-dar' ünlülerin yerine 'yuvarlak-dar' ünlülerin tercih edilmiş olmasıdır (Gülsevin 2004, 124)" Metnimizde geniş zaman ekinin yardımcı ünlüleri Eski Oğuz Türkçesinin diğer eserlerinde olduğu gibi sürekli yuvarlak ünlülü olarak gösterilmiştir: varur-ısam (A. 66), aluram (A. 102), dilersin (A. 76), görür (A. 104); çeker (A. 79), yeter (A. 84). Sadece bir örnekte ünlü düz olarak işaretlenmiştir: kılırsın (قلیرسن) (A. 86).

Ekin birinci şahıs çekiminde sadece –Am şahıs eki kullanılmış [severem (A. 142)], –vAn –vAnIn, -In'lı biçimlerine rastlanmamıştır. Metinde geniş zaman ekinin 1. 2. ve 3. çoğul şahıs biçimleri yoktur. Geniş zamanın olumsuz çekiminde –mAz yapısı kullanılmıştır [eyleyümezsın (A. 133), kormaz mısın (A. 28)].

B nüshasında geniş zaman ekinin düzensizliği dikkat çekmektedir. Ek ünlüleri bazı kelimelerde yuvarlak ünlülü biçimlerini korurken bazı kelimelerde düzleşerek dudak uyumuna tabi olmuştur: kaluram (قلورم) (B. 3a/9); alır (الیر) (B. 10b/3), eyleriz (ایلریز) (B. 9a/2). Bu nüshada ekin

daha çok yuvarlak ünlülü biçimlerinin kullanıldığını, özellikle ikinci tekil şahıs biçimlerinde ekin birinci ünlüsünün yuvarlak, ikinci ünlüsünün düz biçimleri gösterilmek suretiyle ekin Eski Oğuz Türkçesindeki biçimlerinin varlığını koruduğunu ifade etmek gerekir: getirürsin (كتورورسين) (B. 3b/14) görürsin (كورورسين) (B. 3b/15).

Harekeli olan C nüshasında da geniş zamanın kullanımı diğer iki nüshada olduğu gibidir: tururam (C. 6.b/9), gidersin (C. 7b/4), imāni olmaz (C. 11a/5).

1.3.2.1.4. Gelecek Zaman Eki

Eski Oğuz Türkçesinin en işlek gelecek zaman eki –IsAr’dır. Bu ekin dışında az da olsa –AcAk da kullanılmıştır. “Eski Anadolu Türkçesinin son dönemlerine kadar işlek bir sıfat-fiil eki olarak takip edebildiğimiz bu ek, XV. yüzyıldan itibaren gelecek zamanı çekimlemekte de kullanılmaya başlamıştır (Gülsevin 2004, 129).” Metinde yukarıda verilen gelecek zaman eklerinden sadece –IsAr kullanılmıştır. Yalnızca bir yerde kullanılmış olması sebebiyle bu ekin şahıslara göre kullanımı tespit edilememiştir: kılısar (A. 51).

B nüshasında yukarıda zikr edilen gelecek zaman eklerinin ikisi de kullanılmamıştır ancak –AcAk sıfat-fiil eki olarak oldukça sık kullanılmıştır: bahāne bulacağ hāl (B. 5b/15), olmayacak maşāl (B. 8b/12), édeceğim renkler (B. 11a/5). Ayrıca bu nüshada –A istek ekinin ve –sA+şahıs eki+gerek yapısının gelecek zaman eki olarak kullanıldığı örnekler bulunmaktadır: saña gör ne işlesem gerekdür kendiñ bile begenüp bārek-allah déyesin (B. 11a/7-8).

C nüshasında gelecek zaman için bir kez –AcAk eki kullanılmış, –IsAr eki kullanılmamıştır: dükkānda azar azar günāh yığılup sonra tağlar kadar olacağ (C. 26a/6-8).

1.3.2.1.5. Şimdiki Zaman Eki

“Eski Anadolu Türkçesinde şimdiki zaman eki için kullanılan müstakil bir yoktur. Türkiye Türkçesinde kullanılan şimdiki zaman eki o dönemde şimdiki zaman eki olarak kullanılmamaktaydı. Eski Anadolu Türkçesindeki geniş zaman –(V)r ve istek kipi –A ekleri şimdiki zaman görevinde kullanılmıştır (Şahin 2003, 62).” Metnimizde geniş zaman ekinin şimdiki zaman görevinde kullanımına örnekler bulunmaktadır: uğrı eydür bu iş ne kim ne dérem (A. 54) “ne diyorum”, uğrı eydür ne dér işbu bī-ğaber (A. 63) “ne diyor”.

B ve C nüshalarında da –(V)r geniş zaman ekinin şimdiki zaman görevinde kullanılmasına örnekler vardır: dēdi ki efendim çapuya bir herif geldi cenābıñızı su ’āl éder (B. 10a/15-16), söze gelince müslimānam dērsin (B. 5b/4), bāğıma namāz kıлмаğa giderem (C. 7b/5-6).

1.3.2.2. Tasarlama Kip Ekleri

1.3.2.2.1. İstek Kipi Eki

“Eski Türkiye Türkçesinde ve bugün istek eki –A’dır (Timurtaş 2005, 145).” Fiilin ifade ettiği hareketin istek yoluyla tasarlandığını anlatan (Şahin 2003:62) bu ekin şahıslara göre çekimi –AvAn / AvAm / Am / AyIn / AyIm, -AsIn, -A, -AvUz / AIUm, -AsIz, -AlAr biçimindedir. Metinde ekin bütün şahıslarla çekimli biçimleri bulunmaktadır. Ekin 1. tekil şahıs çekimlerinde şahıs eki olarak –Am ve -AyIn, 1. çoğul şahıs çekimlerinde ise –AvUz ve AIUm kullanılmıştır: alam (A.

17), tevbe kılayın (A. 107), işlemeyesin (A. 24), bağlaya (A. 48), birağalum (A. 47), tevbe kılavuz (A. 49), ıtatasız (A. 69), ildeler (A. 67).

B ve C nüshalarında ekin birinci şahsında –AyIm biçimi kullanılmış, Eski Oğuz Türkçesinde sürekli yuvarlak ünlülü olan -AlUm şeklindeki birinci çoğul şahıs çekiminde ek ünlüsü düzleşmiştir: ‘azâb-ı miñnet ü meşakqatde nâ-çâr ve giriftâr *olayım* (B. 8a/16-17), seniñ hükmiñ ile seni *şoyayım* (14b/9); ecrden mahrûm *olmayalım* (B. 2a/7), maşlahatıñı görüp hâcetiñi *bitürelim* (B. 11a/10), nice nice dağı ri‘ âyetler *êdelim* (C. 17b/6).

Ekle ilgili üzerinde durulması gereken önemli bir nokta da diğer zaman ve kip ekleri yerine kullanılabilmesidir. “Bugün dilek-istek kipleri başlığı altında verilegelen emir, istek, dilek-şart ve gereklilik kiplerini Eski Anadolu Türkçesinde fonksiyonları itibariyle ayrı ayrı müstakil şekillerde gösterebilmek güçtür. Aynı ek, hem emir, hem istek, hem gereklilik vs. bildirebilmektedir (Gülsevin 2004, 131).” Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde istek eki doğrudan istek, gelecek zaman, şart, ihtimal, geniş zaman, şimdiki zaman, emir, gereklilik ve -IncA zarf fiili göreviyle kullanılmıştır (Bilgi için bkz. Özkan 2009, 138-142).

Metnimizde de –A ekinin sık sık istek fonksiyonu dışında kullanıldığı görülmektedir: ger bu geçe *utana* senden yüzüm (şart), érte ac u bî-nevâ *ola* özüm (gelecek zaman).

1.3.2.2.2. Şart Kipi Eki

Esas cümledeki oluş ve kılışı şarta bağlı olarak gösteren şart kipi eki Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde –sA’dır. Ekin şahıs ekleriyle birlikteki durumu –sAm, -sAñ, -sA, -sAvUz, -sAñUz, -sAlAr şeklindedir. Metnimizde 1. ve 2. çoğul şahıs şart çekimi yoktur. Şart kipinin metindeki bazı örnekleri şunlardır: tevbe kılsa (A. 16), kılsañ (A. 29), yalıñ olsam (A. 91), bilseler-idi (A. 51).

B ve C nüshalarında şart ekinin kullanımıyla ilgili A nüshasından farklı bir hususiyet yoktur. A nüshasında olduğu gibi B ve C nüshalarında da 1. ve 2. çoğul şahıs şart çekimi bulunmamaktadır.

1.3.2.2.3. Gereklilik Kipi Eki

“Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde gereklilik kipi için kullanılan ayrı bir ek yoktur. Bu şekil bazen istek eki –A ile karşılanmaktadır (Özkan 2009, 144).” Metnimizde bu kullanımın da örnekleri bulunmaktadır: anlayasın işlemeyesin anı (A. 24).

B ve C nüshalarında da istek ekinin gereklilik kipi için kullanıldığı örnekler bulunmaktadır: bu yâd-gâriñ ağızını kıpatmağa bir *çäre êdelim* (B. 11a/1-2).

1.3.2.2.4. Emir Kipi

“Emir kipinin birinci kişileri için çekim sözkonusu değildir (Şahin 2003:62).” Her şahıs için ayrı eklerin kullanıldığı bu kipin şahıslara göre durumu -eksiz (ya da pekiştirmeli biçim gII), -sUn, -ñ/ñUz, -sUnlAr biçimindedir: çıkar (A. 18), uzatmağıl (A. 75), olmasun (A. 38), ıtutuñ (A. 65) şalmanuz (A. 65).

Emir kipi kullanımıyla ilgili olarak B ve C nüshalarının A nüshasından tek farkları ikinci tekil şahıs emir çekimlerinde kullanılan –GII ekinin bu nüshalarda bulunmamasıdır.

1.3.3. Cevher Fiili

Ana yardımcı fiil ya da ek fiil olarak da isimlendirilen “i- fiilinin dildeki görevi ad soylu kelimeleri fiil durumuna getirmek ve basit zamanlı kiplerden birleşik zamanlı kipler oluşturmaktır (Korkmaz 2003, 702).” Bu fiil “isimlerin yüklem ismi olarak kullanılmalarını sağlar, fiillerin de hikâye, rivayet ve şart birleşik çekimlerini kurar (Özkan 2009, 144).” Geniş zaman çekimlerine bildirme adı verilen bu fiilin bildirme yapılarındaki durumu Eski Oğuz Türkçesinde şahıslara göre -Am/-vAn/-vAnIn/-vAm/-In, -sIn, -dUr(Ur), -Uz/vUz, -sIz, -dUrUrlAr biçimindedir. Cevher fiilinin 3. tekil ve çoğul şahıs çekimlerinde i- yerine tur- yardımcı fiilinin geniş zaman çekiminin değişmiş biçimi kullanılır. Metinde bildirme 1. 2. ve 3. çokluk çekimi yoktur. 1. tekil şahıs çekimlerinde ise sadece -Am şahıs eki kullanılmıştır: müstaḥaḩam (A. 7), çâresüzsın (A. 74), yoḩdur (A. 7), çoḩ durur (A. 5).

B ve C nüshalarında bildirme ekinin ünlüsü düzensizdir. Bazı örneklerde dudak uyumuna tabi olarak düzleşen ek ünlüsü bazı kelimelerde uyuma aykırı olarak yuvarlak ünlülüdür: iyi sazdr (B. 4b/15), bu ne ḩâldır (C. 21a/5); maḩâmındadır (B. 5a/2), ḩayâdandır (C. 11a/4). Ayrıca her iki nüshada da bildirme yapısında -dUrUr şekli kullanılmamıştır.

Metinde bildirme dışındaki cevher fiilinin kimi zaman ayrı, kimi zaman da bitişik yazıldığı görülmüştür: râfîzî imişsin (A. 102), zaḩmet ise (A. 83); bilseler-idi (A. 51), geymiş-idi (A. 124), varur-ısam (A. 66).

1.3.4. Fiilerde Soru Şekli

Eski Oğuz Türkçesinde soru edatı mI sürekli düz ünlülüdür. Bu ek metnimizde de sürekli düz ünlülü olarak yazılmıştır: utanmaz mısın (A. 26), olur mısın (A. 29), işitmedüḩ mi (A. 33).

Metinde soru edatının sadece bir yerde isimden sonra kullanıldığı görülmüştür: var mı (A. 86).

B ve C nüshalarında soru edatı, A nüshasında olduğu gibi sürekli düz ünlülüdür ancak mI soru edatına gelen ekler iki nüshada da dudak uyumu bakımından düzensizlik arz etmektedir. Kimi zaman dudak uyumuna tabi olan eklerin kimi zaman da uyum dışında kalmış şekillerinin kullanıldığı görülmektedir: râzî mıdır (C. 14a/3), var mıdır (C. 18a/7); yoḩ mıdır (B. 3a/10), var mıdır (B. 9a/11).

1.3.5. Birleşik Fiiller

Metinde birleşik fiillerle ilgili dikkat çekici farklılıklar bulunmamaktadır. Sayılarının sınırlı olması ve özel durumlar ihtiva etmeleri sebebiyle tasvir fiillerin kısaca değerlendirilmesi faydalı olacaktır.

1.3.5.1. Tasvir Fiilleri

Metinde iki süreklilik [çaḒıru ḩırdı (A. 113), çıḩa geldi (A. 123)], iki yeterlilik [eyleyümezsin (A. 133), aḩduramazsın (A. 134)] fiili kullanılmıştır. Yeterlilik fiillerinin ikisi de olumsuz biçimlerdir. Eski Oğuz Türkçesinin yeterlilik fiilinin olumlu yapılarında bil-, olumsuz yapılarda ise u- fiilini kullandığı bilinmektedir. Metindeki her iki olumsuz tasvir fiilinde de u- fiili kullanılmıştır. Metinde kullanılan tasvir fiillerinde göze çarpan bir husus da iki fiili birbirine

bağlayan zarf-fiil ekidir. Eski Oğuz Türkçesinde “yeterlilik fiilinin olumlu ve olumsuzunda çok defa a/e yerine ı/î ve bazen de u/ü zarf-fiilleri kullanılmaktadır (Özkan 2009:148).” Metindeki yeterlilik fiillerinin ikisinde de u/ü zarf-fiil eki kullanılmıştır [eyley^ümezsin (A. 133), aşdur^uamazsın (A. 134)].

1.3.6. Fiilimsi Ekleri

1.3.6.1. Mastar Ekleri

Eski Oğuz Türkçesinde kullanılan mastar ekleri -mAK, -mAKIİK, -mA ve İş'tir. Bu ekler haricinde “sıfat-fiil eki olan -dUK eki de nadiren -mAK mastar ekinin fonksiyonunda kullanılmıştır (Gülsevin 2004:147).” Metnimizde bu eklerden -mAK, -mAKIİK biçimleri kullanılmıştır: utanmak (A. 2), çıkarmaçlık (A. 83).

1.3.6.2. Sıfat-Fiil Ekleri

Eski Oğuz Türkçesinde kullanılan -mİş, -mAdUK, -dUK, -AcAK, -Asİ, -dAçI, -An, -(U)r, -mAz sıfat-fiil eklerinden -dUK, -AcAK, -Asİ, -An, -mAz metnimizde kullanılmıştır: tonlarum *çıkardugun* bārī yeter (A. 84), bir pülüm yokdur *yıyecek* benüm (A. 6), hep yalındur *giyesim* yok durur (A. 7), hüccet-ile *bağlayan* ağzum dilüm (A. 126), *kāzī* eydür ey *utanmaz* bî-haber (A. 84).

Sıfat-fiil eklerinin kimi zaman somut varlık adı yaptığı bilinmektedir. hep yalındur *giyesim* yok durur (A. 7) dizesinde *giyesi* (giysi) sözcüğü bu duruma örnek teşkil etmektedir.

Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde sürekli yuvarlak ünlülü olan -dUK sıfat-fiil eki B nüshasında dudak uyumuna tabi olmuştur: aldığına (B. 11b/9), ettiği (B. 9b/16), söylediği (B. 4a/17). Ekin kullanımı C nüshasında düzensizdir. Zaman zaman uyuma tabi olan ek [olduğum (C. 25b/9)], bazen uyum dışı kalarak yuvarlak ünlülü biçimini korumuş [alduğum (C. 19b/6)], kimi zaman da düzleşerek [oldığıñ (C. 21b/6)] uyum dışına çıkmıştır.

1.3.6.3. Zarf-Fiil Ekleri

Metnimizde zaman zarf-fiillerinden -IcAK [kāzī kılıç *göriccek* kıldı figān (A. 105)], hâl zarf-fiillerinden -ken [bārī hüzn *iken* taşra çıkmağıl (A. 75)], -A/-I/-U [ne sebebdür *dēyü* bunı şordılar (A. 119), nā-gehān uğrı *çıkā geldi* yene (A. 123)], bağlama zarf-fiillerinden -Up [halk eline *verüp* andan gidesin (A. 76)], -UbAn [*bağlayuban* şāh katuğa ildeler (A. 67), *yitürüben* eyleyelüm anı güm (A. 47)] kullanılmıştır.

A nüshasında kullanılan -IcAK [güş edicek (B. 2b/15)], -ken, [giderken (B. 7b/14)], -Up, [utanup (C. 11a/10)], -A/-I/-U [bilümedüm (C. 25b/6)] zarf-fiil ekleri B ve C nüshalarında da kullanılmış; -UbAn ekine iki nüshada da yer verilmemiştir.

Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde görülmeyen -I₄ncA zarf-fiil eki B ve C nüshalarında kullanılmıştır: görünce (B. 2b/10), gelince (B. 5b/4), olunca (C. 10b/5), bulmayınca (C. 19a/1).

1.4. Söz Varlığı

Üzerinde çalışılan yazma Eski Oğuz Türkçesinin sadece ses ve şekil bilgisi özelliklerini yansıtmamakta aynı zamanda söz varlığı bakımından da dönem ürünlerinin özelliğini sergilemektedir. Eserde Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde sık kullanılan, Osmanlı Türkçesi

Turkish Studies

metinlerinde görülmeyen ya da az görülen kelimeler mevcuttur. dek (hile), yarlığa- (bağışlamak), yazuk (günah), ilt- (iletmek), ahi (bir kimsenin sevdiği, en yakını), kaytar- (çevirmek, döndürmek), nite (nasıl).

Metinde zaman zaman Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalar da kullanılmıştır. Bu türden kelime ve tamlamaların oranı Klâsik Osmanlı metnindeki kadar fazla değildir. Arapça ve Farsça kökenli kelime kullanımı şairin Arapça ve Farsçaya olan hâkimiyetini göstermektedir.

B nüshasında bazı kelimelerin hem Eski Oğuz Türkçesi hem de Klasik Osmanlı Türkçesi metnindeki biçimlerinin bir arada olduğu dikkat çekmektedir: kendüye (B. 1b/13), kendiye (B. 4b/11); önine (B. 2a/13), öjine (B. 2b/10), degil (B. 9a/15), degül (B.5b/17), içeri (B. 10a/15), içeri (B. 10b/2), dahi (B. 11b/3), daha (B. 11a/5) (Eserde kimi yerlerde daha yazılışı dikkat çekmektedir. Bu yazımla ilgili olarak eserin istinsah edildiği dönemde Eski Oğuz Türkçesindeki dahi sözcüğünün daha biçimiyle ve var olana ek, bunun dışında, henüz anlamlarıyla zarflaştığı, dahi şeklininse bağlama edatı olarak kullanılmaya devam ettiği söylenebilir.).

B nüshasında dikkat çeken bir diğer husus da Eski Oğuz Türkçesi metnlerinde düz ünlülü olarak yazılan 'beyle' sözcüğünün yuvarlak ünlülü şekliyle (böyle B. 7b/9) yer almasıdır.

B nüshasında kullanılan Arapça ve Farsça sözcükler diğer iki nüshadan daha fazladır. Ayrıca bu nüshada zaman zaman Arapça cümleler de yer almaktadır ki bu durum eserin Arapçadan tercüme edilmiş olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Sonuç

Eski Oğuz Türkçesinin 14. yüzyıl ürünlerinden olan Kadı ile Uğru Destânı, Yûsufu Meddâh tarafından kaleme alınmış, kaynağı Arap ya da Fars edebiyatı olan bir mesnevîdir.

Üzerinde çalışılan nüsha şu ana kadar manzum olarak yazılan ve Yûsufu Meddâh'a ait olduğu bilinen tek nüshadır. 151 beyit olan bu mesnevî baştan eksiktir. Şu ana kadar elde başka yazma nüshası bulunmaması sebebiyle kaç beytin eksik olduğu tespit edilememiştir.

Yûsufu Meddâh ile ilgisi olmayan mensur nüshaların da kendi içerisinde tasnif edilmesi gerekmektedir. Hem dil hem de içerik bakımından B nüshası ile diğer nüshalar arasında önemli farklılıklar mevcuttur. İnceleme fırsatı bulduğumuz sekiz mensur nüshanın yedisinin sonu Uğrunun yaptığı tavuk ve yumurta paylaşımı, ardından da Kadı'nın Uğru'yu kızıyla evlendirmesi ile bitmektedir. Oysa B nüshasında böyle bir bölüm yer almaz. Ayrıca dil özellikleri bakımından az da olsa eskicil özellikler içermektedir (kimi yapım eklerindeki yuvarlaklıkların korunması [bitür- (B. 10a/10)], Eski Oğuz Türkçesine mahsus bazı şahıs ekleri [tekmil édevüz (B. 10b/12)] ve kelimeler [yapın- hazırlanmak, davranmak (B. 8a/11)]). B nüshası Eski Oğuz Türkçesi döneminde yazılmış bir nüsha esas alınarak Klâsik Osmanlı Türkçesi Döneminde yeniden istinsah edilmiş olabilir. Bu hususu iddialı olarak dile getirebilmek için kütüphanelerimizde bulunan diğer tüm nüshaların gözden geçirilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla da şimdilik bu nüshayı diğer mensur nüshalardan ayrı tutarak onun daha eski bir dönemde yazılmış bir nüshadan istinsah edilmiş olabileceği görüşünü -ihtiyatla- benimsemek yerinde olacaktır.

Turkish Studies

Manzum metnin dil özellikleriyle ilgili olarak vurgulanması gereken nokta eserin her yönüyle Eski Oğuz Türkçesinin özelliklerini yansıttığıdır. Eserin dil özellikleriyle ilgili şu hususlar dikkat çekmektedir:

Eski Oğuz Türkçesinin sadece yuvarlak ünlü barındıran tüm ekler yuvarlaklıklarını korumuştur. B ve C nüshalarında Eski Oğuz Türkçesindeki yuvarlak ünlülü bazı eklerin ünlülerinin dudak uyumunun tesiriyle düzleştiği görülmektedir.

Eski Oğuz Türkçesinde sadece düz ünlülü biçimleri olan 3. tekil şahıs iyelik ekleri, belirtme hâli eki, birliktelik eki, öğrenilen geçmiş zaman eki, -IsAr gelecek zaman eki, görülen geçmiş zaman 3. tekil şahıs eki, emir 2. tekil şahıs pekiştirme eki ve -IcAk zarf-fiil eki sadece düz ünlülü olarak kullanılmıştır.

Eski Oğuz Türkçesinde yalnızca ötümlü şekilleri bulunan eklerin ötümlü biçimlerini koruduğu görülmüştür.

Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde sürekli yuvarlak ünlülü olan ilgi hâli eki metinde de yuvarlak ünlülü olarak gösterilmiştir. B nüshasında ek ünlüsü dudak uyumuna girmiştir. C nüshasında ise ekin bazen dudak uyumuna tabi olduğu bazen de uyuma aykırı biçimde yuvarlak ünlülü yazıldığı görülmüştür.

Eski Oğuz Türkçesinin vasıta hâli eklerinden olan +n kullanılmamış, vasıta hâli için ile edatının ekleşmiş biçimi tercih edilmiştir.

Harekeli olan C nüshasında iyelik eklerinin yardımcı ünlüleri kimi zaman dudak uyumuna tabi olup düzleşmiş, kimi zaman da uyuma aykırı olarak yuvarlaklığını muhafaza etmiştir. Aynı nüshada 3. tekil şahıs iyelik eklerinin ünlülerinin yuvarlaklaşmadığı görülmüştür.

Görülen geçmiş zaman ekinin 1. ve 2. çokluk biçimleri kullanılmamış, diğer tüm şahıslarda ekin Eski Oğuz Türkçesindeki biçimleri kullanılmıştır. B nüshasında ek ünlüsü dudak uyumuna tabi olmuştur. C nüshasında ek ünlüleri düzlük-yuvarlaklık bakımından karışık bir durum sergilemektedir.

Öğrenilen geçmiş zamanın 1. tekil şahıs ile 1. ve 2. çokluk şahıs çekimleri bulunmamaktadır. Diğer şahıs çekimlerinde ekin Eski Oğuz Türkçesindeki biçimleri kullanılmıştır. B nüshasında ekin 1. ve 2. çokluk şahıs biçimleri Eski Oğuz Türkçesi eserlerindeki şekilleriyle yer almaktadır. C nüshasında ek düzensizdir. Kimi kelimelerde dudak uyumu tesiriyle yuvarlaklaşmış, kimi kelimelerde uyum dışında kalarak düz biçimini korumuştur.

Geniş zaman ekinin yardımcı ünlüleri bir örnek dışında yuvarlak ünlülüdür. Ekin birinci şahıs çekiminde -vAn -vAnIn, -In'lı biçimler kullanılmamış, 1. tekil şahıslarda sadece -Am şahıs eki tercih edilmiştir. B nüshasında geniş zaman eki dudak uyumu bakımından düzensizdir. Ek ünlüleri bazı kelimelerde yuvarlak ünlülü biçimlerini korurken bazı kelimelerde düzleşerek dudak uyumuna tabi olmuştur.

Gelecek zaman eklerinden sadece -IsAr kullanılmıştır. B nüshasında gelecek zaman için -A istek eki ve -sA+şahıs eki+gerek yapısı kullanılmıştır. C nüshasında gelecek zaman için -AcAk eki kullanılmıştır.

Turkish Studies

Şimdiki zaman için özel bir ek kullanılmamış, bu zaman için geniş zaman eki -(V)r tercih edilmiştir.

Eski Oğuz Türkçesinin diğer ürünlerinde de görülen istek eki bu metinde de kullanılmıştır ancak kipin birinci şahıs çekimlerinde -AvAn/AvAm biçimleri kullanılmamıştır. B ve C nüshalarında ekin birinci şahsında -AyIm şekli tercih edilmiş, Eski Oğuz Türkçesinde sürekli yuvarlak ünlülü olan birinci çoğul şahıs çekiminde ek ünlüsü düzleşmiştir. İstek eki isteğin yanı sıra şart, gereklilik ve gelecek zaman fonksiyonunda da kullanılmıştır.

B ve C nüshalarında ikinci tekil şahıs emir çekimlerinde pekiştirme için kullanılan -GII eki kullanılmamıştır.

METİNLER

A (Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi 1930/5)

- 1 uğrı eydür eyledür illā resūl
hem buyurdı bu ḥadīsi ol uşūl
الْمَلِيَّةُ نَبِيْعُ الرَّسُوْلِ
- 2 kim utanmaḡ rızḡ men' eyler bilün
hīç utanmaḡ rızḡnuḡuz ṭaleb kıluḡ
- 3 ger bu gece utana senden yüzüm
erte ac u bī-nevā ola özüm
- 4 tīz çıkar bu ṭonlaruḡ vērgil baḡa
çoḡ uzatma kes sözi dedüm saḡa
- 5 bil ki dervīšem ' ayālim çoḡ durur
hep yalıḡdur giyesim yoḡ durur
- 6 yüz ṭonuḡ artuḡ ola evde senüḡ
bir pūlum yoḡdur yiyecek benüm
- 7 müstaḡaḡam yoḡdur bende sīm bu dem
tīz çıkar ṭonuḡ işüm vardur gidem
- 8 ḡāzī eydür taḡrıdan ḡorḡıl ey yār
gör kelām-ı ḡadīmde ne dēr perverd-gār
إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيْدٌ¹
- 9 ḡāfil olman dönem illā bi-rabbik dutam
od-ıla ' aşılerüḡ başın ütem
- 10 uğrı eydür öyledür vērgil ṭonı
iltūben ehlūme geýdürem anı
- 11 çün zarūretten olur işbu günāh
tevbe kılam ' afv éde ol pādişāh
- 12 ḡāzī eydür uğrıya dekdür ey yār
bu günāha tevbe yoḡdur zinhār
- 13 uğrı eydür cārimsin meger
yā ḡilāfi mantıḡı ey bī-ḡaber

¹ Burūc suresi 85. ayet. (Muhakkak ki Rabbinin yakalaması elbette çok şiddetlidir.) (Ayet mealleri <http://www.kuranmeali.org> sitesinden alınmıştır.)

- 14 mezhebi sünnî cemâ' at ol durur
kim kamu ' işyâna tevbe kıldurur
- 15 ger baña inanmaz isen mevlâna
haqq ta'âlâ buyruğın işit yine
إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَأُولَئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ شَيْئًا²
- 16 dedi her kim tevbe kılsa şıdık-ıla
yarlıgayam ol günâhdan pâk ola
- 17 şimdi senden bu tonları alam
haqq kabûl éde yine tevbe kılam
- 18 tiz çıkar tonuğ déyüp kıldı hitâb
dedi kâzî uğrıya yine cevâb
- 19 dedi yok tevbe saña ey hoş-nihâd
kim saña budur hemîşe i' tîkâd
- 20 ma' şiyet kılduğça tevbe kılasın
bu-y-ısa tevben ne zaḥmet bulasın
- 21 uğrı eydür bu söze hüccet getir
pes nicedür tevbe ey kâzî buyur
- 22 kâzî eydür kim saña hüccet ' ayân
âyet-i tûbû saña oldu beyân
تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا³
- 23 kim haqqat tevbe oldur ey aḥı
işledüğün ma' şiyetleri daḥı
- 24 aḥılayasın işlemeyesin anı
tevbe oldur imdi ol sende kanı
- 25 uğrı eydür şimdi tonlaruñ alam
şonra varam tevbe-i naşûḥ kılam
إِنَّ قَائِمَ السَّالِطِينَ وَأَنَّ عِبَادِي مَسِيحُونَ
- 26 kâzî bunun islâm içinde ülü
bundan utanmaz mısın ey delü
- 27 utanuban ḳorḳğıl tañrıdan
işbu işi étmeñ ma' nâ neden
وَأَنَا السَّالِطِينَ وَأَيُّدِي عِزِّي
- 28 dedi sen ḳorḳmaz mısın benden ey yâr
uğrısıyam ben bu ḥalkuñ âşikâr
- 29 kâzî eydür aç olur mısın ' aceb
kılsañ sen rızḳuñ benden taleb
- 30 uğrı eydür tevbe kııl işbu söze
bildüğ mi ne dedi ḳur'ân bize
لَنْ نَحْنُ قَسَمًا بَيْنَهُمْ مَعِينَتُهُمْ⁴

² Meryem suresi 60. ayet (Ancak tövbe eden, inanan ve iyi işlerde bulunan müstesna. Bu çeşit kişiler cennete girerler ve hiçbir hususta zulüm görmezler.)

³ Tahrim suresi 66. ayetten (Allah'a Nasuh Tövbesi ile tövbe edin!)

⁴ Zuhrûf suresi 32. ayetten (Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık.)

Turkish Studies

- 31 kısmetüm bundan idi nêdem saña
tonlarını tîz çıkar vèrgil baña
- 32 kâzî eydür bilgil ey ehl-i ‘ulüm
kim hâram oldu saña bu tonlarum
- 33 sen işitmedün mi kur’ân hükmini
kim haber vèrdi bize ol pāk ğanî
5 وَلَا تَتَّبِعُوا الْاٰخِيٓثَ بِالطَّبٰٓئِيٓبِ
- 34 dèdi perhîz eylenüz ey kulum müdâm
ol kim oldu şer‘iyle vechi hâram
- 35 uğrı eydür imdi olğıl āgāh
benden ister saña delîl uş toğrı rāh
6 اِيْمًا حَرَمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيْرِ
- 36 mü’mine kıldı hâram üç nesne (ki)
evveli oldur murdâr gevde ki
- 37 birisi tonuz eti birisi kan
pes hâram oldu bu üçü bil gümân
- 38 tonların şimdi baña oldu helâl
tîz tonunı vèr olmasun vebâl
- 39 kâzî eydür ey fakîr-i ma‘nevî
ger delîlün⁷ var-ısa hükümün kanı
- 40 uğrı sevindi hemân-dem ol zamân
dèdi yâ kâzî delîl eydem revân
8 فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا اِثْمَ عَلَيْهِ اِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ
- 41 hem helâl oldu senün tonun baña
lutf edüp tonlarını vèrgil baña
- 42 kâzî eydür kim saña tonum hâram
tevbe kıl şeytân kal[may]a şād-kām
- 43 uğrı eydür işbu söz senden haṭā
ger delîl eydem saña nedür cezā
- 44 dèdi kâzî saña maḥḳūm ola
ger bu sözün hücceti ma‘lūm ola
- 45 uğrı eydür hâzır olğıl bu söze
tanrı kur’ānda haber vèrdi bize
9 اَقْتُلُوْا يُوْسُفَ اَوْ اَطْرَحُوْهُ اَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ اٰبِيْكُمْ وَتَكُوْنُوْا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صٰلِحِيْنَ
- 46 yūsufun kardaşları tanışdılar
öldürelüm yūsufı dèdi bular

⁵ Nisâ suresi 2. ayetten (Ve temizle habis olanı deġiştirmeyin.)

⁶ Bakara suresi 173. ayetten (Fakat (Allah) size, ölü hayvan etini, kanı ve domuz etini haram kıldı.)

⁷ Yazmada ذلكك biçiminde yazılmıştır.

⁸ Bakara suresi 173. ayetten (Ama kim mecbur olur da, istismar etmeksizin ve zaruret ölçüsünü aşmaksızın yemek zorunda kalırsa, ona günah yoktur. Şüphesiz, Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.)

⁹ Yûsuf suresi 9. ayet (Yûsuf’u öldürün veya onu bir yere atın ki babanız sadece size yönelsin. Ondan sonra (tövbe edip) salih kimseler olursunuz.)

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

- 47 yitürüben eyleyelüm anı güm
sürüyelüm kıuyuya bırağalum
- 48 kim atamız görmeye ayruğ anı
bize bağlaya bu gez var mihrini
- 49 şonra tevbe kılavuz biz ol işe
rahmet eyleye bize kıadır paşa
- 50 evvel öldürmege niyet kıldılar
tevbe birle şonra şâlih oldılar
- 51 bilseler-idi ki tañrı bunları
tevbe-y-ile yine kılısar arı
- 52 kıılmaz-ıdı hiç bular ħor bu işi
uş delilüm budur ey 'ākıl kışı
- 53 kıāzī eydür bu gece kıoğil beni
erte gel al tonlaruñ bahāsını
- 54 ton bahāsınca iki altun vèrem
uğrı eydür bu iş ne kim ne dèrem
- 55 dekdür imdi söyle bu ħaberi
gör ne dèmiş tañrınuñ peygamberi
- الدین دینی والسنة من أدبكم في سنة فعلية العينة
- 56 dīn benüm dīndür ey pāk dost
sünnetüme olmañuz zinhār sett
- 57 sünnetüme her kim bid' ad dèye
la' net iblīs kıoya aña uya
- 58 bārī benīse¹⁰ uğrulıq bid' ad durur
kim kıor-ısa bid' atı la' net durur
- 59 kıaşd-ıla sen kimseyi ey müttakī
la' net dèyü söğme ey fağı
- لاخبر في البشارة
- 60 hem ululardan bize oldur meşel
nağd hergiz nesneye kıılmak bedel
- 61 kıāzī eydür bārī gelgil baqçaya
çünkü rāzī olduñ aqçaya
- 62 bāğ eşiginde dağı sen tırasın
tonlarımı saña vèrem alasin
- 63 uğrı eydür ne dèr işbu bī-ħaber
kıāzī kıur 'ān oqumağdandur meger
- 64 kıāzī eydür kim nitedür bu delil
uğrı eydür kim ħaber vèrdi celil
- ولا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ نُورًا أَحْسَ¹¹

¹⁰ Yazım yanlış olduğu düşünölen ve (بنی سه) şeklinde yazılan sözcük anlamlandırılmamıştır.

¹¹ Bakara suresi 195. ayetten (Kendi elinizle (kendinizi) tehlikeye atmayın!)

- 65 tañrı eydür kim kendü elünüzle sizi
tehlükeye şalmañuz tutuñ sözi
- 66 senün-ile ger bağa varur-ısam
bāğ eşiginde bile turur-ısam
- 67 kullaruña göz édesin tutalar
bağlayuban şāh katuña ildeler
- 68 hücçet-ile kıldurasın sen kışāş
kim münāsibdür bu āyet-i hük-m-i hāşş¹²
- 69 uğrı çünki tutasız zinhār
kes elini yazuğı yok müzd var
- 13 وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا
- 70 tañrıya and içdi hergiz demeyem
remz-ile dañı işāret étmeyem
- 71 uğrı eydür toğrısını kim dedün
illā bir hücçet dañı var işidün
- 72 ben işitmişem atamdan ol dañı
atasından işitmiş ey fañı
- 73 her kim and içdi zarüretden ey yār
and anı tutmaz hem olmaz şermsār
- 74 çün saña şimdi zarüret oldı hāl
çāresüzsin indi saña oldı helāl
- 75 tekdür ayruğ sözüñi uzatmağıl
bārī hüzn iken taşra çıkmağıl
- 76 sen dilersin beni meşğül édesin
halk eline vērüp andan gidesin
- 77 érte yakın oldı çıkar tonuñı
yoħsa şimdi yere dökdüm kanuñı
- 78 uğrıdan çün kāzī işitdi anı
tiz çıkardı geydügi mısır tonı
- 79 uğrı aldı tonları nā-gāh çeker
yine kāzīdan yaña kıldı nazār
- 80 gördi nā-gāh kāzīnün külahını
kalmadı teninde uğrınuñ cānı
- 81 çün kerem kılduñ bārī luğf eylegil
anı dañı kuluña bağışlağıl
- 82 gömlegi dañı çıkargıl sen tamām
hādımün olsun tapuñda şād-kām
- 83 zaħmet ise ger çıkarmaqlık size
bir işāret eyleñüz bārī bize

¹² Sözcük h ās olmalıdır ancak hı (ح) harfinin noktası unutulmuş, ha (ح) harfi ile yazılmıştır.

¹³ Mâide suresi 38. ayetten (Yaptıklarına bir karşılık ve Allah'tan caydırıcı bir müeyyide olmak üzere hırsız erkek ile hırsız kadının ellerini kesin.)

- 84 kâzî eydür ey utanmaz bî-haber
tonlarum çıkardığın bārî yeter
- 85 uğrı eydür ki dürüst oldu hemîn
sende imân yoğ-ımuş hemîn
- 86 kâzî eydür su'âlün var mı kanı
sen nice şâbit kılırsın anı
- 87 uğrı eydür ki işitmişdür 'ömer
bu hadîşi muştafâdan nakl eder
صاحب الفيضين لا يجرد خلاوة الايمان
- 88 iki göñlek issi imân lezzetin
bulmaya dèdi resûl-ı pāk-i dîn
- 89 şimdi yüz göñlek ola ügü dek
vâcib oldu seni öldürmek gerek
- 90 kâzî eydür ton helâl olsun saña
gel göñlegi bağışlağıl baña
- 91 kâzî eydür dağı ol ey ser-efrâz
yalın olsam fevt olur namâz
- 92 uğrı eydür kâziya dègil baña
ne mezhebdür tapduğun eyit baña
- 93 kâzî eydür şâfi' idür mezhebüm
uğrı eydür bilgil ey ehl-i 'ulûm
قال الشافعي رحمه الله عليه العنان جانبا حال الضرورة
- 94 şâfi' i kavlinde gelmişdür haber
imdi diñle hōş delil-i mu' teber
- 95 çünkü geldi namâzın vaqti dèdi
şâfi' i şöyle yalın¹⁴ kılsun dèdi
- 96 kâzî 'âciz kaldı yavlağ ey 'amû
iç tonından artuğın vèrdi kamu
- 97 uğrı eydür sağâvet kıl tamâm
iç tonın dağı bağışlağıl alam
- 98 şimdi 'âcizsin elümden ey garîb
vèrgil iç tonuğ dağı budur tarîk
- 99 çün fütüvvet hükmin işitdi revân
iç tonın dağı çıkardı ve's-selâm
- 100 uğrı gördi parmağında kâzîniñ
kıızıl altundan yüzügi var anuğ
- 101 la' l oturtmışlar kaşına kıymeti
uğrı bakdı kâziye şol dem katı
- 102 râfi'zi imişsin seni bildüm bu dem
aluram neğ var-ısa alam gidem

¹⁴ یالین biçiminde yazılması beklenen sözcük یالین biçiminde yazılmıştır.

- 103 bu kızıl altun yüzük kim sende var
sağ elinüñ serçe parmağında var
- 104 rāfīzīlerüñ nişānı ol durur
sünnī kavmi bunları kanda görür
- 105 el kılıca urdı uğrı ol zamān
kâzī kılıç göricek kıldı figān
- 106 zār kıldı dēdi beni ‘afv kıl
rāfīzīlikdan dōneyin tek koğıl
- 107 tevbe kılayın öñinde ey yigit
al yüzügi kaytar ve işüñe git
- 108 bu cihānda ol cihānda cümlesin
‘afv ēdüp baña helāl ēt dutma kin
- 109 kâzī eydür kim saña olsun helāl
kamusın al git koma bende vebāl
- 110 tevbe kıldı dutdı bunuñ elin
uğrı bindi katıra dutdı yolın
- 111 aldı mışrī tonları oldı revān
yola girdi yüklü yavlağ şād-mān
- 112 kâzī anda kaldı şöyle çıplak
sindi üstine kodı iki elin
- 113 ol gēce kâzī eve geldi gērü
‘avretine çağırır turdı örü
- 114 dēdi korğma benem ol kâzī erüñ
‘avret eydür kanı mışrī tonlaruñ
- 115 ‘avretine dēdi cümle kışşasın
uğrı-y-ıla ol geçen kışşasın
- 116 çün işitdi ‘avreti şükr eyledi
el-ḥamdülillāh kim üzüp öldürmedi
- 117 cāme-dān öñinde kodı kâzīnüñ
gēydi tonla[r] kim sever görse cānuñ
- 118 kâzī vardı mescide şā‘ırdları¹⁵
karşusına geldi ne kim varı
- 119 kâzīnüñ göñlin perişān gördiler
ne sebebdür dēyü bunı şordılar
- 120 kâzī eydür eydeyüm ḥālüm nice
uğradum bir uğrıya geçen gēce
- 121 hüccet bürhān bürhān-ı taḫsīr-i delīl
ḥōd aña vērmiş kamu ‘ilmi celīl
- 122 kendüzi uğrı şüretde ḥaḳīr
bu ḥanīfe ‘ilmi katında faḳīr

¹⁵ “şākirdleri” olmalıdır.

- 123 nâ-gehân uğrı çıkageldi yene
 kâzînüñ dülbendin urmuş başına
- 124 tonlarını kâzînüñ geymiş-idi
 kâzî ol 'âmiyye çismiş-idi¹⁶
- 125 uğrı geldi mescid öninde turur
 kâzî mescidden bakar anı görür
- 126 dâdi budur ol geceki mu' allim
 hücet-ile bağlayan ağızum dilüm
- 127 çıkdı şâkirdler kamu üşdi aña
 her birisi tutdı çekdi dâr baña
- 128 kaşd-ıla gelmiş-idi anda ol
 çünkü kâzînüñ katına buldı yol
- 129 girdi şol dem kâzîya vârdi selâm
 geçdi yanında oturdu şâd-kâm
- 130 kâzî eydür uğrılık andan delîl
 düşdüñ elüme¹⁷ hem oldun hor u zelîl
- 131 bildüñ mi sen eyit hükmini
 aşdurursam yazuk mı şimdi seni
- 132 uğrı eydür kâzîya şakla edeb
 kim urulmuş 'âlîme 'ilmi lağab
- 133 çünkü işbât eyleyümezsün sözin
 bârî dek turgıl utanmaz yüzin
- 134 hücet-i bürhân-ıla hûd sen beni
 aşdurumazsın yakın bi(l)gil bunı
- 135 'âmiyâne sözleri kılmuş muhtaşar
 bir sözüñe vâreyim dört haber
- 136 hem benümdür 'avretüñ bil şer' -ile
 cümle esbâbuñ evlâduñ bile
- 137 çünkü kâzî işbu sözi söyledi
 âh kıldı tutdı belin inledi
- 138 şimdi bu dem âyet-i aḥbâr-ıla
 ne 'acebdür 'avretüm evüm ala
- 139 pes buyurdı kâzî eydür kim varun
 iki yüz altun evümden getürün
- 140 vardı şâkirdler getürdi altunı
 kâzî eydür yârân algıl bu altunı
- 141 bu iki yüz altunı kılgıl kabûl
 da' vîni kesgil bizi elden koğıl
- 142 bu baña kaldı etmedüñ yâdigâr
 'avretüm gâyet severem zinhâr

¹⁶ Yazım yanlış olduğu düşünülen ve (جسمشیدی) şeklinde yazılan sözcük anlamlandırılmamıştır.

¹⁷ Yazım yanlış olduğu düşünülen kelime (اتمہ) şeklinde yazılmıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 7/3, Summer, 2012

- 143 terkin urgıl bunlaruñ var ey aħı
eyle şan kim görmedüñ bunı daħı
144 uğrı aldı altunı çıķdı gider
ķāzī ķurtulduđına çok şükr éder
145 çün göresin sen daħı senden ulu
ķılma ser-keşlik aña ey baħtlu
146 ‘ ilme dirhem ululuk hem şeref
ķıymeti incü ile buldı şadef
147 anuñ-içün kim şadefde incü var
ħaķķ aña ķıldı deryāyı ber dār
148 incü ħikmet ten şadefdür yā ‘ ulüm
sīm ü zer ķılma taleb illā ‘ ulüm
149 yūsufu meddāħ bī-çāre faķīr
‘ ilmi yoķdur lā-cerem oldı ħaķīr
150 ne delīl bilü(r) ne ħüccet ne ħaber
sizi mevlāna bağışlaya meger
151 çün tamām oldı bu arada dāstān
vēr şalavāt muştafāya ve’s-selām

B (Ankara Adnan Ötügen İİ Halk Kütüphanesi 06 Hk 181/2)

(1-b) ¹ ħarāmīniñ ķāzīyi şoyduğı ħikāyet beyān éder ² zamān-ı evā’ilde şehr-i mışırda ‘ ilm ve zühd ile ma‘rūf ve kemāl-i feşāħat ³ ve belāđatla mevşūf bir ķāzī var idi ve anıñ aħlāķ-ı cemīlesinden ⁴ ve ħüsn-i ħālinden cümle ħalķ rāzī olmışlar idi ħikmet-i bārī ve taķdir-i ⁵ rabbānī günlerden bir gün kitāba mütāla‘a éderken kemāl mertebe riķķat ⁶ buyurduklarından nāşī her taraftan feth-i bāb ve keşf-i ħicāb vāķı‘ olup ⁷ lezzāt-ı buħār-ı ‘ ulüm-ı nāzī‘ aya müstađraķ iken ħaşem-i ħāb-ı rāħat ve ‘ ayn-ı ⁸ mütāla‘asına li-ħikmeti’l-lāhi ta‘ālā nevm-i ğaflet galebe édüp bi-ħasebi’l- ⁹ iķtizā murād étdi ki cāme-ħāba varup bir miķdār yata ve uyuyup ¹⁰ def‘-i şıķlet eyleye ħāşıl-ı kelām kitābı ķapayup nażar eyledi gördi kim ¹¹ kitābıñ üzerinde ¹² ¹³ ¹⁴ yazılmış pes imdi çünki ¹² uyķu ölümün ħardaşıdır fikr şāħibi ve ‘ āķīl ü kāmīl olan kimselere ¹³ lāzımdur ki dīde-i ķalbini feth ü güşāde déyü kendüye naşīħat eyledi ve yine ¹⁴ üslūb-ı sābıķ üzere ve şekl-i mezkūr kitāba baķup mes‘ele ¹⁵ istiħrācına meşđul olup ol sefine-i deryāyı ibrāzdan fevā’ide ¹⁶ ve maħzen-i esrār-ı ilahīden ğarz-ı fevāyid ħarb ve aħz éderken ittifāķı ¹⁷ bu ħadış-i şerīfe rāst geldi buyurulmuş ki ¹⁸ ¹⁹ ²⁰ ²¹ ²² ²³ ²⁴ ²⁵ ²⁶ ²⁷ ²⁸ ²⁹ ³⁰ ³¹ ³² ³³ ³⁴ ³⁵ ³⁶ ³⁷ ³⁸ ³⁹ ⁴⁰ ⁴¹ ⁴² ⁴³ ⁴⁴ ⁴⁵ ⁴⁶ ⁴⁷ ⁴⁸ ⁴⁹ ⁵⁰ ⁵¹ ⁵² ⁵³ ⁵⁴ ⁵⁵ ⁵⁶ ⁵⁷ ⁵⁸ ⁵⁹ ⁶⁰ ⁶¹ ⁶² ⁶³ ⁶⁴ ⁶⁵ ⁶⁶ ⁶⁷ ⁶⁸ ⁶⁹ ⁷⁰ ⁷¹ ⁷² ⁷³ ⁷⁴ ⁷⁵ ⁷⁶ ⁷⁷ ⁷⁸ ⁷⁹ ⁸⁰ ⁸¹ ⁸² ⁸³ ⁸⁴ ⁸⁵ ⁸⁶ ⁸⁷ ⁸⁸ ⁸⁹ ⁹⁰ ⁹¹ ⁹² ⁹³ ⁹⁴ ⁹⁵ ⁹⁶ ⁹⁷ ⁹⁸ ⁹⁹ ¹⁰⁰ ¹⁰¹ ¹⁰² ¹⁰³ ¹⁰⁴ ¹⁰⁵ ¹⁰⁶ ¹⁰⁷ ¹⁰⁸ ¹⁰⁹ ¹¹⁰ ¹¹¹ ¹¹² ¹¹³ ¹¹⁴ ¹¹⁵ ¹¹⁶ ¹¹⁷ ¹¹⁸ ¹¹⁹ ¹²⁰ ¹²¹ ¹²² ¹²³ ¹²⁴ ¹²⁵ ¹²⁶ ¹²⁷ ¹²⁸ ¹²⁹ ¹³⁰ ¹³¹ ¹³² ¹³³ ¹³⁴ ¹³⁵ ¹³⁶ ¹³⁷ ¹³⁸ ¹³⁹ ¹⁴⁰ ¹⁴¹ ¹⁴² ¹⁴³ ¹⁴⁴ ¹⁴⁵ ¹⁴⁶ ¹⁴⁷ ¹⁴⁸ ¹⁴⁹ ¹⁵⁰ ¹⁵¹ ¹⁵² ¹⁵³ ¹⁵⁴ ¹⁵⁵ ¹⁵⁶ ¹⁵⁷ ¹⁵⁸ ¹⁵⁹ ¹⁶⁰ ¹⁶¹ ¹⁶² ¹⁶³ ¹⁶⁴ ¹⁶⁵ ¹⁶⁶ ¹⁶⁷ ¹⁶⁸ ¹⁶⁹ ¹⁷⁰ ¹⁷¹ ¹⁷² ¹⁷³ ¹⁷⁴ ¹⁷⁵ ¹⁷⁶ ¹⁷⁷ ¹⁷⁸ ¹⁷⁹ ¹⁸⁰ ¹⁸¹ ¹⁸² ¹⁸³ ¹⁸⁴ ¹⁸⁵ ¹⁸⁶ ¹⁸⁷ ¹⁸⁸ ¹⁸⁹ ¹⁹⁰ ¹⁹¹ ¹⁹² ¹⁹³ ¹⁹⁴ ¹⁹⁵ ¹⁹⁶ ¹⁹⁷ ¹⁹⁸ ¹⁹⁹ ²⁰⁰ ²⁰¹ ²⁰² ²⁰³ ²⁰⁴ ²⁰⁵ ²⁰⁶ ²⁰⁷ ²⁰⁸ ²⁰⁹ ²¹⁰ ²¹¹ ²¹² ²¹³ ²¹⁴ ²¹⁵ ²¹⁶ ²¹⁷ ²¹⁸ ²¹⁹ ²²⁰ ²²¹ ²²² ²²³ ²²⁴ ²²⁵ ²²⁶ ²²⁷ ²²⁸ ²²⁹ ²³⁰ ²³¹ ²³² ²³³ ²³⁴ ²³⁵ ²³⁶ ²³⁷ ²³⁸ ²³⁹ ²⁴⁰ ²⁴¹ ²⁴² ²⁴³ ²⁴⁴ ²⁴⁵ ²⁴⁶ ²⁴⁷ ²⁴⁸ ²⁴⁹ ²⁵⁰ ²⁵¹ ²⁵² ²⁵³ ²⁵⁴ ²⁵⁵ ²⁵⁶ ²⁵⁷ ²⁵⁸ ²⁵⁹ ²⁶⁰ ²⁶¹ ²⁶² ²⁶³ ²⁶⁴ ²⁶⁵ ²⁶⁶ ²⁶⁷ ²⁶⁸ ²⁶⁹ ²⁷⁰ ²⁷¹ ²⁷² ²⁷³ ²⁷⁴ ²⁷⁵ ²⁷⁶ ²⁷⁷ ²⁷⁸ ²⁷⁹ ²⁸⁰ ²⁸¹ ²⁸² ²⁸³ ²⁸⁴ ²⁸⁵ ²⁸⁶ ²⁸⁷ ²⁸⁸ ²⁸⁹ ²⁹⁰ ²⁹¹ ²⁹² ²⁹³ ²⁹⁴ ²⁹⁵ ²⁹⁶ ²⁹⁷ ²⁹⁸ ²⁹⁹ ³⁰⁰ ³⁰¹ ³⁰² ³⁰³ ³⁰⁴ ³⁰⁵ ³⁰⁶ ³⁰⁷ ³⁰⁸ ³⁰⁹ ³¹⁰ ³¹¹ ³¹² ³¹³ ³¹⁴ ³¹⁵ ³¹⁶ ³¹⁷ ³¹⁸ ³¹⁹ ³²⁰ ³²¹ ³²² ³²³ ³²⁴ ³²⁵ ³²⁶ ³²⁷ ³²⁸ ³²⁹ ³³⁰ ³³¹ ³³² ³³³ ³³⁴ ³³⁵ ³³⁶ ³³⁷ ³³⁸ ³³⁹ ³⁴⁰ ³⁴¹ ³⁴² ³⁴³ ³⁴⁴ ³⁴⁵ ³⁴⁶ ³⁴⁷ ³⁴⁸ ³⁴⁹ ³⁵⁰ ³⁵¹ ³⁵² ³⁵³ ³⁵⁴ ³⁵⁵ ³⁵⁶ ³⁵⁷ ³⁵⁸ ³⁵⁹ ³⁶⁰ ³⁶¹ ³⁶² ³⁶³ ³⁶⁴ ³⁶⁵ ³⁶⁶ ³⁶⁷ ³⁶⁸ ³⁶⁹ ³⁷⁰ ³⁷¹ ³⁷² ³⁷³ ³⁷⁴ ³⁷⁵ ³⁷⁶ ³⁷⁷ ³⁷⁸ ³⁷⁹ ³⁸⁰ ³⁸¹ ³⁸² ³⁸³ ³⁸⁴ ³⁸⁵ ³⁸⁶ ³⁸⁷ ³⁸⁸ ³⁸⁹ ³⁹⁰ ³⁹¹ ³⁹² ³⁹³ ³⁹⁴ ³⁹⁵ ³⁹⁶ ³⁹⁷ ³⁹⁸ ³⁹⁹ ⁴⁰⁰ ⁴⁰¹ ⁴⁰² ⁴⁰³ ⁴⁰⁴ ⁴⁰⁵ ⁴⁰⁶ ⁴⁰⁷ ⁴⁰⁸ ⁴⁰⁹ ⁴¹⁰ ⁴¹¹ ⁴¹² ⁴¹³ ⁴¹⁴ ⁴¹⁵ ⁴¹⁶ ⁴¹⁷ ⁴¹⁸ ⁴¹⁹ ⁴²⁰ ⁴²¹ ⁴²² ⁴²³ ⁴²⁴ ⁴²⁵ ⁴²⁶ ⁴²⁷ ⁴²⁸ ⁴²⁹ ⁴³⁰ ⁴³¹ ⁴³² ⁴³³ ⁴³⁴ ⁴³⁵ ⁴³⁶ ⁴³⁷ ⁴³⁸ ⁴³⁹ ⁴⁴⁰ ⁴⁴¹ ⁴⁴² ⁴⁴³ ⁴⁴⁴ ⁴⁴⁵ ⁴⁴⁶ ⁴⁴⁷ ⁴⁴⁸ ⁴⁴⁹ ⁴⁵⁰ ⁴⁵¹ ⁴⁵² ⁴⁵³ ⁴⁵⁴ ⁴⁵⁵ ⁴⁵⁶ ⁴⁵⁷ ⁴⁵⁸ ⁴⁵⁹ ⁴⁶⁰ ⁴⁶¹ ⁴⁶² ⁴⁶³ ⁴⁶⁴ ⁴⁶⁵ ⁴⁶⁶ ⁴⁶⁷ ⁴⁶⁸ ⁴⁶⁹ ⁴⁷⁰ ⁴⁷¹ ⁴⁷² ⁴⁷³ ⁴⁷⁴ ⁴⁷⁵ ⁴⁷⁶ ⁴⁷⁷ ⁴⁷⁸ ⁴⁷⁹ ⁴⁸⁰ ⁴⁸¹ ⁴⁸² ⁴⁸³ ⁴⁸⁴ ⁴⁸⁵ ⁴⁸⁶ ⁴⁸⁷ ⁴⁸⁸ ⁴⁸⁹ ⁴⁹⁰ ⁴⁹¹ ⁴⁹² ⁴⁹³ ⁴⁹⁴ ⁴⁹⁵ ⁴⁹⁶ ⁴⁹⁷ ⁴⁹⁸ ⁴⁹⁹ ⁵⁰⁰ ⁵⁰¹ ⁵⁰² ⁵⁰³ ⁵⁰⁴ ⁵⁰⁵ ⁵⁰⁶ ⁵⁰⁷ ⁵⁰⁸ ⁵⁰⁹ ⁵¹⁰ ⁵¹¹ ⁵¹² ⁵¹³ ⁵¹⁴ ⁵¹⁵ ⁵¹⁶ ⁵¹⁷ ⁵¹⁸ ⁵¹⁹ ⁵²⁰ ⁵²¹ ⁵²² ⁵²³ ⁵²⁴ ⁵²⁵ ⁵²⁶ ⁵²⁷ ⁵²⁸ ⁵²⁹ ⁵³⁰ ⁵³¹ ⁵³² ⁵³³ ⁵³⁴ ⁵³⁵ ⁵³⁶ ⁵³⁷ ⁵³⁸ ⁵³⁹ ⁵⁴⁰ ⁵⁴¹ ⁵⁴² ⁵⁴³ ⁵⁴⁴ ⁵⁴⁵ ⁵⁴⁶ ⁵⁴⁷ ⁵⁴⁸ ⁵⁴⁹ ⁵⁵⁰ ⁵⁵¹ ⁵⁵² ⁵⁵³ ⁵⁵⁴ ⁵⁵⁵ ⁵⁵⁶ ⁵⁵⁷ ⁵⁵⁸ ⁵⁵⁹ ⁵⁶⁰ ⁵⁶¹ ⁵⁶² ⁵⁶³ ⁵⁶⁴ ⁵⁶⁵ ⁵⁶⁶ ⁵⁶⁷ ⁵⁶⁸ ⁵⁶⁹ ⁵⁷⁰ ⁵⁷¹ ⁵⁷² ⁵⁷³ ⁵⁷⁴ ⁵⁷⁵ ⁵⁷⁶ ⁵⁷⁷ ⁵⁷⁸ ⁵⁷⁹ ⁵⁸⁰ ⁵⁸¹ ⁵⁸² ⁵⁸³ ⁵⁸⁴ ⁵⁸⁵ ⁵⁸⁶ ⁵⁸⁷ ⁵⁸⁸ ⁵⁸⁹ ⁵⁹⁰ ⁵⁹¹ ⁵⁹² ⁵⁹³ ⁵⁹⁴ ⁵⁹⁵ ⁵⁹⁶ ⁵⁹⁷ ⁵⁹⁸ ⁵⁹⁹ ⁶⁰⁰ ⁶⁰¹ ⁶⁰² ⁶⁰³ ⁶⁰⁴ ⁶⁰⁵ ⁶⁰⁶ ⁶⁰⁷ ⁶⁰⁸ ⁶⁰⁹ ⁶¹⁰ ⁶¹¹ ⁶¹² ⁶¹³ ⁶¹⁴ ⁶¹⁵ ⁶¹⁶ ⁶¹⁷ ⁶¹⁸ ⁶¹⁹ ⁶²⁰ ⁶²¹ ⁶²² ⁶²³ ⁶²⁴ ⁶²⁵ ⁶²⁶ ⁶²⁷ ⁶²⁸ ⁶²⁹ ⁶³⁰ ⁶³¹ ⁶³² ⁶³³ ⁶³⁴ ⁶³⁵ ⁶³⁶ ⁶³⁷ ⁶³⁸ ⁶³⁹ ⁶⁴⁰ ⁶⁴¹ ⁶⁴² ⁶⁴³ ⁶⁴⁴ ⁶⁴⁵ ⁶⁴⁶ ⁶⁴⁷ ⁶⁴⁸ ⁶⁴⁹ ⁶⁵⁰ ⁶⁵¹ ⁶⁵² ⁶⁵³ ⁶⁵⁴ ⁶⁵⁵ ⁶⁵⁶ ⁶⁵⁷ ⁶⁵⁸ ⁶⁵⁹ ⁶⁶⁰ ⁶⁶¹ ⁶⁶² ⁶⁶³ ⁶⁶⁴ ⁶⁶⁵ ⁶⁶⁶ ⁶⁶⁷ ⁶⁶⁸ ⁶⁶⁹ ⁶⁷⁰ ⁶⁷¹ ⁶⁷² ⁶⁷³ ⁶⁷⁴ ⁶⁷⁵ ⁶⁷⁶ ⁶⁷⁷ ⁶⁷⁸ ⁶⁷⁹ ⁶⁸⁰ ⁶⁸¹ ⁶⁸² ⁶⁸³ ⁶⁸⁴ ⁶⁸⁵ ⁶⁸⁶ ⁶⁸⁷ ⁶⁸⁸ ⁶⁸⁹ ⁶⁹⁰ ⁶⁹¹ ⁶⁹² ⁶⁹³ ⁶⁹⁴ ⁶⁹⁵ ⁶⁹⁶ ⁶⁹⁷ ⁶⁹⁸ ⁶⁹⁹ ⁷⁰⁰ ⁷⁰¹ ⁷⁰² ⁷⁰³ ⁷⁰⁴ ⁷⁰⁵ ⁷⁰⁶ ⁷⁰⁷ ⁷⁰⁸ ⁷⁰⁹ ⁷¹⁰ ⁷¹¹ ⁷¹² ⁷¹³ ⁷¹⁴ ⁷¹⁵ ⁷¹⁶ ⁷¹⁷ ⁷¹⁸ ⁷¹⁹ ⁷²⁰ ⁷²¹ ⁷²² ⁷²³ ⁷²⁴ ⁷²⁵ ⁷²⁶ ⁷²⁷ ⁷²⁸ ⁷²⁹ ⁷³⁰ ⁷³¹ ⁷³² ⁷³³ ⁷³⁴ ⁷³⁵ ⁷³⁶ ⁷³⁷ ⁷³⁸ ⁷³⁹ ⁷⁴⁰ ⁷⁴¹ ⁷⁴² ⁷⁴³ ⁷⁴⁴ ⁷⁴⁵ ⁷⁴⁶ ⁷⁴⁷ ⁷⁴⁸ ⁷⁴⁹ ⁷⁵⁰ ⁷⁵¹ ⁷⁵² ⁷⁵³ ⁷⁵⁴ ⁷⁵⁵ ⁷⁵⁶ ⁷⁵⁷ ⁷⁵⁸ ⁷⁵⁹ ⁷⁶⁰ ⁷⁶¹ ⁷⁶² ⁷⁶³ ⁷⁶⁴ ⁷⁶⁵ ⁷⁶⁶ ⁷⁶⁷ ⁷⁶⁸ ⁷⁶⁹ ⁷⁷⁰ ⁷⁷¹ ⁷⁷² ⁷⁷³ ⁷⁷⁴ ⁷⁷⁵ ⁷⁷⁶ ⁷⁷⁷ ⁷⁷⁸ ⁷⁷⁹ ⁷⁸⁰ ⁷⁸¹ ⁷⁸² ⁷⁸³ ⁷⁸⁴ ⁷⁸⁵ ⁷⁸⁶ ⁷⁸⁷ ⁷⁸⁸ ⁷⁸⁹ ⁷⁹⁰ ⁷⁹¹ ⁷⁹² ⁷⁹³ ⁷⁹⁴ ⁷⁹⁵ ⁷⁹⁶ ⁷⁹⁷ ⁷⁹⁸ ⁷⁹⁹ ⁸⁰⁰ ⁸⁰¹ ⁸⁰² ⁸⁰³ ⁸⁰⁴ ⁸⁰⁵ ⁸⁰⁶ ⁸⁰⁷ ⁸⁰⁸ ⁸⁰⁹ ⁸¹⁰ ⁸¹¹ ⁸¹² ⁸¹³ ⁸¹⁴ ⁸¹⁵ ⁸¹⁶ ⁸¹⁷ ⁸¹⁸ ⁸¹⁹ ⁸²⁰ ⁸²¹ ⁸²² ⁸²³ ⁸²⁴ ⁸²⁵ ⁸²⁶ ⁸²⁷ ⁸²⁸ ⁸²⁹ ⁸³⁰ ⁸³¹ ⁸³² ⁸³³ ⁸³⁴ ⁸³⁵ ⁸³⁶ ⁸³⁷ ⁸³⁸ ⁸³⁹ ⁸⁴⁰ ⁸⁴¹ ⁸⁴² ⁸⁴³ ⁸⁴⁴ ⁸⁴⁵ ⁸⁴⁶ ⁸⁴⁷ ⁸⁴⁸ ⁸⁴⁹ ⁸⁵⁰ ⁸⁵¹ ⁸⁵² ⁸⁵³ ⁸⁵⁴ ⁸⁵⁵ ⁸⁵⁶ ⁸⁵⁷ ⁸⁵⁸ ⁸⁵⁹ ⁸⁶⁰ ⁸⁶¹ ⁸⁶² ⁸⁶³ ⁸⁶⁴ ⁸⁶⁵ ⁸⁶⁶ ⁸⁶⁷ ⁸⁶⁸ ⁸⁶⁹ ⁸⁷⁰ ⁸⁷¹ ⁸⁷² ⁸⁷³ ⁸⁷⁴ ⁸⁷⁵ ⁸⁷⁶ ⁸⁷⁷ ⁸⁷⁸ ⁸⁷⁹ ⁸⁸⁰ ⁸⁸¹ ⁸⁸² ⁸⁸³ ⁸⁸⁴ ⁸⁸⁵ ⁸⁸⁶ ⁸⁸⁷ ⁸⁸⁸ ⁸⁸⁹ ⁸⁹⁰ ⁸⁹¹ ⁸⁹² ⁸⁹³ ⁸⁹⁴ ⁸⁹⁵ ⁸⁹⁶ ⁸⁹⁷ ⁸⁹⁸ ⁸⁹⁹ ⁹⁰⁰ ⁹⁰¹ ⁹⁰² ⁹⁰³ ⁹⁰⁴ ⁹⁰⁵ ⁹⁰⁶ ⁹⁰⁷ ⁹⁰⁸ ⁹⁰⁹ ⁹¹⁰ ⁹¹¹ ⁹¹² ⁹¹³ ⁹¹⁴ ⁹¹⁵ ⁹¹⁶ ⁹¹⁷ ⁹¹⁸ ⁹¹⁹ ⁹²⁰ ⁹²¹ ⁹²² ⁹²³ ⁹²⁴ ⁹²⁵ ⁹²⁶ ⁹²⁷ ⁹²⁸ ⁹²⁹ ⁹³⁰ ⁹³¹ ⁹³² ⁹³³ ⁹³⁴ ⁹³⁵ ⁹³⁶ ⁹³⁷ ⁹³⁸ ⁹³⁹ ⁹⁴⁰ ⁹⁴¹ ⁹⁴² ⁹⁴³ ⁹⁴⁴ ⁹⁴⁵ ⁹⁴⁶ ⁹⁴⁷ ⁹⁴⁸ ⁹⁴⁹ ⁹⁵⁰ ⁹⁵¹ ⁹⁵² ⁹⁵³ ⁹⁵⁴ ⁹⁵⁵ ⁹⁵⁶ ⁹⁵⁷ ⁹⁵⁸ ⁹⁵⁹ ⁹⁶⁰ ⁹⁶¹ ⁹⁶² ⁹⁶³ ⁹⁶⁴ ⁹⁶⁵ ⁹⁶⁶ ⁹⁶⁷ ⁹⁶⁸ ⁹⁶⁹ ⁹⁷⁰ ⁹⁷¹ ⁹⁷² ⁹⁷³ ⁹⁷⁴ ⁹⁷⁵ ⁹⁷⁶ ⁹⁷⁷ ⁹⁷⁸ ⁹⁷⁹ ⁹⁸⁰ ⁹⁸¹ ⁹⁸² ⁹⁸³ ⁹⁸⁴ ⁹⁸⁵ ⁹⁸⁶ ⁹⁸⁷ ⁹⁸⁸ ⁹⁸⁹ ⁹⁹⁰ ⁹⁹¹ ⁹⁹² ⁹⁹³ ⁹⁹⁴ ⁹⁹⁵ ⁹⁹⁶ ⁹⁹⁷ ⁹⁹⁸ ⁹⁹⁹ ¹⁰⁰⁰

Turkish Studies

cübbesin geyüp ve başına 'urf ü destârın bağlayup 'aceb ve zînet-i ¹⁶ 'azamete girüp ba' de merkebe süvâr olup bu âyet-i şerîfi kırâ'at eyledi ¹⁷ *سبحان الذي جعلناهم* dëyüp yola (2-b) ¹ revâne oldu bahtiyâr eyitdi efendi ben de seniñle gideyim mi kâzî fikr ² edüp cevâb eyitdi ki yâ bahtiyâr *يا بن* tenhâ 'âdet-i qadîm üzere bâğa ³ ve bâğçeye 'ibâdet étmege giderem yalnız gitmeniñ şavâbı ziyâdedür dëyüp ⁴ bahtiyârı almayup gitdi meger ol gece bir mâh-tâb bir ziyâ bir gece idi ⁵ ittifağen kâzîniñ gidecegi bağıñ yolunda bir mağbaralık ve kühistân ⁶ vâkı' olmuş idi hemân kâzî bî-pervâ ol mevzî' den mürür éderken ⁷ meger ol mağallde bir uğrı ol gece kemend kırup ve kendi pinhân olmuş ⁸ şikâr gözedürdi nâ-gâh uğrı ol kâzîyi görüp hay şikâr elimize ⁹ girdi dëyü fâhir-i mışrî üzerinde libâs ve ol zînet-i fâhire ile ¹⁰ görünce uğrı hemân kâzîniñ öñine çıkup dalkılıç üzerine yürüdi ¹¹ kâzîniñ aşlâ kıamı kalmayup kendinji kayb étدی ve uğrı faşîh lisânla eyitdi ¹² *يا بن* ben müslimanlarıñ uğrısıyam hemân ¹³ tîz ol eşekden in ve esbâbın şoyup başa vër ve sen kıanda gidersen ¹⁴ git dëdi zîrâ benim 'acele ile işim vardır hem yolum irâkdur ve şabâh ¹⁵ yağındur dëdi kâzî bu kelâmı güş édicek eyitdi ey herîf ¹⁶ *سبحي مني أنا قاصي المسلمين* ya' nî ey uğrı benden ¹⁷ utanmaz mısın ki ben müslimanlarıñ müteşerri' hâkim ve kâzîsiyam dëdi uğrı (3-a) ¹ dëdi ki sen çok söyleyüp qalleşlik étme tîz ol geyduğın libâsı ² çıkar ve hem merkebden in aşağı anları başa vër de çok maşâl söyleme ³ gideyim bir iş dağı göreyim zîrâ levend tã'ifesi mâbeyninde bir söz vardır ki ⁴ yatan kıurtdan ise yalın tilki yëgdür dëmişler imdi hemân çabuçağ in ⁵ eşekden ve her nesneni başa vër de var doğıri git hemân şanki bu nesneleri ⁶ ki sen benim için getürmüşsin dëdi kâzî kıorkusından dëdi ki ⁷ ey yigit eger sen böyle bu işleri étmesen yarın kıyâmet güninde bâb-ı ⁸ sa' âdetden olurduñ ve cemî' mañlûkâtın rızkıñı cenâb-ı bârîdür vëren aç mı ⁹ qaluram zann édersin uğrı dëdi ki 'aceb müşkiller hâll étدیñ be hey gâfil ¹⁰ seniñ bu âyetden haberin yok midur haqq ta'âlâ kelâm-ı qadîminde *عَنْ قَوْمٍ مِنْهُمْ* ¹¹ *مُعِيشَتَهُمْ* dëyü buyurmuş kâzî dëdi ki utanmaz mısın beni şoymağa ¹² sen bu hadîş-i şerîfi görmedin mi ve aşlâ müddet-i muhammerinde 'âlimleriñ meclisine ¹³ varup işitmedin mi *الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي بَارَكْنَا فِيهِ* ya' nî utanmak imândan ¹⁴ bir budağıdur imdi utanmayan bâr-gâhdan imânı za'îfdür ba' de ¹⁵ kıırsız dëdi ki ya bu hadîş-i şerîfe cevâbıñ nedür *أَمَّا الَّذِي يَنْسَخُ الرِّزْقَ* ¹⁶ utanmak kışiniñ rızkıñı men' éder eger şimdi ben utanup seniñ ¹⁷ başından şarığını ve üzerinde olan eşbâbını ve altında olan eşegi (3-b) ¹ almasam ve seni çıplağ kıomasam cã'iz ki yarın aç qalup 'azîm zağmet çekerem ² kâzî dëdi ki gel âdem lutf eyle kıo beni kendi hâlime incitme beni gideyim kerem ³ eyle dëdi hâramî dëdi ki bre kâzî sen ne söylersin benim zârüretim kemâlinde ⁴ ve ihtiyâcım ziyâdedür sen işitmedin mi ki aç ile ecelli olan söyleşür ⁵ yoksa eyle bilmiş ol ki ben bu işi kemâl-i zârüret ve ihtiyâç olduğımdan ⁶ nâşî işlerem meşhür mes'eledür ki bir kımseniñ nafaqa ve kısve huşuşlarında ⁷ yiyecek ta'âmı ve giyecek esbâba ziyâde ihtiyâç ile muhtâc olup ⁸ gâyetle mużtarr olmağıla kendüye tağmaşa bî-ma'nâ telzîme mertebesince vücûdına ⁹ zârüret el vërse vücûd helâkinden hâlâş için ve telef-i nefsinden ¹⁰ kıurtulmak için hınzîr etinden veyâhüd bir gayrı hâramlardan birini bulsa ve ¹¹ ölümünden kıurtulacak mertebesinden anlardan yemek cã'izdür pes imdi ¹² hâl-i zârüretde murdâr nesneleri yemek cã'iz olduğıdan şonra seniñ ¹³ başında olan şarığın vesâ'ir esbâbıñ malıñ doğıuz etinden ¹⁴ bârî fenâ degüldür hemân tîz ol şoyun yoksa beni gâzaba getürürsin ¹⁵ şimdi elimden bir hağâ çıkarup zârârım görürsin dëdükte ¹⁶ kâzî dëdi ki gel yigit kerem buyurup rıkkat eyle bu meşelli teklifden ¹⁷ vazgeç zîrâ bu işe yeltenenler berehmend olmaz şonra 'âkıbet elbette (4-a) ¹ bu işiñ nedâmetini çekerler uğrı dëdi ki 'aceb müşkiller hâll eylediñ seniñ ² yigirmi arşın şarığından bize bir gömlek de mi olmaz çok zamândur ki bu yolda gezerem ³ şimdiye dek benim elime seniñ gibi bir ma'kül şikâr kırmedi böyle nişfu'l ⁴ -leylde ke'ennehü

Turkish Studies

maşlaḥat için taşra çıktın kâzî dedi ki yol yanıldım ⁵ uğrı dedi ki böyle şu'leli münevver ya'nî ayın on beşi mäh-tâb gibi ⁶ gece nice yol yanıldın seniñ hiç aşlâ 'ilm-i nücūmdan haber ü agâhıñ ⁷ yok mıdur yıldızlarıñ on ikişerden bilmez misin derece ve daḳıka ⁸ sın anıñ ile kāmīllenüp vesikâların anlamaz mısın dedükde kâzî dedi ki ⁹ ben 'ilm-i nücūmuñ aḥvâlinden ḥâlî ve gâfil bizāram anıñ için ki peygamber ¹⁰ 'aleyhi's-selām her kim ki 'ilm-i nücūm ziyāde meşgūl olsa sâ'ir 'ibādet ¹¹ ve tā'at men' olmasına sebep olduğu ecilden ol ḳadār eyi degüldür dēyü ¹² buyurmuşlar anıñ için biz ol ḳadār o 'ilmiñ taḥşiline bez-i himmet ve şarf-ı ¹³ maḳdūr etmedik terkini evlā anlarız ba'de uğrı dedi ki ḥazret-i muḥammed ¹⁴ 'aleyhi's-selām ü ve's-selām her ne ki buyurmuşdur ḳurān-ı 'azīme muvāfiḳ ve muḫābıḳdur ¹⁵ zīrā ḥaḳḳ ta'ālā anıñ ḥaḳḳında ¹⁶ ya'nî ḥazret-i muḥammed 'aleyhi's-selām aşlā kendi hevāsına hiçbir söz ¹⁷ söyledigi yokdur ve daḫı ḥisāb-ı semā ḥaḳḳında ve burc ḥuşūşında (4-b) ¹ ḥaḳḳ ta'ālā ḥazretleri çok işler beyān etmişdür evvelā birisi ² bir āyetde daḫı ³ ve bir āyet-i āḫerde daḫı ⁴ ve bir āyetde daḫı ⁵ ve āḫer yerde ⁶ uğrı bu āyetleri ve bu delilleri kâzīya ⁷ ḳırā'at ve tilāvet etdükde kâzīya dedi ki ey gâfil işte saña oḳuduğum ⁸ deliller allah ta'ālā kelāmıdır daḫı gâflet uyḳusından uyanmaz mısın kâzî ⁹ gördü ki bu rind-i cihān ve fitne-i devr-i zamān ādeme beñzer ve hiç aşlā buña ¹⁰ bir taraḫdan bir tarīk-ile ḡalebe çalmaḳ mümkin degül 'āciz ü müteceyyiz ḳaldı ba'de ¹¹ nā-çār olup 'ilm-i nücūma müte'alliḳ mes'ele şormaḡa başladı ki her taraḫdan ¹² kendiye imdādcılar yetiše veyāḫūd şabāḫ ola ol ecilden bir vech-ile ¹³ ḥırsızın elinden sıyrılıp ḫalāş ola ve eyitdi ki yigit çünki 'ilm-i nücūmı ¹⁴ bilürem dērsin baña cevāb vēr ki ḫālā mā-naḫnü fih evvelā vaḳit ne ¹⁵ vakitdür ve bu sâ'at ne sâ'atdür uğrı dedi ki kâzî sen ḳallāşlıḡa ¹⁶ başladıñ eger zārāfet zūrnasın çalabilürsen iyi sazdır ¹⁷ velākin bil ki ḫaşmıñ senden zārīf ise saña şenlik etdürmez ¹⁸ hele çünki mes'eleyi su'āl eylediñ cevāb vēreyim dēyü izḫār fazlına (5-a) ¹ ve beyān-ı aḥvāl-i 'ilm-i nücūma başladı(ñ) dedi ki bu sâ'atde ḳamer burc-ı aḳrebeddür ² ve iki derece beş daḳıka ve sekiz nevbet ile zühre müşteriniñ maḳāmındadır ³ ve merrīḫ derecesiyle cāna delv gider bu günde ve gēcede uğurlayacak ḫayli ⁴ ma'ḳūl nesnedür eḫtaḫ 'aynuñ ve erfa' cānuñ dedi velākin kâzīlara göre ⁵ bu vaḳitte üç sâ'ate dek taşra çıḳmaḳ ol ḳadār ma'ḳūl ve münāsip ⁶ degüldür ve bu vaḳitte bāḡ ve bāḡçe seyr ü temāşāsına gitmek ḫamāḳat ve belāhetdür ⁷ dedi kâzî bu sözleri işitdikde güldi ve dedi ki ey yigit gel beni ⁸ āzād eyle zīrā ben bu işi peygamber söziyle işledim uğrı dedi ki beyān ⁹ eyle görelim kâzî dedi ki ¹⁰ ḳavliyle ¹¹ bu sözüñ ma'nā-yı şerīfi ehl-i seḫire yoldaş lāzım olduḡun ¹² beyān eder seniñ bu ḫadīşden ḫaberiñ yok mıdur ey gâfil dedükde ¹³ kâzî dedi ki insānda nisyān ḡalebedür ḫattā anıñ ḥaḳḳında ḥazret-i ¹⁴ muḥammed 'aleyhi's-selām ü ve's-selām ¹⁵ dēyü buyurmuşlar ¹⁶ eger müşāvere ēdirek nisyāndan degül belki 'işyāndan bile ḳurtulurduñ ¹⁷ sen benim elimden muvaḳḳat meccānen ḳurtulmazsın hemān tiz ol şoyun her ¹⁸ üzerinde olan nesneleri çıkarup baña vēr de ḡarazın yerinde iken var git (5-b) ¹ zīrā kendini ḳayırmayan yād-gār ḡayrı kimselere hiç yaramaz sen yoldaşsız yola ² çıḳmaḡıla kendine zūlm ü ḫıyānet etmişsin ben seni senden ziyāde sevmem ³ belki benim vücūdum baña senden 'azīzdür hemān çok söyleme tiz ol şoyun dedükde ⁴ kâzî nā-çār ḳalup dedi ki bre ādem söze gelince müslimānam dērsin ya bu ḫadīşe ⁵ sözüñ nedür ⁶ dēyü buyurmuşlar ⁷ müslimān ol kimesnedür ki mü'minler anıñ elinden ve dilinden yardımı ola ya sen ne şekil ⁸ müslimānsın ki seniñ elinden ve dilinden yardım söyle dursun namāz ḳılmaḡa ⁹ gitmek bile mümkin degül sâ'ir meşālīḫ ve ticārete gitmek ḳanda ḳaldı dedi uğrı ¹⁰ dedi ki mādām ki bir iş ḳuşūr

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

üzere ola böyle olur dedi zîrâ sen zekât¹⁰ vermez hîred-pāya beñzersin zekât fuķarānıñ haķķıdır zāhiri ve bařını¹¹ ateş-i fuķarâ ile yanık olan fuķarānıñ haķķını vèrmemeklik sen ezālîm-i¹² haķķ allahdan biri olmuşsin zîrâ devletliyi şoyan zālîm dağı ziyāde¹³ zulmdür imdi ķadı sen zālîmden zālîmsin ancaķ saña zerre ķadâr merħametim¹⁴ yoķdur hemân tîz ol şoyun zîrâ ben fâ'idesiz laķırdıya ķulaķ urmam¹⁵ ve seniñ hırsıza bahâne bulacaķ hālîñ yoķdur hemân yanıda hāzır bulunan¹⁶ eşyāni baña vèr de zekātına tut zîrâ müstaħaķam eger benden dađa müstaħaķķ müstaħsen¹⁷ buluram mülâhaza êdersen hele bu ķābil degül muħâl hele şimdilik baña vèr de şoņra (6-a)¹ seyreyle gör her işin nice eyler yürüyüp rāst gelür baķ gör zîrâ² haķķ ta'ālâ her āyetde ki namāz ile emr buyurmuşdur zekātı dağı bilece anmışdur³ seniñ gibi nâ-şallâķ sūfîler namāz kılmağa aķça gitmedigi-çün anı kılmaya segirdürler⁴ ammâ fuķarâ zekât isteseler yüzlerine dönüp baķmazlar anlara yanıñ⁵ yāhūd arķasın dönerler eger namāz kılanlardan aķça alınsa idi ebedî 'ömrün⁶ olduķça namāz kılmazdıñ şimdi hōd bāğçeye namāz kılmağa giderem⁷ dèyü şuret-i şalāhdan gelüp benim elimden meccānen ķurtulmaķ istersin⁸ seniñ gibi ehl-i tezvîr ve hîleķarlarıñ biz çoğun gördük ammâ birisi bile⁹ elimizden ķurtulmuş degüldür imdi namāz haķķında haķķ ta'ālâ celle şānehü ^{اَللّٰهُمَّ اِنِّىْ اَسْأَلُكَ بِرَبِّكَ}¹⁰ dèyü buyurdu ya' nî namāzı kılıñ ve zekātı dađı¹¹ vèriñ imdi her kim ki namāzı inkār tarîķiyle terk êde ol ādem dört¹² mezheb 'ulemasınıñ cümlesi 'inde kâfirdür ve zekât mes'elesi dađı¹³ bi-'aynihi böyledür imdi ey ķāzî aç gözünü ve şu ğafletten uyandır¹⁴ çünki sen insāncası hareket eyle görüvèr yoħsa ricāl-i zamān aġniyāsından¹⁵ sizi kendi hālîñize ķoysalar zekât vèrmek degül belki hiç adını anmazdıñız¹⁶ hāzret-i 'ömer rağıyallahü 'anh zamān-ı sa'âdetlerindeki gibi sizden zekātı topuz ile¹⁷ almaķ gerekdür hemân maşâl söyleme şoyun üzerinde hāzır bulunan (6-b)¹ şeylerini baña vèr de zekātına tut şoņra seyreyle gör her murādıñ nice hāşıl² olur ķāzî dedi ki gel ādem kerem eyle beni incitme zîrâ ādem incitmek dîvlere³ maşşüşdur sen hōd bir ma'ķül söz aņlar ve 'aķîl ü kāmîl cāna beñzersin⁴ kendiñi dîvlere teşebbühe seniñ bu ferāset ve zārāfetine düşmez ve elfāz-ı 'arabiyette⁵ ma'nâ çıkararı zāt-ı şerîflere lāyık ve sezā degüldür ki böyle yol çıkup da ķat'î tarîķ⁶ menba'-ı fesād zümresinden olmaķ bundan büyük tōhmet olmaz ve bunuñ gibi⁷ dilenci şaffetinde el-hāķķ işlere tenezzül ve sülük êtmek saña münāsip ve lāyık⁸ degüldür ve bu naşihatler dostluğa binā'en şoņra 'aķıbet nedāmetini çekersin dedi⁹ uğrı güldi ve dedi ki ben aşlâ 'ulemā geçinenlerde seniñ gibi bir aħmaķ ādem¹⁰ görmedim benim zerre ķadâr 'aybımı görürsin ammâ kendiniñ kař dağı ķadâr¹¹ ķabāhatlerinden haberiñ yoķdur bu ne hîkmetdür ve ne seyrāndur bre hey¹² derd-mend sen beni dîvlere teşbîh êtdiñ ise dîv dèyü şeytāna¹³ dèrler pes imdi eger böyle ise sen kâfir olduġında hiç şübhe¹⁴ yoķdur delîlim bu işdür ^{لَا اَسْأَلُكَ بِرَبِّكَ}¹⁵ ķāzî dedi ki bre hey ādem sen ne söylersin seniñ bu āyeti kırā'atıñ siyāķında¹⁶ kendiniñ şeytān olmasın ķāzîniñ kâfir olmasın göster uğrı¹⁷ dedi ki pes imdi sen kendi sözünle uğradıñ böyle ise ķāzî dedi ki (7-a)¹ neden dèrsin uğrı dedi ki sen baña dîv dèdiñ işte anıñ ma'nāsı² muħaşşal buña çıkar dedi ķāzî dedi ki 'aceb maşķara ādemsin ancaķ³ sende hiç 'imāniñ şerāfeti ve eşeri yoķ ve kâfirliġiñ ķabāhati aņlayup⁴ bilen ādem kâfirliġi ķabül êder mi ki sen bu sözi söyledin⁵ görmez misin ki haķķ ta'ālâ celle şānehü hāzretleri 'ulemā kulları haķķında⁶ ne buyurmuşdur ^{اِنَّا عَسَيْنَا لَدُنَّ مَرْعَابِ الْعُلَمَاءِ} ve bir āyetde dađı⁷ ^{اَلْعُلَمَاءُ وَرِثَةُ الْاَنْبِيَاءِ}⁸ ve peyġamberimiz hāzret-i 'aleyhi's-selām⁹ buyurmuş uğrı bu sözlere tamām ķulaķ urdu ve ba'de dedi ki¹⁰ eger sen 'ilm ile peyġamber vārişi isen ben dağı haķķ ta'ālāniñ hāşş¹¹ kullarıñdan olduġum ol āyetler delîlimdür zîrâ ehl-i kur'ānam hāşşeten yedi¹² kırā'at üzere ķur'ān-ı 'azîmi oķuram ķāzî diñledi ba'de dedi ki beyt¹³ da'vā êtmek dil ile

Turkish Studies

āsān olur gerçek olan kişide bürhān olur ¹⁴ eger taşhīh-i vücūhāt kitāb-ı ra'ūf ve icrā-yı tecvīd ve muhābir-i hayy-ı hūrūf ¹⁵ eliğden ve dilinden gelürse beyān eyle görelim seni zīrā ol 'ālemde bir ¹⁶ miqdār bizim dağı haber ü āgāhımız vardır dedikde hem-ān-dem uğrı iki ¹⁷ dizi üstüne gelüp tilāvet-i Qur'āna başladı ve bir miqdār kırā'āt-ı (7-b) ¹ seb'adan tilāvet edtikden sonra kāzī uğrıdan bu ma'rifetleri işitdikde ² dedi ki hezār aferīn olsun saña ey yigit ve kemāliñ dā'im olsun ³ ma'lūmumuz oldu ki sen ehl-i Qur'an ve mücevvid-i kāmilsin lakin saña lāyık ⁴ ve inşāf mıdır ki hırsız olasın kurān-ı zī-şānda ⁵ *أَعِدُّوا لَهُمْ أَيُّهَا الْمَلَأُؤْتُونَ* āyet-i kerīmenin ma'nā-yı şerīfin anlamaz mısın ⁶ bre hey zālīm dedikde uğrı dedi ki zālīm sensin bu qadār ⁷ hizmetkārların var iken kendi kendine zūlm edüp gece ile ⁸ yabāna gidersin *أَلَمْ نَجْعَلِ لَكَ آيَاتٍ* āyet-i kerīmeyi ⁹ görmedin mi bre ebleh ba'de kāzī dedi ki ben böyle gecelerde ¹⁰ ve gündüzlerde çok kerre gitdim ve geldim her gāh emn ü emān üzere ¹¹ idi ya'nī hiç ašlā bir kedere uğramadım burası bir tehlikesiz ¹² yol mülāhaza ederdim ve hem *وَمَنْ يَعْتَصِمْ بِالْحَبْلِ الَّذِي فِي يَدَيْ الْمَلَكِ* āyet-i kerīmesiyle ¹³ 'amel edüp mütevekkil 'ale'l-lāhü ta'ālā 'azm be-rāh edüp ¹⁴ giderken bu def'a seniñ gibi harām-zādeye şataşdım ne işlemeli ¹⁵ *إِنَّ الدِّينَ الصَّابِرِينَ* ve bir dağı *إِنَّمَا جَاءَكُمْ مِنَ اللَّهِ وَإِنَّمَا اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ* ¹⁶ ma'nā-yı şerīfince seniñ gibi bir fitne-i zamāniñ ¹⁷ destine giriftār oldum uğrı dedi ki 'aceb müşkiller hāl edtiñ (8-a) ¹ her ne qadār fitnede olursam *لَا تَقْضُوا دِيْنَكُمْ حَتَّى تَرْضَى اللَّهُ* āyetin mefhūmınca ² allahu ta'ālāniñ rahmetinden ümidimi kesmem zīrā erhame'r-rāhīmindür ³ kelām-ı fursiden ümidāz-ı rahmet şeytāndur dēyü buyurmuşlar terkīb-i 'arabīde ⁴ *الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ* dēyü buyurulmuş ya'nī allahniñ ⁵ rahmetinden ümid kesmek harāmdur ve rahmet-i hüdādan ümitsiz şeytāndur ve ⁶ günāhdan tevbe eden hemān günāh etmemiş gibi pāk olur peygāberimiz muhammed ⁷ 'aleyhi's-selām hazretleri benim şefā'atim ümmetinden ehl-i kebā'ir içündür dēyü ⁸ buyurmuşlar dēyince kāzī dedi ki ey nā-dān seniñ bu āyet-i kerīme ma'nāsından ⁹ haber ü āgāhiñ yok mıdır *وَلَا تَقْرَأُوا الْقُرْآنَ حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقْرَأُونَ* ¹⁰ uğrı dedi ki āyeti maħallinde okumadıñ zīrā ben seni ¹¹ öldürmege yapındım mı ki ki baña katle müte'allik āyet okursın dedikde kāzī ¹² dedi ki *جَمْعُ الْمَالِ الْمَلِكِ حَرَامٌ* ya'nī mü'miniñ mālınıñ harāmlığı hemān ¹³ bi-'aynihi kanınıñ harāmlığı gibidür ba'de uğrı dedi ki *وَلَا تَقْرَأُوا الْقُرْآنَ حَتَّى تَعْلَمُوا مَا تَقْرَأُونَ* ¹⁴ dēgül midür pes mü'minler birbirleriyle dīn qarındaşı ¹⁵ olduğdan sonra revā mıdu(r) ve lāyık sezā mıdır ki sen devlet içinde müstağrak ¹⁶ olup ve ben garīb şiddet-i fakırda ve 'azāb-ı miħnet ü meşakkatde nā-çār ve giriftār ¹⁷ olayım dünya yüzünde acılardan acı yoħsulluğ olduğu ma'lum ve yoħluğ (8-b) ¹ taşdan katı olduğu mu'ayyen ve yoħdan bir şey' hāşıl olmadığı dağı pek ma'lūm ² kaldığı bundan sonra eger benim bu hālime ve zillet ü ihtiyācıma bakıp hasbeten baña ³ merhāmet ve şefkāt etmezsen *وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا* ⁴ ya'nī ma'nā-yı şerīfin mefhūmınca mü'miniñ bir mü'mine fi'liyle kavliyle mu'in ⁵ olup i'ānet etmese imānı za'ifdür şu hālde seniñ dağı dīniñ za'ifdür ⁶ dedi ba'de kāzī dedi ki imdi ey ādem gel baña bir yemīn vēr ki ve beni sağ ⁷ sālīm 'ırzımla selāmete koy konağıma gideyim ve yarınki gün benim sarayımiñ ⁸ kapusına gel sana vāfir ikrām edeyim ve yanımda bulunan eşyalarımıdan çoğun ⁹ ve iyisin vereyim haşıl-ı kelām saña ihsānda 'azim terfi edeyim dedi ¹⁰ ve saña benden ve adamlarımdan bir zarār ve ziyān gelmesün dēyü inanmazsan ¹¹ bir dağı yemīn edeyim dedi hemān beni tek āzād eyle geri yoluma ¹² gideyim dedi ba'de uğrı dedi ki olmayacak maşālī söyleme ben ol ¹³ eblehlerden degülem elimde olan hāzır fursadı fevt edüp ¹⁴ kaçırayım beni gayrılarını şanma tiz ol şoyun zīrā fursatı fevt etmek ¹⁵ olmaz meger kim 'aql-ı nā-dān ola demişler mey-hāneci gazel almaz baña şikār ¹⁶ lāzım ve hem yarınki toydan bugünkü qaz yēgdür demişler atalarıñ bu sözi ¹⁷ gerçektür ve seniñ yemīniniñ şer'an i'tibārı yoħdur zīrā fiħh (9-a) ¹ kitāblarında muşannifler *وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا* dēyü buyurmuşlar haşmıñız ² eyle aħmāk ve ebleh degüldür ki kendini zaħmetli

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

yêrlere uğrada ³ *وَيُرِيدُكَ* ³ *خُرُوجَ قَبْلِ الْوَلُوحِ* ma' nâsiyla 'amel eyleriz ve hem âdem her işin şonunu ⁴ şaymak lâzımdur ve 'âkıbet olmak gerekdür lağırdıyı çok uzatma hemân ⁵ tîz ol şoyun yoħsa sen bilü(r)sin malıñdan ğayrı vücûdına ⁶ daħı bir zararım doħunur elimden bir haġâ çıkarma yoħsa şon ⁷ peşimânlık fa'ide vêrmez dedikde kâzî cevâbdan 'âciz ġalup başından ⁸ şârıġını çıkarup teslim eyledi ve zann eyledi ki aña ġanâ'at êdüp gide uğrı ⁹ dedi ki *المؤمن يكون كادباً* ya' nî mü'minler ol kimsedür ki herġiz yalan söylemeye ¹⁰ saña bir sü'alim vardur ammâ doġrı söyle dedikde kâzî dedi ki söylerem uğrı ¹¹ dedi ki şırtındaki gömlekden ğayrı daħa gömlegin var mıdır kâzî dedi ki ¹² vardır uğrı dedi ki benim henüz ne şırtımda ve ne şandukda var dedi ve hem ¹³ *صاحب الغيب عين أجدارة العباد* ya' nî iki gömlek şâhibi olan ¹⁴ âdem êtdiġi 'ibâdetiñ lezzetin bulmaz imdi gömlegi daħı çıkar vêr ki ¹⁵ 'ibâdet lezzetini bulasın kâzî dedi ki çıplak namâz kılmak câ'iz degildür ¹⁶ uğrı eydür câ'izdür şanki ġammâmda bir peştemâl ile kılmış zarûret ¹⁷ ġalinde câ'iz ve dürüstdür kâzî gördi ki olacaġ gibi degül hemân nâ-ġâr gömlegi (9-b) ¹ daħı çıkarup vêrdi uğrı gördi ki kâzîniñ parmaġında bir altun ġâtem ² var uğrı dedi ki ey kâzî dört mezhebiñ ġanġısından sin kâzî ³ dedi ki şâf'î mezhebindenem uğrı dedi ki revâ degildir ki sen şâf'î ⁴ 'ulemâsından olasın yalan söylersin ġadı eydür neden buyurduñuz ⁵ uğrı dedi ki şâf'îler ġâtemi şol parmaġında ġakarlar kâzî nâ-ġâr ⁶ ġalup ol ġâtemi daħı teslim eyledi ve kemâl-i mertebe ġazaba gelüp ammâ ⁷ elinden ne gelür en şon bu eşyâdan bize bir fâ'ide yoħdur dèyü ŋonından ⁸ ġayrı cümle esbâblarını teninden çıkarup ġırsıza teslim eyledi daħı ⁹ dedi ki bre hey âdem bilmem sen ne şekil fitne-i devr-i zamânsın hem müneccim ¹⁰ hem mu'allim hem mütekkellim hem faġih hem müfessir hem muħaddis ġâşıl-ı kelâm gereġi gibi ¹¹ 'ilmîñ her bir fennini taħsîl êtmîşsin muġtezâ-yı 'ilm-i şerîf üzere ¹² velâkin 'ameliñ yoħ hoş imdi ġaġġ ta'âlâ 'azîz ü zû-intikâm ¹³ *الإناس* *مجرىء بالعمالهم إن جوا الخبر وإن سرفاشر* mefhûminca elbette ¹⁴ sen bir ġün bu işlediġin fitnelik işleriñ nedâmetin çekersin ¹⁵ dèyüp biri birlerinden ayrılıp gitdiler ammâ ġikâyetiñ 'acâyib ve ġarâ'ibi ¹⁶ ġırsızın kâzîya ol ġeceniñ êrtesi ġün êtdiġi reng hele ¹⁷ kâzî her ne ġâl ise ol ġeçe 'uryân ve dîdeleri giriyan yüreġi büryân (10-a) ¹ yalın ayak başı ġabaġ düşe ġalka müte'ellim olup seyr-i baġçelerinden ² maħrûm ve maħzûn ser-gerdân perîşân düşe ġalka sa'âdet-ġânesine ³ teveccüh êdüp geldi nisâ tâ'ifesi kendüyi gördüklerinde bre ⁴ amân efendi ne ġâl oldu bu ne belâ-yı siyâhdur dèyü su'al êtdiler ⁵ ammâ 'ârından nâşî söylemek bir dürlü mecâlî yoħ hele ne ġâl ise ⁶ şabâħ oldu kâzîniñ muşâhib ve muvâfık yârânları geldiler ve üslûb-ı ⁷ sâbık üzere âdâbiyla oġurdılar ve gördiler ki kâzî maħzûn ⁸ boynı egri ve lehcesi müteġayyir oġurur ve yanında olan ⁹ aħbâbı dèdiler ki efendi ġayr ola bu ne ġikmetdür ki bu ġünki ¹⁰ ġün sâ'ir ġünlerde olan beşâşet ve şetâretiñiz ve râġat-ı ¹¹ ġalbiñiz ve mürûr-ı sürûrât şetâretiñiz yoħdur hemân ġam deryâsına ¹² müstaġraġ olmışsınız dèdiler ve ġâlin nedür dèyü su'al eylediler ¹³ kâzîniñ yanında olan dostlarından biriniñ ġulaġına ihfâ' ile ¹⁴ ol ġeçe yaşana gelen kışşayı ġikâyet êderken nâ-ġâħ maħzârlarıñ ¹⁵ birisi 'acele üzere iġerü girdi ve ġadıya dedi ki efendim ġapuya ¹⁶ bir herîf geldi cenâbiñızı su'al êder ammâ ġarîb seyrân bende ki ¹⁷ merkebe siziñ merkebe beñzer ve cümle ġeydiġi esbâblar siziñ esbâblara (10-b) ¹ beñzer dèyü söyledi kâzî dedi ki bre meded o ġırsızdur ġapuyı muħkem ² ġapayun iġeri girmesün yoħsa o bir ġilekâr müfsid maħlûġdur ³ ġorġarım ki benim mansıbımı daħı ġurtarur elimden alır dêrken mezbûr ⁴ ġırsız bî-pervâ 'azâmetle evi cîrinden kâzîniñ yanına giriüp ⁵ ve selâm vêrmeye daħı tenezzül êtmeyüp geġüp kâzîniñ üst yanına ⁶ oġurdu ġâdî eyitdi hele ġayr ola belki bu ġeġeki da'vâdan ġuşûr ⁷ ġalmış ola dedi bize selâm vêrmeyüp geġüp üst ġarafımıza oturmañıñ ⁸ murâdiñ nedür dedikde uğrı eydür ki selâmı saña ol âdem vêrsün ki ⁹ anıñ senden ġorġusı veyâġhüd bir ricâsı ola velâkin benim senden ne ġorkum ¹⁰ var ve ne ricâ

Turkish Studies

èdecek bir maşlahatım var ancak bu gece seni ile hesābı ¹¹ dürüst görmeyüp kuşūr üzere görmüşüz şimdiki hālde geldim ki ¹² ol kuşūrü tekmil edevüz kâzî dedi ki neden dersin uğrı ¹³ dedi ki bu gece seni ile müşerref olup ba' de konağımıza gelüp ¹⁴ kâğıdlara nazar edüp mü'tala'a ederken evrāk arasında birkaç ¹⁵ temessükāt bulup okudum meger sen benim kölem oğlu imişsin kâzî ¹⁶ dedi ki neden dersin uğrı hemān koynundan kitāb çıkardı ¹⁷ kâzî eydür ki bu harām-zādeyi söyletmek de ol kādār ahsen degüldür (11-a) ¹ hemān her ne hāl ise baḥiṣū'l-ilmkān bu yād-gārıñ ağızını kapatmağa ² bir çāre edelim yoḥsa bu harām-zāde beni kendüye kul eder zīrā ³ bu yād-gār bu gece beni soyduğında yanında kitābı yoğ-ıdı baña neler ⁴ işledi ben bilürem şimdi ḥöd kitābıyla gelmiş allah bilür ki baña ⁵ daña neler etse gerekdür uğrı dedi ki saña edeceğim renglerin biñde ⁶ biri ḥatırına geldi velākin bu kitāblara bakdıqça cümlesi ḥatırına ⁷ gelir hele seni haber ü āgāḥıñ olsun saña gör ne işlesem ⁸ gerekdür kendiñ bile begenüp bārek-allah deyesin kâzî eydür ey şeyḥ ⁹ sözüñ nihāyetinde aḳzā-yı murādıñ nedür maḳşūduñ ne ise anı söyle ¹⁰ maşlahatıñı görüp ḥācetiñi bitürelim zīrā biz 'ibādu'l-lāḥıñ meşāliḥini ¹¹ görmek için tarāf-ı salṭanatdan naşb ve ta'yin olunduğ hemān murādıñ ¹² ne ise anı söyle dedi uğrı dedi ki murādım hemān seni esir ¹³ bāzārına götürüp şatdıkdan sonra kıymetiñi ve cümle emvāl ve rızkıñı aḥz ¹⁴ ve kabz etmekdür dedi kâzî dedi ki hele bu meşelli sözüñ aşı yokdur ammā ¹⁵ ḡayrı cevābıñ nedür anı görelim dedikde uğrı dedi ki otuz biñ aḳçe deynim ¹⁶ var bir ev şatun aldım ve hemān bir altun edā etdim ve mā' adası hālā üzerimde ¹⁷ deydür eger anı şimdiki hālde edā edersen elimden kolay kırtulursın (11-b) ¹ ve illā seni ḥaliñ harābdur zīrā borçlularım her gün bize şıḳlet edüp ² aḳça isterler ve azim ferikimiz olduğı ecilden bizim zevkimize māni' olurlar ³ bu ḥuşūş-ı ecl-içün da'imā mütekeddir elem çekeriz imdi eger sen daḥı ⁴ cefādan şafāya erişmek istersen bizim borcumuzı bi't-tamām edā edüp ⁵ elimizden ḥalāş olup rāḥatda olursın kâzî daḥı başımız üzere ⁶ deyüp o kıymetinden bākī kalan kuşūr aḳçeyi bi't-tamām şayup teslim ⁷ eyledi uğrı daḥı efendide ba' de'l-yevm bir aḳça ve bir ḥabbe alacağım ⁸ kalmadı deyü ibrā tezkiresi yazup kâzîniñ eline vērdi kâzî ⁹ daḥı ol ibrā tezkiresin eline aldığına ḥamd ü şenālar edüp ¹⁰ *بالحمد لله تعالى عن ابن عبد العزيز الأشعري* dedi ve ḥāzır-ı bi'l-meclis ¹¹ olan yārāna 'azim ziyāfet edüp vāfir şoḥbetler ve āli çoḥçunlar ¹² edüp kâzî efendiniñ uğradığı belā-yı siyāhlardan necātına ¹³ ve başına gelen ser-encāmlar kıyāmete degin ḥalāş ve felāḥı şükr edüp ¹⁴ ḥamd du'ālar ve şenālar etdiler ḥaḳḳ ta'ālā cümle ¹⁵ aḥvāli qarındaşlarımızı bu meşelli fitne-i ¹⁶ devr-i zamāndan iki cihānda ¹⁷ ḥulūş edüp ḥıfz-ı emānında eyleye āmin

C (Millî Kütüphane yazmalar koleksiyonu 06 Mil Yz A 2179)

(4-b) ⁶ baḡdād şehrinde ḥalife ⁷ zamānında bir kâzî var idi ⁸ kemāl-i 'ilm-ile mükemmel ḡāyet ⁹ kāmil laṭif 'aziz idi [5-a] ¹ bir gece evinde kitāb muṭālī'a ² ederken gördi ki kitābda yazılmış ³ *النوم المورث* ya' nī uyku ⁴ ölümün ḳardaşıdır ve bir yerde ⁵ daḥı yazılmış ⁶ *في الجبال والبتائر* ⁶ *ابن أحمد المكي* ya' nī ⁷ ḥazret-i resūl 'aleyhi's-selām ⁸ buyurmuşlardır baḡlarda ve bōstānlarda ⁹ namāz kılmāğı severim (5-b) ¹ kâzî fikr edüp eyitdi yatmadan ² oturmadan ṭurmadan nesne ḥāşıl ³ olmaz imiş bārī varup ⁴ bāḡıma gece ile namāz kılayım ḥāşılı ⁵ tevbe olsun deyü fi'l-ḥāl ḳalkup ⁶ ḳaftānın ve şarığın ḡeyüp ⁷ derāz-gūş-ı mışrīye süvār olup ⁸ yalnız ḥızmet-kār getürmeyüp ⁹ gece ile yola girdi ḳarañuda (6-a) ¹ giderken yolın yitürüp fikrine bu geldi ki ² 'acabā şimdi bir ḥarāmi baña ḳavısup ³ beni şoya mı deyüp ḳorḳup fikr eder ⁴ ken nāḡāḥ bir uğrıñuñ gözi ḳāzıya ⁵ rāst geldi ve kâzî oldığına ḡāyet ⁶ ḥōş gelüp eyitdi 'acabā ⁷ bu 'aziz gece yarusında yalnız ḳanda ⁸ gider deyü eyitdi ⁹ *بئس القاري في* ⁹ *صنامك* ya' nī ey kâzî deprenme (6-b) ¹ yeriñde ṭur dedi kâzî eyitdi ² ey yigit baña niçün ḳıḡla gelürsin ³ allahdan ḳorḳ elin benden çek ⁴ dedi uğrı eyitdi allahdan ⁵ ḳorḳ[ma]sam şimdi ḳılıç

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

ile seni ⁶ iki pâre ederdim hele tîz kaftânını ⁷ çıkar vèr baña vèr kim işim var giderem ⁸ seni gibi birin dağı şoyayım ben ⁹ bunda şikâr için tururam (7-a) ¹ senden eyü şikâr olmaz hele ² tîz kaftânını baña vèr dedi kâzî ³ eyitdi ey civân-merd gel beñi âzâd ⁴ eyle uğrı eydür ben bunda hikmet ⁵ ile tırmuşam bir iş ki hikmet-ile ⁶ olsa ol işiñ şonı selâmetdir ⁷ hikmetsiz iş olmaz ⁸ hakkıñ hikmetiyle tevekkül olup ⁹ bu yola tırdum seni gibi (7-b) ¹ şikâr buldum gör kim hakkıñ ² hikmeti selâmete çıkar gel ³ sen toğrı söyle kimsin yoldaşın ⁴ yok yalnız kanda gidersin ne ⁵ maşlahatuñ vardır dedi eydür bağıma ⁶ namâz kılmâğa giderem yolu yitürdim dedi ⁷ uğrı eyitdi ‘ilm-i nücümdan bî-haber ⁸ misin on iki buredan ve daķıkadan ⁹ ve menâzilden bilmez misin ki yolu (8-a) ¹ yitürdiñ dedi kâzî eyitdi ² *أَمَّا عَلَىٰ حُبِّهِم فَقَدِ كَفَرُوا* ³ *يَا نَبِيَّ* her kim ‘ilm-i nücüma imân ⁴ getürse kâfir olur uğrı ⁵ eyitdi sen bir hadîs ile yedi âyeti ⁶ inkâr edüp iş işlersin dedi ⁷ kâzî eyitdi ol yedi âyet nedür uğrı ⁸ eyitdi evvelki âyet budur ⁹ *أَلَمْ يَكْفُرُوا بِاللَّهِ إِذْ كَانُوا يَدْعُونَ إِلَىٰ التَّوْحِيدِ* ¹⁰ *وَاللَّهُ يَكْفُرُ بِالْمُشْرِكِينَ* (8-b) ¹ ikinci âyet budur ki *وَلَقَدْ جَاءَنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا* ² *وَلَقَدْ جَاءَنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا* üçüncü âyet ³ ki *بِأَنَّهَا مَنَارٌ مِّنْ عِندِ رَبِّكَ تَأْتِي الْبُحْرَانَ* ⁴ *وَالْقَوْمُ وَالْقَوْمُ وَمَسْجِدًا* ⁵ *وَالْبُرُوجَ* dördüncü âyet ki *بِأَنَّهَا مَنَارٌ مِّنْ عِندِ رَبِّكَ تَأْتِي الْبُحْرَانَ* ⁶ *وَالْقَوْمُ وَالْقَوْمُ وَمَسْجِدًا* ⁷ *وَالْبُرُوجَ* beşinci âyet ki *بِأَنَّهَا مَنَارٌ مِّنْ عِندِ رَبِّكَ تَأْتِي الْبُحْرَانَ* ⁸ *وَالْقَوْمُ وَالْقَوْمُ وَمَسْجِدًا* ⁹ *وَالْبُرُوجَ* altıncı âyet ¹⁰ *بِأَنَّهَا مَنَارٌ مِّنْ عِندِ رَبِّكَ تَأْتِي الْبُحْرَانَ* ¹ en nür-ı civân-merd çünkü böyle ² ‘ilm-i nücüma mâhirsin bu sâ‘at ³ nicedir sa‘id midür naħis midür ⁴ uğrı eyitdi bu sâ‘at ‘akrebedür ⁵ yol urmağ uğrılık eylemek ve adam ⁶ soymağ eyüdür ammâ kâzîlara ⁷ hañblara mü‘ezzinlere evden taşra ⁸ çıkmağ eyü degildir kâzî eyitdi ⁹ ey ‘aziz ben peygamber kavliyle ¹⁰ ‘amel işlerem buyurmuşdur *أَلَمْ يَكْفُرُوا بِاللَّهِ إِذْ كَانُوا يَدْعُونَ إِلَىٰ التَّوْحِيدِ* (9-b) ¹ *أَلَمْ يَكْفُرُوا بِاللَّهِ إِذْ كَانُوا يَدْعُونَ إِلَىٰ التَّوْحِيدِ* ya‘nî bağlarda ² ve bostânlarda namâz kılmâğı severem ³ demişdir uğrı eyitdi ey kâzî ⁴ niçün bir hadîs ile ‘amel étme dedi ⁵ kde *أَلَمْ يَكْفُرُوا بِاللَّهِ إِذْ كَانُوا يَدْعُونَ إِلَىٰ التَّوْحِيدِ* ya‘nî evvel ⁶ yoldaş bul andan yola çık ⁷ şimdi yanıda yoldaşın olaydı ⁸ siz iki ben yalnız saña zarar bulmaz ⁹ dim hele kaftânını çıkar işim var ¹⁰ dedi kâzî eyitdi ey yigit meger ¹¹ senin işitmedüñ mi peygamber ‘aleyhi‘l-mü‘minin (10-a) ¹ *مَنْ سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّىٰ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكُرْهُ* ² *مَنْ سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّىٰ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِكُرْهُ* buyurmuşdur müslimân ³ oldur ki müslimânlara anıñ elinden ⁴ dilinden olalar imdi sen nice ⁵ müslimânsın ben senüñ eliñden ⁶ degilem dedi uğrı eyitdi meger ⁷ sen işitmedüñ mi allah ta‘âlâ ⁸ kelâmını *أَرْجُلَهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ* ⁹ *وَتَكَرَّرَ إِذَا يَدْعُونَ وَيَتَشَاءُونَ* buyurmuşdur ¹⁰ ya‘nî kıyâmet güninde sizin eliñiz (10-b) ¹ ayağınız şehâdet ederler sen kendi ² ayağın ile geldüñ hele tîz kaftâ ³ nıñı baña vèr vaķıd geçdi dedi kâzî ⁴ eyitdi ey civân-merd gel beni incitme ⁵ adamı incidir div olma dedi uğrı ⁶ eyitdi ben div olunca sen ne ⁷ olmağ gereksin haķķ ta‘âlâ ⁸ *أَلَمْ يَكْفُرُوا بِاللَّهِ إِذْ كَانُوا يَدْعُونَ إِلَىٰ التَّوْحِيدِ* ⁹ buyurmuşdur ya‘nî taħķiķ biz ¹⁰ şeytânları kâfirler üzerine göndermişizdir (11-a) ¹ dëyü buyurmuşdur kâzî eyitdi ey nür-ı ² didem peygamber ‘aleyhi‘s-selâm *مِنَ الْإِيمَانِ* ³ *مِنَ الْإِيمَانِ* buyurmuşdur ya‘nî ⁴ utanmağ hayâdandır hayâsı ⁵ olmayan ki imânı olmaz uğrı ⁶ eyitdi ey kâzî öyledür ammâ bir ⁷ hadîs dağı vardır *أَلَمْ يَكْفُرُوا بِاللَّهِ إِذْ كَانُوا يَدْعُونَ إِلَىٰ التَّوْحِيدِ* ⁸ buyurmuşdur ya‘nî utanmağ rızķı ⁹ men‘ eder zîrâ şimdi ben senden ¹⁰ hicâb edüp utanup seni şoyamazam (11-b) ¹ rızķım elimden gider hele çıkar ² kaftânını vèr var elimden ħalâs ³ ol dedi ve dağı ey kâzî sen ⁴ anı bilmez misin cerrârlarda hayâ ⁵ yokdur bulsalardı cümle nâsıñ ⁶ rızķların ellerinden alurlardı ve sen ⁷ benden ziyâde cerrârsın hüccet ⁸ sicil kaydı ve bî-namâz dëyü cümle ⁹ nâsıñ rızķın elinden alup haķķına ¹⁰ kanâ‘at étmeyüp şonra şer‘î (12-a) ¹ şürete koyarsın imdi ben dağı ² seni yol ile erkânıla âyet ile ³ hadîs ile bir pâk şoyup şonra ⁴ seni şer‘ şürete koşam gerekdür dedi ⁵ kâzî eyitdi ey merd-i dâna meger sen ⁶ işitmediñ mi peygamber ‘aleyhi‘s-selâm *أَلَمْ يَكْفُرُوا بِاللَّهِ إِذْ كَانُوا يَدْعُونَ إِلَىٰ التَّوْحِيدِ* ⁷ vârişleridür ⁸ uğrı eyitdi ey kâzî eger ‘ulemâlar ⁹ enbiyânın vârişi ise ben dağı ¹⁰ allâhü ta‘âlânın ħâşş kullarındanam (12-b) ¹ zîrâ haķķ ta‘âlâ *أَلَمْ يَكْفُرُوا بِاللَّهِ إِذْ كَانُوا يَدْعُونَ إِلَىٰ التَّوْحِيدِ* ² buyurmuşdur ya‘nî her kim kur‘ân okursa ³ ol adam allah ta‘âlânın ħâşş ⁴ kullarındandır ve ben yedi kırâ‘atı okuram kâzî ⁵ eyitdi ol yedi kırâ‘at nedür uğrı ⁶ eyitdi ebü ‘amr ve kesây ve nâfi‘ ve ‘aşım ⁷ ve ħamza ve şâbin ve secâvendî ve ebü ca‘fer ⁸ kâzî eyitdi ey cihân-ı

Turkish Studies

merd ben senüñ ⁹ hâline ta' accüb kıldum böyle oğumış ¹⁰ 'arif iken uğrı olmışsın allâhı ¹¹ bilürsin niçün zulum edersin allahü ta'ālā (13-a) ¹ لَمَّا نَسَبَ اللَّهُ عَلَى الْفَرَسِ الْعَالِيَيْنِ buyur ² mışdır uğrı eyitdi gerçek dërsin ³ ammā gece yarısında yalnız yola girmek ⁴ ne lāzım gelür sen kendi kendiñe zulum ⁵ eyledüñ hele kaftānıñı çıkar dëdi ⁶ kâzî eyitdi ey nūr-ı dîde eger sen ⁷ beni bu gece incitmeyüp āzād eyler ⁸ senñ allah ta'ālā saña rızkı vërür ⁹ nitekim kelāmında buyurdı ¹⁰ رَبِّ السَّمَاءِ رَبُّكَ وَمَا تَدْرِي بِعَدُوِّكَ buyur ¹¹ mışdır öyledür allah ta'ālā baña (13-b) ¹ rızkı bu işden ve bu yoldan vërmişdir ² hele kaftānıñı çıkar dëdi şabāh ³ yakındur kâzî eyitdi ey fettān ⁴ haqq ta'ālā هَلْ يَتُوبُ الَّذِينَ جَاءُوا بِالْحَقِّ كَمَا جَاءُوا بِالْبُاطِلِ buyurmuşdur ⁶ ya' nî bilen bilmeyen ile berāber degildür ⁷ uğrı eyitdi ammā ben bilürem uğrı ⁸ olduğum gece ile taşra gitmek baña ⁹ lāzım seniñ gibi şikār avlaram ammā ¹⁰ seniñ ne işiñ var gece ile (14-a) ¹ taşra çıkup gelüp benim elime ² girdiñ ceyyār-ı cihān bu işe ³ rāzı mıdur sen kâzî olasin ⁴ bu şehri işsiz vîrān koyasin ⁵ eger sen ehl-i 'ilm olaydıñ ⁶ bu hadîş ile 'amel eylerdüñ ⁷ النَّوْمُ عِبَادَةَ الْعَالَمِينَ ya' nî ⁸ ehl-i 'ilm uykusı 'ibādete geçer ⁹ ve bir yerde dañı نَبِيَّةُ الْمُؤْمِنِينَ خَلَّتْ ¹⁰ وَصَّيَّحَاتُهَا ya' nî mü'min olanlarıñ (14-b) ¹ niyyeti 'ilmelerinden yëgdür hele tiz kaftānıñı ² çıkar dëdi kâzî eyitdi ey müfsid ³ gel beni incitme uğrı eyitdi ⁴ kâzî baña lāzım geldi seni çır ⁵ çıplak edüp şoymak zîrā sen ⁶ bir vilāyetin kâzîsi olup baña ⁷ müfsid demek lāyık mıdur zîrā ⁸ müfsiddən şalāhet gelmez ⁹ seniñ hükmiñ ile seni şoyayım ¹⁰ hele tiz kaftānıñı çıkar dëdi (15-a) ¹ kâzî eyitdi saña bir su'ālīm vardır ² cevābın vër dëdi uğrı eyitdi ³ söyle kâzî eyitdi hemişe yabānda ⁴ gezüp uğrılık edersin ⁵ korğmaz mısın ol günden ki ⁶ seniñ hasımlarıñ seni tutup ⁷ helāk ederler uğrı ol iş kim ⁸ haqqıñ hikmetiyle işlenür ol ⁹ işiñ 'ākıbeti selāmete çıkar ¹⁰ dëdi kâzî eyitdi bir su'ālīm (15-b) ¹ dañı var dëdi uğrı eyitdi söyle ² kâzî eyitdi hemişe yabānda gezersin ³ göñlüñ ta'ām isterse nêce edersin ⁴ dëdi uğrı eyitdi cālinūs ve baqarāt ⁵ bilürem tab'ım arzūsını anıñla def' ederem ⁶ dëdi ve hem yedi fersah yoldan eşiderem ⁷ dëdi kâzî eyitdi bir su'ālīm dañı ⁸ vardır uğrı eyitdi söyle kâzî ⁹ eyitdi her bāri yabānda gezersin dīv 10 den periden ve kara koncolosdan (16-a) ¹ korğmaz mısın dëdi uğrı eyitdi ² esrār kitābın oğuram ve sāhir girmesin ³ bilürem kâzî eyitdi ey civān-merd ⁴ hem ehl-i 'ilm ve hem hāfız ve hem mütekellim ⁵ ve hem müfti ve hem şā'ir ve hem uğrı ⁶ allahdan korğmaz mısın elin benden ⁷ çek mazlumuñ du'āsın alma kabül ⁸ olur kāfir dañı olur ise netekim ⁹ hāzret-i peygamber 'aleyhi's-selām ¹⁰ دُعَاؤُ الْمَظْلُومِ لَا يَرُدُّ مُرْسَلًا وَلَا يَكُونُ كَالْحَالِ (16-b) ¹ ya' nî mazlüm mazlumdur her ² ne ise uğrı eyitdi ey kâzî ³ ammā çok söylemek eyü degildir ⁴ hikmetsiz iş olmaz hele tiz kaftā ⁵ nıñı çıkar hōş olayın dëdi ⁶ kâzî eyitdi ey fettān-ı cihān ⁷ sen bu işden vazgelmez misin ⁸ uğrı eyitdi yok murādım seni ⁹ şoymağdır kâzî eyitdi ey 'aziz ¹⁰ gel bu yolda şoyma da seniñle bāğa varalım da (17-a) ¹ cümle esbābım saña teslim edüp ² dañı nice ikrāmlar edeyim dëdi ³ uğrı eyitdi ey kâzî sen ⁴ istersin ki zarāfetle bāğa koyup ⁵ kullarına emr edüp beni tutup ⁶ hadd-i şer' i urasin bu kavlı ile ki ⁷ haqq ta'ālā السَّارِفُ وَالسَّارِفَةُ ⁸ buyurmuşdur ⁹ uğrıñ elini kesesin dëyü eder ¹⁰ sin ammā haqq ta'ālā bir yerde (17-b) ¹ dañı وَاللَّغْوُ بِأَيْدِيكُمْ أَلَيْسَ ² ya' nî kendiyi tehlikeye koman ³ dëdi kâzî eyitdi and içeyim ⁴ ki bāğda saña zarar ziyān etmeyelim ⁵ cümle esbāblarım saña teslim edüp ⁶ nice nice dañı ri'āyetler edelim ⁷ dëdi uğrı eyitdi ibn-i 'abbāsdan ⁸ bir rivāyet vardır bir kişi zarūretle ⁹ and içse kefāret lāzım gelmez ¹⁰ dëdi kâzî nā-çār olup (18-a) ¹ bu uğrıñ cevāblarından 'aciz ² çalup derāz-güş-ı mışrīden ³ inüp cümle esbābların çıkarup ⁴ uğrıya vërde hemān arkasında ⁵ bir ton bir gömlek çaldı uğrı ⁶ eyitdi ey kâzî evde dañı ⁷ gömleğiniz var mıdır kâzî eyitdi ⁸ vardır uğrı eyitdi ey kâzî ⁹ hāzret-i resül 'aleyhi's-selām ¹⁰ buyurmuşdur مَرَّكَانَ فَمِصَّةً (18-b) ¹ لَا يَجِدُ حَلَاوَةَ الْإِيمَانِ ² ya' nî ³ iki gömlek şāhibi ⁴ olan imānda lezzet bulmaz ⁵ dëdi kâzî eyitdi ey birāder ⁶ 'aziz namāz vaqti geldi gömlek ⁷ siz nice kılayım dëdi uğrı ⁸

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

eyitdi ey kâzî hazret-i ⁸ aleyhi's-salâtü ve's-selâm ⁹ buyurdu ki ¹⁰ *الصَّلَاةُ جَائِزَةٌ* buyurmuşdur ¹¹ ya' nî gömleksiz namâz kılmak (19-a) ¹ cā'izdür bulmayınca ton saña yeter ² dedi kâzî dağı nâ-çâr çıkarup ³ gömlegini dağı vèrdi ⁴ kâzınun barmagında bir cevâhir ⁵ yüzüğü var idi uğrının gözine ⁶ râst geldi eyitdi ey kâzî ⁷ yüzüğünü dağı başa vèr bir sâ'ilem ⁸ kapuğa geldüm beni red étme hazret-i ⁹ aleyhi's-selâm ¹⁰ *يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ* ¹¹ ya' nî dilenciler ¹¹ red olunmaz kâfir dağı olursa (19-b) ¹ dedi kâzî nâ-çâr kalup yüzüğün ² dağı çıkarup uğrıya vèrdi ³ fi'l-cümle kâzîyi şoyup çır ⁴ çıplak édüp dağı cümle esbâbı ⁵ geyüp derâz-güş-ı mışriye binüp ⁶ kâzîya eyitdi bu senden alduğum ⁷ esbâbı başa helâl eyle dedi kâzî ⁸ nâ-çâr gârib helâl eyledi gitdi ⁹ kâzî bu hâli görüp ne 'ibâdet ¹⁰ kayısı çırçıplak gece ile (20-a) ¹ dönüp evine geldi tevâbi' bundan ² haber şordılar cevâb vermeyüp ³ düşüp yatdı çün şabâh ⁴ oldu tevâbi' ler içerü gelüp efendi ⁵ kapuya bir adam geldi seniñ derâz-güş-ı ⁶ mışriye binmiş başında dülbendiñiz ⁷ egninde kaftânınız parmağında yüzüğüniz ⁸ elinde bir kitâb efendiñize söylen ⁹ gelüp efendisine istikbâl eylesün ¹⁰ dedi kâzî eyitdi bre meded kapuyı ¹¹ açmağ ol beni gece kitâbsız (20-b) ¹ kavuşup âyet hadîş ile böyle ² şoydı şimdi kitâbıla gelmiş bağdâdın ³ kâzılığın elimden alur dedi hâtunı ⁴ eyitdi be hey efendi saña n'oldı ⁵ bir vilâyet kâzısı iken bir uğrıya ⁶ cevâb vermez misin dedi kâzî ⁷ ey hâtun bu adamı sen gayrı adama ⁸ kıyâs étme bu adamdan pek hazer ⁹ étmek gerek korğaram bu ¹⁰ adam gelüp beni kul seni câriye ¹¹ evlâdlarımızı bile pazarda şata (21-a) ¹ böyle dèrken uğrı hemân atı sürüp ² izinsiz içerü girüp atdan inüp ³ selâm vermeyüp geçdi efendinün ⁴ üst yanına oturdu kâzî eyitdi ⁵ ey 'ârif-i cihân bu ne hâldir ⁶ gece beni şoyup başından ⁷ korğamadın mı dedi uğrı ⁸ eyitdi ey kâzî hazret-i 'alî kerrem allah ⁹ vechehü ¹⁰ *مَا عَنَّا مِنْ كَلِمَةٍ نَدَمْنَا* ¹¹ buyurmuşdur ya' nî her kim ki (21-b) ¹ başa bir harf öğretse ben aña kul oluram ² demişdir imdi ben saña bu kadar âyet ³ hadîş öğretdim ki bir hōşca ⁴ helâlleşüp gidem eger muhâlifet ⁵ edersen seni 'abd u memlûküm ⁶ olduğın işbât édüp oğlun ⁷ ve evlâdın ile seni pazarda ⁸ getürüp şataram ammâ sen 'ârifsin ⁹ ammâ bizim 'ârifliğimiz saña gâlibdür ¹⁰ dedi ve bu beyti okudu beyt ¹¹ degme güzârlık gelmez nehrândan âferin (22-a) ¹ ol cerrâr ki cerrâden cerrârdan ² bular bu sözde iken kâzının ³ öñine bir kaz üç tavuk beş yumurta ⁴ getürdiler kâzî dağı bunları ⁵ uğrının öñine kodı ve eyitdi ⁶ gece ile adam şoymak degildir ey ⁷ 'ârif şunları pây eyle dedi ⁸ uğrı gördi ki kâzının perde ⁹ ardında bir hâtunı var iki evlâdı ¹⁰ var iki hizmet-kârı var hemân ¹¹ kazın başını koparıp kâzının (22-b) ¹ öñine kodı boynın koparıp hâtunına ² gönderdi ve iki kanadını iki oğlanlarına ³ ve iki ayakların iki hizmet-kârlarına ⁴ vèrüp bütün gevdesini kendi ⁵ öñine kodı kâzî eyitdi bu nice ⁶ kısmet oldu dedi uğrı ⁷ eyitdi yol ile kısmet oldu ⁸ zîrâ sen bir vilâyetin kâzısıñ ⁹ başın baş saña gerek hâtunın ¹⁰ ise seniñ hükminde saña boyun ¹¹ vèrüp saña teslim olmuşdur (23-a) ¹ boyun dağı hâtunına mağaldür ve iki ² oğlanların seniñ koluñ kanadı ³ ındır ol kanad dağı anlara mağaldür ⁴ ve ol iki hizmet-kârlarınuz leylen ⁵ ve nehâran ayak üzere seniñ qarşında ⁶ tururlar ol iki ayak anlara gerekdür ⁷ beni dersen ben gârib vilâyet ⁸ içre ne akrabam var ve ne yatacak ⁹ turacak evim var başsız ¹⁰ ayaksız kanadsız evlâdsız ve hız ¹¹ met-kârsız hemân bir gevdeyim anun (23-b) ¹ için gevde başa mağaldür dedi kâzî ² bundan hazz édüp bu üç tavukları ³ dağı yol ile kısmet eyle dedi ⁴ uğrı gördi ki oğlanlar ile hız ⁵ met-kârları gitmiş hemân tavuğun ⁶ birisini ha[tu]nıla kâzının öñine koyup ⁷ ikisin kendi öñine kodı kâzî ⁸ eyitdi nice eyledün uğrı eyitdi yol ile ⁹ kısmet oldu zîrâ tavuk bir siz iki ¹⁰ üç oldu gerü biz bir tavuk iki üç de (24-a) ¹ biz olduğ dedi kâzî bundan ² hazz édüp ey fettân bu beş ³ yumurtayı dağı yol ile kısmet ⁴ eyle dedi hemân uğrı birin ⁵ kendi alup ve birin dağı kâzının ⁶ öñine koyup üç dânesini dağı ⁷ hâtunına alağodı kâzî ⁸ eyitdi bu nice kısmet oldu ⁹ uğrı eyitdi yol ile kısmet ¹⁰ oldu dedi zîrâ evvelden bizim (24-b) ¹ ikişer var bunlar ile üçer oldu ² üç de hâtunına berâber olduğ ³ dedi kâzî ta' accüb édüp ⁴ dedi ki kızımı

Turkish Studies

saña vèrdüm zîrâ⁵ sen kâmil ve ‘ârif ve ‘âķil-dânâ⁶ sım dèdi uğrı daķı derĥâl⁷ ķalķup ķâzınuĥ elin öpdi⁸ derĥâl kızını buņa ‘aķd-i nikâĥ⁹ édüp mâlınuĥ nıřfını¹⁰ böldürdi ‘azîm düĥün édüp (25-a)¹ cevâhirlere ĥarķ édüp uğrıyla² gerdege ķodı értesi gün gelüp³ uğrı ķâzînuĥ elin öpdi yanına⁴ oturdı ķâzî eyitdi ey ‘ârif⁵ seniĥ bu işlerine taĥayyür⁶ eyledüm nice dèrsiĥ sen ehl-i⁷ ‘ilm ve ehl-i başîret ve ‘ârif ve⁸ ĥâfız ve mütekellim ve řâ‘ir ve ehl-i⁹ taķvâ ve ehl-i fetvâ ve zarîf ve¹⁰ laťif kiři olup işbu (25-b)¹ ĥabiř uğrılıķ üzere nice² muķayyet olduĥ dèdi uğrı dèdi ki³ ey efendi ben uğrı deyilem benüm⁴ baba⁵ mıĥ vâfir mâlı var idi vefât⁶ eyledükde ben ķadrini bilümedüm az zamân⁷ içinde cümlesini yiyüp içüp⁸ terâş aķçasına muĥtâc oldum⁹ bu gez ol benim müflis olduĥum¹⁰ görüp benden yüz çevirüp i‘râz¹¹ eylediler meger kim ululardan ķalmıř (26-a)¹ meşeldür yârân hemçü mârân² ya‘nî yârân yılanlar gibidür pes³ gördüm böyle yaķasızlıķ ile⁴ olmaz baņa bir sebep gerekdür⁵ dèyü varup dükkâncı oldum gör⁶ düm ki bu dükkânda azar azar günâĥ⁷ yıĥılup şonra taĥlar ķadar⁸ olacaķ ben baņa eyitdüm ki bu günâĥı⁹ her gün böyle azar azar yıĥmadan¹⁰ bârî olur ise bir elden olsun (26-b)¹ dèyü varup ol gece ĥikmet-ile² yola ķurdum allah ta‘âlânıĥ³ luťfi iĥsânıyla seniĥ⁴ gibi bir şikâra râst geldüm⁵ uğrılıĥımıĥ evvel geçesinde⁶ murâdıma êrdüm dèdi bu ĥikâyetden⁷ murâd her iş ĥikmet-ile işlenür⁸ se anıĥ ‘âķıbeti ĥayra⁹ varır evveli řer ise de zîrâ¹⁰ ĥikmet-ile olan işe allah ta‘âlâ (27-a)¹ yardımcıdur eger ceĥd-ile² işlenür ol işiĥ³ âĥiri fesâda varur⁴ dèyü buyurmıřdur⁵ temmet

---

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

A (A Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi 1930/5)

51
 اوغري ايدرا بلدرالارسول هم بوردري بو حدي بنی اول اول
 الحياء يمنع الرزق کیم او تقو رزق منع ایلر بیلر
 هیچ او تنک رزقو ز طلب قلوک کر بو کیمجه او تناسند زوزم
 اینه اجونی نوالا اول او زوم نیز چیقیر بو طوندلر او ویرکل کجا
 چوقا وزغه کس سوزی دیکیم بلکی درونیم عیالم چوقدر
 هب بالکدر کیم بوقدرور بوز طونک ارتق اول او ده سنک
 ببولوم بوقدر بچک بنوم مستحقم بوقدر بنده سیم بودم
 نیز چیقیر لوندک ایتم وارد کیدم قاضی ایدر کیدن قورق غلای یار
 کور کلام قد عیده ندر پروردگار ان بطش ربک لستید
 غافل اولان دوغم الیونک اود بیلله عاصیلرک بائین او نم
 اوغری ایدرا اولدر ویرکلونی التوبن اهلومه کیدورم آخی
 چون ضرورتدن اولور او کناه توبه قیلام عضوا بده اول پاد
 قاضی ایدراوغری ایدر کدر ایار بو کناه توبه بقدر زینهار
 اوغری ایدر چایین مکر باخلا فی منطقی ای بی خبر
 مزه بی سنی جماعت اولدرور کیم قمو عصیانه توبه قلدورر

Turkish Studies

کربکا اینا غزایسیر فولانه حق تعالی بیور و غدا لیتت
 قال الله تعالی والی لفقارین تاب و آمن و عمل صالحا
 فاولئک یدخلون الجنة ولا یظلمون شیئا دیدی
 دیدی هر کیم توبه قلسه صد ^{قله} بر لغایم اول کناهدن پاک اول
 شیدی سدن بو طونلاری ^{لام} حق قبول ایله بته توبه قلام
 تیز چیرطونک دیوب ^{خط} قلدی دیدی قاضی او غزایینه جواب
 دیدی یوق توبه سکا ای ^{تور} نهدا کیم سکا بود همیشه اعتقاد
 معصیت قلدی توبه قلدین بوسیه توبی رحمت بولاسین
 او غزی ایدر بوسوز ^{کیو} حجت بس بخدر توبه ای قاضی بیور
 قاضی ایدر کیم سکا حجت ^ن عیا آتی توبه سکا اولدی بیان
 توبه الی الله توبه ^{نصوح} دیدی
 کیم حقیقت توبه اولدای ^ن ایشلا و کک معصتاری ^ن
 اکله مینا سن ایشلیان آتی توبه اولدای ^ن اول سنده قانی
 او غزی ایدر شیدی ^ن طنلارک ^ن صوتکره وارم توبه ^ن نصوح قلم
 ان قاضی المسلمین ^ن وانتما سببی ^ن مستی

Turkish Studies

بریسی طوزانی بریسی قان پس حرام اولدی بو اولدی
 طندره شمدی بکا اولدی نیرطونوکی ورا اولسون وبال
 قاضی ایدرای فقیر سفوی کرد لکوک و آریسه حکم قنی
 او غوی سوندی عازدم ماه اول دیدی یا قاضی دلیل ایدم وان
 قوله تعالی من اضطره غیر باع ولا عا د
 فلا اثم علیه ان الله غفور رحیم
 هم حلال اولد سنک طونک لطف اند و طندرکی ویرکل نجا
 قاضی ایدر کم سکا طونم حرام توبه قیل شیطان قله نشاد کم
 او غری ایدر لیبوسوز سندان کردلیل ایدم سکاندر جزا
 دیدی قاضی سکا محکوم او با کر بوسوز وک حجتی معلوم اوله
 او غوادیر خاطر اولقیل بوسو نگری و آند خبر ویردین
 اقل او یوسف او اطرفه ارضا نجل لکه وجه
 اسیکم و نکو بومن بعد قوما صالحین
 یوسفک قد اشیر طانستدر اولد و رالم یوسفی دیدی بولار
 بیور و بن ایلیم آنی کوم سوزیم قوییا برا غالوم

Turkish Studies

کیم انا موز کورمیه ایرقانی بزہ بغلایم بو کوز وار همی نی
 صکره نوبه قبلوز تراول اینتا رحمت ایلا یا بیزه قادر یا
 اول اولدر مکانیت قلدایر نوبه برله صکره صالح اولدر
 بلسه لردی که تگری بونلوی نوبه بیله منه قیلی سراری
 قلمزیدی هیچ بولر خور بولاشی اوش دلایوم بودرای عاقل کنی
 قاضی ایدر بوجبه قوغیل نی ابرته کل ال طونلارک بهیانی
 طون بهاسنی الکی الون ورم اوغری ایدر بولاشن کیم نه حرم
 دکر امدی سوبله بوخاری کورنه دینن لکونوک پیغمبرک
الدین دینی والسنة من ابدع فی سنة فعليه اللعنة
 دینی بنوم دیندرای پاک دست سننومه اولما کوز زینهارست
 سننومه هرکیم بدعد دیک لغت ابلیس قویه آخا اویه
 باری بنی سه اوغراق بدعد کیم فور بدعتی لغت درور
 فصله سنکسه ای متقی لغت دیوسوکه ای فقی
لاخیر فی السنة
 هم اولور دن بیزه اولدر کل نقد هر کزنسنیه قلمک بدل

Turkish Studies

فاضی ایدر باری کل کجیچیم چونکه راضی اولدک اچییه
 باغ ایشکنده دخی بن طورده طونلادی سکا و برم الاسین
 اوغری ایدرنده دیرایی خبر فاضی قرآن او قومقدندرمکر
 فاضی ایدر کیم ننادر بودلیل اوغوا ایدر کیم خبر و پر دجلیل
ولا تلغوا باید بکم الله التهلكة واحسنوا
 نکوی ایدر کیم کند و الو کوز نایر نهلو کیه مال کوز طونک سوزیک
 سکه کوبغا وارورسیم باغ ایشکنده بله طورورسیم
 فولتو که کوز ایدر بن طونار بغلیون شاه فتوکه ایلده لر
 حجتله قلده و داسن سن قصاص کیم مناسبدر بو آیت حکم حاص
 اوغری چونکه طونایر نهار کس الینی یاروغی یوق فردور
والتسارق والتسارقة فاقطعوا ايديهم
 نکویا انداجدی هر کوز دیم رهزله دخی ایشارتا عظیم
 اوغری ایدر طوغری بین کیم دن الابر حجت دخی وار ایشدک
 بنایستی شم اعدن اولدخی آتاسدن تانیت مشای سخی
 هوکیم اندا یچدی ضرور تی انداخی طومر هم اولموز نر مسار

Turkish Studies

چون سنجاشمدی قیصر اولدی
 چاره سوزین اندیشا اولدی
 نکه دور ایرو سوزدی اورنقل
 باری حدن اکی طری جقمقل
 سندیکی بنی مشغول ایدی
 خلوا الینه وزواندن کیده
 ایرته یاقان اولدی جیقر طونکی
 یوخسه شمدی بی دکلام کی
 یتر جیقر کیددی مصرطونی
 اوغریدن چوقاینی ایشدی
 اوغوالدی طونلارنا کاهکر
 کوردی کاه قاضیک کلهنی
 فالدی تنده اوغریک جانی
 چون کرم قلده باری لطف اولدی
 انجی قولکه باغشلیغی
 کوملیکی دخی جیقر غیل سز قام
 خادمه اولسون طیکده ستاد
 زحمت ایسکر جیقر موق سینه
 برایشاد ایلکوز باری بی
 قاضی ایدرای اوغری خیر
 طنلارم جیقر دغک باری یتر
 اوغری ایدر کدره اولدی غم
 سده ایمان یوغمش همین
 قاضی ایدر سوالک وار جی قانی
 سونجه ثابت قلبی سن آنی
 اوغری ایدر که استمسد ر عمر
 بوخدی مصطفی نقل ایدر
 صاحب القیصین لایحه خلوه الیمان

Turkish Studies

ایکی کوکلک ایستی ایمان لذتین بولمیا دیدر سولوی باکی دین
 شمعی یوز کوکلک اوللا اوکودا واجیلادی سنی اولدرک سیک
 قاضی ایدر طون حلال اولسونکا کل کوکلکی باغشده غیل کما
 قاضی ایدر در اخی اولای سرفراز یالک اولسم فون اولور غازی
 اوغرایدر قاضیه دیکل بکا نه مذهبه س طبع غاک ایت بکا
 قاضی ایدر شافعی در مذهبیم اوغرایدر بیکل ای اهل علوم
 قال الشافعی رحمه الله علیه العریان جائز حال الضرورة
 شافعی قولنده کله در خابر امدی دیکله خوش دلیل معتبر
 چونکی کلدی غازی و قی دینی شافعی شوبله بلان قلو زید
 قاضی عاجز قلدی بولوق اریعو ایچ طوننده زار توغایز و وردی قو
 اوغرایدر که سخاوت قل علم ایچ طون دخی بغشلا غیل اللع
 شمد عاجز سینی الومد ای غریب و بکل ایچ طوندا دخی بوددی مریون
 چون فتون حکیمی اشتد گروان ایچ طون دخی جعفر دی والسلام
 اوغرایدر کور دیکر مفنده قاضینه قزل التوند بوزکی وار انک
 لعل اوغرایدر غشاقشینه قیعی اوغرایدر بقدی قاضیه شولدم قیعی

Turkish Studies

رافضی ایمن سن سینی بلدوم بودم
 الیورمنک وارمیه الام کیدم
 بوقرالمون یوزولدیکم سفور
 صاع الینک صرجه برمانده وار
 رافضیلر اولمشانی اولدرور
 سنی قوی بونلری قنده کورور
 ال قلیجه اوردی اوغری اولدیزن
 قاضی قلیج کوریک قلدی قغان
 زار قلدی دیدی بنی عضو قیل
 رافضیلقدن دونایتک قوغل
 توبه قیلدین اوکنده ای یکت
 ال یوزوکی وقایروا سنیو ککت
 بوجهانه اولجهانه مجله سن
 عضوا دیوب بکاحلالایت دونه
 قاضی ایدرکم سکا اولسون جلال
 قوسن الکت قوعه بنده وبال
 توبه قلدی دو تدی بول الین
 اوغری نبیدی قاتنه دوندی یولنی
 الدی مصری طونلادی اولدیزان
 بوله کیرد یوکل یولق سنادان
 قاضی انده قالدی سوبله چیل
 ساری اوستنه قودجکی الین
 اول کیمجه قاضی او هکله کیرور
 هورتنه چاغرو طور دی اورور
 دیدی قورقه بنم اول قیادیه
 عورایدراقای مصری طونلار
 عورتنه دیدی جمله قصه سن
 اوغریله اول کچی قصه سین
 جوز اشندی عورنی سنکولید
 الحمد لله کیم اوروب اولدرهید

Turkish Studies

جامدان اوکنده قودری قاضینک کیدی طونلاکیم سور کورسه جانک
 قاضی وار دی مسجد شاعر کور قوشونه کلدی نیکم واری
 قاضینک کوکلن پویشان کوردیلر نه سیدردی بو بوغی خور دیلر
 قاضی ایدر ایریم حاله نجبه اوغزادوم براوغزیده کچن کیمجه
 حجت برهان برهان تفسیر دیلر خوداکا ویرمنش فوعلی جلیل
 کدوزی اوغری صورته حقیر بو حنیغه علی قاتیده فقیر
 ناکهان اوغری حقیقه کلدینه قاضینک دولبندن اورمش باشنه
 طونلاک قاضینک کیمشیدی قاضی اول عامیه جسمشیدی
 اوغری کلدی مسجد اوکنه طورر قاضی مسجدن بقارانی کورور
 ددی بودر اول کیمکی معلم مجتبه بغلین اغزوم دیلوم
 حقیقی ساگردو قواوشداکا هر برسی طوندی چکلدی دریکا
 قصدیله کیمشیدی انده اول چونکو قاضینک فائده بوکد اول
 کوردی شول دم قاضیه ویردلا کچدی ناینده او نوزدی شاداکام
 قاضی ایدر اوغریاق اذن دلیل دشنده ائنه هم اولدن حورود
 بلد وکی سن انت حکمی أصدر رسو نیمی شمیدی سینی

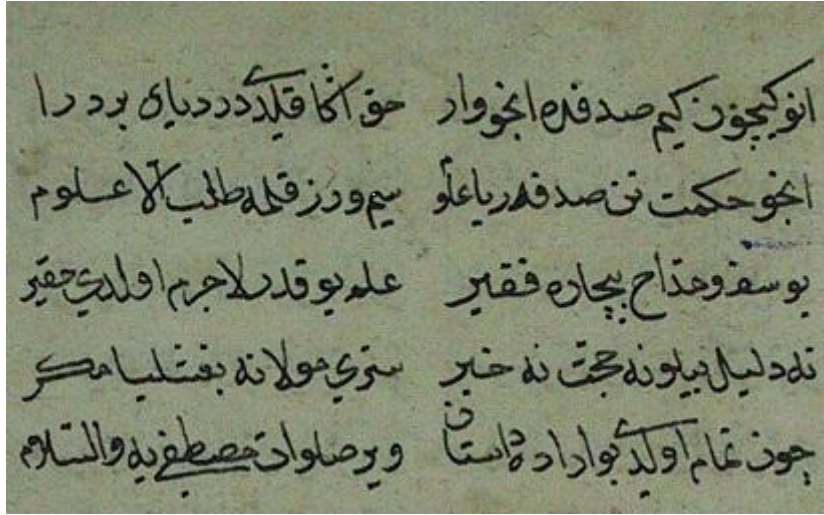
Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/3, Summer, 2012

اوغري ايدر قاضي صقله اد كه اورولش عالمه علي لقب
 چونكه اشبات ايليو موز سوزن باري دله طور غيل او تنموز
 حجتی برهائيله خود سن سنی اصدر من ايسين يقين بكل بني
 عاميانه سوز لري قيل مختصر برسوزو كه و ره م دور خبر
 هم بنومدر عورتك بل شرعيه جمله اسبابك اولاد آد بياله
 چونكي قاضي اشيو سوز سويلد اه قلدي طوندي بلن اخلدي
 شمدی بودم آتی بر اخباريله نه عجبدر عورتم اوم اله
 پس بيوردي قاضي ايدر كم و ان ايكي بوز التون او مدن كوزون
 واردي سنكر دلو كورد انو قاضي ايدر باران الفل بوالتو
 بو ايكي بوز التوني قيل غل قبول دعوي كس كل بزي الدن قوغل
 بو بكا قلدي اندك ابادكار عورتم غايت سورم زينهاد
 تركن اورغل بونلوا و اراي اهي ايله صنكم كورهدا بووني دي
 اوغري ادي التوني جهدي كورد قاضي قور تولدوغنه چوق شكر ايدد
 چوز كوراسن سنيك سنيك اولد قلله سر كسلك انخاي بخنلو
 علمه درهم اولوق هم شرف قيمتي انخو ايله بولدي صدق

Turkish Studies

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
 Volume 7/3, Summer, 2012

KAYNAKÇA

- AKMAN, Eyüp, **Uğru ile Kadı Hikâyesi (Kastamonu Nüshası)**, Gazi Kitabevi yayınları, Ankara 2012.
- BAYRAKTAR, Nesrin, “Asıl Sayı Sıfatları ve Sıfat Tamlamalarında Çokluk Eki Uyumsuzluğu”, **Scholarly Depth and Accuracy A Festschrift to Lars Johanson Lars Johanson Armağanı**, Grafiker Yayınları, Ankara 2002.
- ÇELEBİOĞLU, Amil, **Türk Edebiyatı’nda Mesnevî (XV. yy.a kadar)**, Kitabevi yayınları, İstanbul 1999.
- ÇETİN, İsmet, **Türk Halk Hikâyeleri İçinde Hikâye-i Uğru ile Kadı**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1988.
- DEVELİ, Hayati, **Osmanlı Türkçesi Kılavuzu 1**, 3F Yayınevi, İstanbul 2006.
- DUMAN, Musa, **Evlîya Çelebi Seyahatnamesine Göre 17. Yüzyılda Ses Değişmeleri**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1995.
- DUMAN, Musa, **Makaleler-Eski Türkiye Türkçesinden Osmanlı Türkçesine**, Kesit Yayınları, İstanbul 2008.
- GÜLSEVİN, Gürer, BOZ Erdoğan, **Eski Anadolu Türkçesi**, Gazi Kitabevi Yayınları, Ankara 2004.
- GÜLSEVİN, Gürer, **Eski Anadolu Türkçesinde Ekler**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
- KARAHAN, Abdülkadir, “Münazara Edebiyatımızın İncelenmemiş Önemli Bir Yazması: Kadı ile Haydut Tartışması”, **V. Millî Türkoloji Kongresi**, İstanbul 26-30 Eylül 1983.
- KARTALLIOĞLU, Yavuz, **Klâsik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17. ve 18. Yüzyıl)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2005.
- KAYA, Doğan, **Ruhsatî'nin Uğru ile Kadı Hikâyesi**, Vilâyet Kitabevi, Sivas 2009.
- KORKMAZ, Zeynep, **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)**, TDK Yayınları, Ankara 2003.
- KÖKTEKİN, Kazım, **Yûsuf-ı Meddâh Varka ve Gülşah**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2007.
- ÖZKAN, Mustafa, **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, Filiz Kitabevi, İstanbul 2009.
- RADO, Şevket, “Bağdad Kadısı ile Harâmî” **Hayat Tarih Mecmuası**, Yıl 2, Cilt 2, Sayı 11, Aralık 1966.
- ŞAHİN, Hatice, **Eski Anadolu Türkçesi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri, **Eski Türkiye Türkçesi XV. Yüzyıl, Gramer-Metin-Sözlük**, Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- TÜRK, Vahit-DOĞAN, Şaban-ŞERİFOĞLU, Yasin, **Eski Anadolu Türkçesi Dersleri**, Kesit Yayınları, İstanbul 2011.
- Yûsufu Meddâh, **Kadı ile Uğru Destânı**, Millî Kütüphane, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi Koleksiyonu, 06 Hk 181/2.

Yûsufu Meddâh, **Kadı ile Uğru Destânı**, Millî Kütüphane, Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 2179.

Yûsufu Meddâh, **Kadı ile Uğru Destânı**, Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi, 1930/5.